

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Pracoviště historické sociologie

Bc. Nina Zemanová

Prestiž povolání v letech 1995-2013

Diplomová práce

Vedoucí práce: **PhDr. Jiří Šafr, Ph.D.**

Praha 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27. června 2014

Nina Zemanová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala zejména vedoucímu této diplomové práce, PhDr. Jiřímu Šafrovi, PhD., za jeho cenné rady a připomínky.

Abstrakt

Tato práce „Prestiž povolání v letech 1995-2013“ zkoumá proměny v hodnocení povolání během období postsocialistické transformace (90. léta) a v éře rozvoje znalostní ekonomiky (po roce 2000). Analyzuje latentní struktury v pozadí přisuzování prestiže, a dále zkoumá, jaký vliv má na tyto latentní dimenze společenské postavení hodnotitele. Provedeny byly sekundární analýzy dat z výzkumů veřejného mínění IVVM a CVVM z let 1995 až 2013. Struktura žebříčků prestiže se od 90. let postupně ustálila do těchto skupin povolání: veřejně činné osoby, manuální profese, povolání důležitá pro společnost, nemanuální profese a bezpečnostní složky.

Práce dále ověřuje platnost hypotézy o třídní podobnosti (třídně podobné profese budou lidé hodnotit lépe než ostatní) a hypotézy sdílené prestiže (hodnocení prestiže povolání se mezi třídami neliší). Analyzovány jsou také další sociodemografické faktory (pohlaví, vzdělání, velikost bydliště), subjektivní životní úroveň domácnosti a především historické období (socializační kohorty), v němž jedinec vstupoval na trh práce. Výsledky ukazují, že v české společnosti jednoznačně dominuje efekt sdílené prestiže. Slabě se také uplatňuje třídní podobnost, její vliv je patrný zejména na konci 90. let a to pouze v krajních třídních kategoriích (odborníci a dělníci). Lidé, kteří začínali pracovat v 60. a 70. letech, přisuzují manuálním profesím vyšší prestiž než pozdější kohorty. Po roce 2004 se navíc projevuje interakční vliv třídy a kohorty: nejvyšší prestiž manuálním profesím přisuzují hodnotitelé z třídy manuálních pracovníků, kteří vstupovali na trh práce v 70. letech. V české společnosti se přesto vyhraněný třídní postoj při hodnocení jednotlivých povolání výrazněji neprojevuje.

Klíčová slova: prestiž povolání, stratifikace společnosti, třídní schéma EGP, hypotéza o třídní podobnosti, hypotéza sdílené prestiže, věkové kohorty

Abstract

This thesis “Occupational prestige from 1995 to 2013” analyses changes in evaluation of occupational prestige within the era of post-socialistic transformation (1990s) and period of knowledge economy (after 2000). It focuses on latent structures behind prestige evaluation and if these latent structures are influenced by evaluator’s social position. A secondary analysis of data from public opinion surveys (IVVM/CVVM) from 1995 to 2013 was carried out. Structure of occupational prestige scale had consolidated from the late 1990s into these groupings: public servants, manual occupations, professional positions important for the society, other non-manual professions and security forces. Further, the author aims to verify the validity of Like-Me hypothesis (people judge occupations that are, according to their class position, similar, as more prestigious than others) and the shared prestige hypothesis (class position doesn’t differentiate the evaluations, the notion is rather widely shared). Other factors that have influence on the occupational prestige are analysed, specifically some sociodemographic factors (gender, education, residence size), subjective living standards of households and primarily the historical period (the socialization cohorts) when the person entered the labour market. It was revealed that the effect of the shared prestige is highly predominant, however the effect of Like-Me has some influence mainly at the end of the 1990s at the utmost class categories. Its effect after 2004 has decreased. The influence of the socialization cohorts of the 1960s and the 1970s was proven on the evaluation of manual workers. Furthermore, there is class and cohort interaction effect (after 2004): the highest prestige of manual occupations is attributed by manual workers who enter the labour market within the 1970s. Generally, in the Czech society we do not witness any pronounced class biased evaluation of occupational prestige.

Keywords: occupational prestige, social stratification, Goldthorpe class scheme EGP, Like-Me hypothesis, the prestige hypothesis, age-period cohorts

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Teoretická část	10
2.1 Pojem prestiž	10
2.1.1 Definice pojmu prestiž.....	10
2.1.2 Historie pojmu prestiž	13
2.2 Historie výzkumů prestiže povolání.....	15
2.3 Proč zkoumat prestiž povolání?	20
2.4 Podmíněnost hodnocení prestiže profesí strukturální pozicí: hypotéza o třídní podobnosti a hypotéza sdílené prestiže	24
2.5 Strukturace společnosti.....	26
2.6 Měření sociální stratifikace na základě povolání	28
2.6.1 Třídní postavení podle schématu EGP	32
2.7 Kohortní analýza	35
3. Analytická část.....	38
3.1 Výběrové soubory IVVM a CVVM.....	40
3.2 Standardizace datových souborů	43
3.3 Změny v konkrétních žebříčcích prestiže v letech 1995 - 2013.....	50
3.3.1 Latentní struktury v rámci žebříčku prestiže z roku 1995	50
3.3.2 Latentní struktury v rámci žebříčku prestiže výzkumů IVVM (1997 - 2001)	51
3.3.3 Latentní struktury v rámci žebříčku prestiže výzkumů CVVM (2004 - 2013)	56
3.4 Analýza struktury hodnocení prestiže povolání	61
3.5 Vlivy působící na hodnocení prestiže profesí mezi lety 1997-2013	70
3.5.1 Vlivy působící na hodnocení prestiže manuálních pracujících	77

3.5.2	Vlivy působící na hodnocení prestiže vyšších nemanuálních a nemanuálních pracujících.....	85
3.5.3	Vlivy působící na hodnocení prestiže veřejně činných osob	91
3.5.4	Vlivy působící na hodnocení prestiže povolání důležitých pro společnost..	94
3.5.5	Vlivy působící na hodnocení prestiže bezpečnostních složek státu	98
4.	Diskuze.....	101
5.	Závěr.....	103
6.	Summary	108
7.	Seznam citovaných zdrojů	109
8.	Elektronické zdroje	113
9.	Příloha	114
9.1	Tabulky a grafy	114
9.2	Využití výzkumy	150

1. ÚVOD

Společnost je složitý vnitřně provázaný systém sociálních skupin a institucí. Všechny tyto skupiny a instituce jsou ve společnosti nějak uspořádány. Každý člověk nebo skupina lidí patří do vícero institucí a skupin vyšší úrovně, přičemž v každé mají lidé nějaký sociální status, který je vymezen jejich sociální rolí. Na základě tohoto statusu se od daného jedince či skupiny očekává určitý druh jednání. Sociální role nás tedy mohou omezovat nebo naopak nás mohou zvýhodňovat. Z toho vyplývá, že si nejsme ve společnosti rovni. Sociologové se snaží tuto nerovnost ve společnosti zachytit a popsat [Šanderová 2008: 277], nejčastěji nerovnosti konceptualizují do tří základních dimenzí: ekonomické (příjem, majetek), mocenské (politická moc) a symbolické (prestiž).

Právě symbolickému aspektu stratifikace se věnuje tato práce zkoumající vývoj hodnocení prestiže povolání a faktory, které ho ovlivňují. V té souvislosti si klademe dva cíle. Prvním cílem je zjistit, jak se v české společnosti měnily struktury žebříčků prestiže povolání v posledních dvaceti letech. Ptáme se, zda v nich lze nalézt nějaké vnitřní dimenze (latentní struktury) a zda jsou tyto struktury stabilní v čase. Tyto proměny zkoumáme od poloviny 90. let, kdy probíhala intenzivní společenská transformace pracovního trhu až do současnosti, kdy v poslední dekádě dochází zejména k pokračujícímu růstu sektoru služeb a dalšímu posunu směrem ke znalostní ekonomice.

Druhým cílem této práce je prozkoumat, jaké faktory ovlivňují hodnocení prestiže těchto latentních struktur prestiže povolání. Specificky zkoumáme vliv vlastní třídní pozice hodnotitele, konkrétně nás zajímá, jak jedinec hodnotí povolání podobná jeho vlastnímu, resp. odpovídající profesně-třídní pozici a jak hodnotí ta, která jsou na společenském žebříčku pod touto pozicí nebo nad ní. Hodnocení prestiže může být také závislé na generační zkušenosti, neboť ta se utváří především během období vstupu na trh práce. Ty jsou konkrétně vymezeny obdobími do konce 60. let (industriální převaha hospodářství), období normalizace, období transformace 90. let (vznik podnikání, rozvoj terciálního sektoru) a dekadou od počátku tisíciletí (růst znalostní ekonomiky).

K naplnění uvedených cílů bude text strukturován následovně: nejprve v teoretické části (kapitola 2) rozebíráme definici prestiže, věnujeme se historii výzkumů prestiže a jejich výsledkům v českém prostředí. Vzhledem k tomu, že dále budeme zkoumat vliv vlastní stratifikační pozice na hodnocení prestiže, věnujeme se také podrobněji přístupům k jejímu měření (škály socioekonomického statusu a prestiže, třídní schéma EGP).

V analytické části (kapitola 3) nejprve představujeme výzkumy prestiže, které budeme používat v sekundární analýze (IVVM a CVVM 1997-2013). Dále zkoumáme latentní struktury hodnocení prestiže povolání a jejich změnu v čase. Poté pomocí regresních modelů analyzujeme vlivy působící na hodnocení prestiže posuzovaných povolání, kdy testujeme platnost hypotézy o třídní podobnosti (třídně podobné profese budou lidé hodnotit lépe než ostatní) a hypotézy sdílené prestiže (hodnocení prestiže povolání se mezi třídami neliší) spolu s vlivem generační zkušenosti dané historickým obdobím vstupu na trh práce.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 POJEM PRESTIŽ

2.1.1 DEFINICE POJMU PRESTIŽ

Každé povolání se v lidské společnosti těší různému stupni váženosti neboli prestiže. Pokud se řekne prestiž, každý instinktivně chápe, co je tím míněno, nicméně formulovat přesnou definici tohoto pojmu bývá samo o sobě značně obtížné. Velký sociologický slovník [Petrušek a kol. 1996] uvádí, že pojem prestiž je odvozen od latinského *praestigiae*, což doslova znamená mámení [Petrušek a kol. 1996: 841]. Dnes se pro pojem prestiž používají synonyma jako úcta, ocenění či společenský význam – všechny tyto pojmy označují společností uznávaný vliv a vážnost jednotlivce či skupiny a také respekt, který tyto skupiny nebo jednotlivci mají [Tuček 2003: 282]. Nicméně lze o ní uvažovat jako o pouhé oblibě profesí na základě jejich žádoucnosti nebo užitečnosti a potřebnosti pro společnost. Prestiž společnosti je tak vymezena hodnotovým žebříčkem společnosti [Šafr, Holý 2012: 151].

Právě díky stabilitě hodnotových žebříčků, jsou ve vyspělých státech (přesněji řečeno v industrializovaných státech s přibližně stejným domácím produktem na hlavu [Tuček 1991: 504]) víceméně stabilní i žebříky prestiže. V takových společnostech totiž neprobíhají změny tak závažného charakteru, aby vyvolaly změnu v hodnotovém žebříčku lidí a jeho prostřednictvím i změnu v hodnocení prestiže povolání, přesto však nelze v žádné společnosti očekávat absolutní konsenzus ohledně prestiže. Takový konsenzus nikde neexistuje a ani existovat nemůže, nicméně i přesto moderní společnosti vykazují relativně vysokou shodu, co se posuzování prestiže týče [Petrušek a kol. 1996: 841].

Anglosaská literatura ještě od pojmu prestiž odděluje pojem úcta (*esteem*), která vyjadřuje, jak lidé oceňují jednotlivého člověka v jeho sociální pozici a při výkonu sociálních rolí. Jinými slovy, úcta se váže pouze ke konkrétním osobám a zdaleka se nemusí shodovat s hodnocením prestiže [Petrušek a kol. 1996: 841]. To znamená, že ačkoliv se např. povolání učitele na základní škole těší ve společnosti velké váženosti (prestiži), úcta k jednomu konkrétnímu učiteli může být z různých důvodů malá.

V praxi a v konkrétních výzkumech se problém s těžkou definovatelností prestiže řeší například tím, že výzkumník přímo požádá respondenta, aby na nějaké předem dané škále (nejčastěji se v moderní době využívá škála od 1 do 99) ocenil, jak jsou určitá povolání podle něj prestižní. Využívá se tedy faktu, že respondent podvědomě chápe, co to prestiž znamená a nemusí se tudíž řešit problém s obtížnou definovatelností tohoto pojmu.

Bylo zjištěno, že lidé nechápou prestiž jako zcela jednoduchý celek. Sice ji vesměs nejsou schopni definovat, avšak bylo zjištěno, že za tímto pojmem chápou tři základní složky: *práva a povinnosti*, které jsou s daným povoláním spojeny, dále se u každého povolání posuzuje, jak je *pro společnost prospěšné* a také, *jakým způsobem je možné daného povolání dosáhnout*, tedy zda je vyžadován nějaký speciální výcvik, vzdělání, znalosti apod. Podle tohoto vzoru každého jednotlivce řadíme do sociální hierarchie a posuzujeme i sami sebe a svou vlastní situaci. Samozřejmě nejvíce prestižní jsou povolání, která vyžadují vysoké vzdělání, dlouhou dobu praxe, mnoho znalostí a zahrnující velkou zodpovědnost [Kapr 1969: 377-378]. Výsledné hodnocení prestiže je tedy v zásadě provedeno na základě zhodnocení dvou základních zdrojů moci, které dané povolání požívá – jedná se o zdroj kulturní a ekonomický. Kulturním zdrojem moci je myšleno zejména vzdělání. Ekonomickým zdrojem moci je především příjem [Ganzeboom, De Graaf, Treiman 1992: 9].

V rámci této práce budou využívány výzkumy Institutu pro výzkum veřejného mínění Českého statistického úřadu (zkráceně uváděno jako IVVM) a Centra pro výzkumu veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd České republiky (zkráceně uváděno jako CVVM). IVVM zpočátku používalo ve svých dotaznících pojem váženost, později jeho nástupce CVVM přešlo na pojem prestiž. V žádném z výzkumů nebyla použita explicitní definice prestiže či váženosti povolání. Nicméně, jak poznamenává Hauser [Hauser 1996], toto není podstatné. Nezáleží totiž na tom, jakými slovy se tazatel respondenta bude ptát, odpověď vždy bude stejná, respondentovi není potřeba pojem prestiž či váženost vysvětlovat. To je jedna z výhod výzkumů prestiže. Další výhodou je, že i z malého výběrového vzorku lze získat

validní výsledky [Hauser 1996: 11]. Tento předpoklad však platí pouze pro společnosti, v nichž nedochází k závažným politickým změnám.

2.1.2 HISTORIE POJMU PRESTIŽ

Na jedné věci se všichni shodnou – prestiž je dnes chápána jednoznačně pozitivně – platí tedy, že čím prestižnější povolání člověk zastává, tím vyšší váženosti ve společnosti se těší. Avšak v minulosti tomu tak vždy nebylo. Ještě do 18. století byla prestiž zejména ve Francii a Anglii něčím, co bylo získáno úskokem nebo podvodem – tento význam se tedy nejvíce blížil onomu původnímu latinskému významu prestiže ve smyslu mámení. Ke změně významu pojmu prestiž začalo docházet až v 19. století ve Francii, kdy byl tento pojem použit pro popis osobnosti Napoleona Bonaparta [Petrusek a kol. 1996: 841-842].

A až v 19. století si postupně slovo prestiž získávalo neutrální a později i pozitivní konotaci, kterou má dodnes. Nicméně ještě Max Weber, který svá díla publikoval na přelomu 19. a 20. století, rozděloval prestiž na legitimní a nelegitimní, tedy na tu zaslouženou a na nezaslouženou, získanou lstí či podvodem. Toto rozlišení se dnes už nepoužívá a prestiž je tudíž chápána pozitivně, nicméně zůstalo těsné spojení prestiže a sociálního statusu [Petrusek a kol. 1996: 841-842].

Tato práce se zaměřuje na prestiž povolání, tedy na váženost, kterou lidé přisuzují určitým povoláním. V 50. a 60. letech minulého století se vědci v empirických výzkumech velmi silně zabývali prestiží povolání, protože byla brána jako ocenění sociální hodnoty daného povolání a vyjadřovala sociální status. Dnes už víme, že prestiž jako taková není to samé co sociální status, nicméně často tento status velmi dobře zrcadlí. Jinými slovy, povolání, které se těší vysoké prestiži, je často spojeno i s vysokým sociálním statutem. Dnes je tedy prestiž chápána „pouze“ jako jedna ze složek sociálního statusu [Tuček 2003: 282]. Zbývající charakteristiky statusu jsou příjem, vzdělání, životní styl, moc a jiné statusotvorné faktory, jako je např. hmotný majetek či participace v sociálním, politickém a kulturním životě [Hauser 1996: 1].

Přitom však platí, že lidé s vyšším vzděláním posuzují výše zejména nemanuální povolání, která vyžadují velkou zodpovědnost a jsou důležitá pro společnost. Naopak lidé s nižším vzděláním hodnotí lépe manuální práce, které jsou namáhavé a vyžadují zároveň velkou zručnost [Tuček 2003: 283].

Tradičně v moderních společnostech západního typu mezi vysoce hodnocená povolání patří povolání lékaře, právníka, soudce, učitele apod. Naopak na opačném konci žebříčku je např. uklízečka, kněz či poslanec. Samozřejmě pořadí je značně odvislé od doby, kdy je výzkum prováděn a také v které zemi je prováděn. Jen pro srovnání – první československé šetření týkající se prestiže povolání bylo provedeno Antonínem Obrdlíkem ve 30. letech 20. století [Obrdlík 1937]. Z tohoto šetření vzešla kniha *Povolání a veřejné blaho: prestiž povolání a veřejné blaho ve světle sociálních postojů*, kde žebříček začínal rolníkem, učitelem, dělníkem, řemeslníkem a končil umělcem, knězem a advokátem [Obrdlík 1937].

2.2 HISTORIE VÝZKUMŮ PRESTIŽE POVOLÁNÍ

Vůbec první empirický výzkum prestiže povolání provedl už v roce 1911 Thomas Henry Craig Stevenson ve Spojených státech, který po něm v roce 1925 zopakoval George Sylvester Counts [Petrušek a kol. 1996: 842]. Jak už bylo zmíněno, prvním českým (resp. československým) výzkumem prestiže povolání byl výzkum Antonína Obrdlíka z roku 1937, který byl proveden na vzorku 914 respondentů. Významný celosvětový posun ve výzkumu prestiže byl zaznamenán až mezi lety 1945-1946, kdy byla provedena tzv. *NORC study*, tedy výzkum, který vedla dvojice Cecil C. North a Paul K. Hatt pod patronací *National Opinion Research Center* (NORC). Její význam spočívá zejména ve vymezení metodiky a obsahu nadcházejících výzkumů. Díky tomu se od této doby provádějí výzkumy prestiže prakticky pravidelně a dají se mezi sebou porovnávat [Petrušek a kol. 1996: 842]. Takovým velkým srovnávacím mezinárodním výzkumem byl ten provedený v 50. a 60. letech, který porovnával 60 vyspělých industrializovaných zemí. Jednalo se o studii Donalda J. Treimana, jejíž výsledky byly publikovány až v 70. letech. Od této doby je všeobecně známým sociologickým faktem, že v industrializovaných zemích s přibližně stejným národním produktem na hlavu, jsou škály stejné a poměrně stabilní [Tuček 1991: 504]. Toto tvrdil už Talcott Parsons, který prestiž považoval za postavení v hierarchickém systému, které je založeno na stabilizovaném konsenzuálním hodnocení [Petrušek a kol. 1996: 842].

V Čechách (resp. Československu) se uskutečnil další významný výzkum týkající se sociální stratifikace v 60. letech 20. století pod vedením Jaroslava Kapra a Bohumila Jungmanna, v jehož rámci bylo provedeno i šetření Vladimíra Brennera a Milana Hroudy týkající se prestiže vysokoškolsky kvalifikovaných profesí, v němž se zjišťovalo, zda je československá společnost schopna přijmout vzrůstající úlohu vědy a techniky v nadcházející vědeckotechnické revoluci. Bylo zjištěno, že povolání vyžadující vysoké vzdělání a vysokou míru zkušeností jsou v populaci hodnocena velmi pozitivně. Bylo také zjištěno, že vzdělání patří mezi faktory, které mají v rámci sociální diferenciaci největší vliv, jak uvádí autoři, tento vliv je dokonce větší než v kapitalismu [Brenner, Hrouda 1968: 54]. V rámci tohoto dílčího šetření i v rámci celého výzkumu byla provedena komparace se západními zeměmi

a bylo zjištěno, že i přes snahu socialistické ideologie jsou u nás oceňovány manuální profese téměř stejně jako v západních zemích [Kapr 1969: 397-398].

Po roce 1989 se prestiží povolání zabývali zejména Milan Tuček a Pavel Machonin, kteří tuto oblast zkoumali z hlediska sociální stratifikace a proměny sociální struktury po roce 1989 [Petrušek a kol. 1996: 842]. Jak už bylo zmíněno, k výzkumům prestiže povolání dnes přispívá Centrum pro výzkum veřejného mínění (neboli CVVM), které kontinuálně od roku 2001 provádí výzkum prestiže povolání. Tento výzkum však nikdy nestojí samostatně, vždy je přidružen k pravidelnému výzkumnému šetření, které CVVM organizuje. Zejména se jedná o šetření s názvem Naše společnost [Centrum pro výzkum veřejného mínění 2013]. Je důležité na začátek doplnit, že předchůdcem CVVM bylo IVVM, které zkoumalo prestiž od roku 1995 do roku 2000. První porevoluční výzkum prestiže byl v Čechách (resp. v Československu) proveden mnohem dříve, konkrétně v listopadu 1990.

Jak všechny takové výzkumy vypadají? Už je zcela standardně používána škála od 1 (pro nejméně prestižní povolání) do 99 (pro nejvíce prestižní povolání). Respondent si má nejprve celý seznam povolání pečlivě pročíst a z něj vybrat nejprestižnější povolání (profesi, které si nejvíce váží) a přiřadit mu hodnotu 99, poté má naopak vybrat to, kterého si váží nejméně a určit mu hodnotu 1. Ve výzkumu v roce 1990 a u všech výzkumů IVVM (z let 1995, 1997, 1999, 2000 a 2001) je mírně pozměněné zadání – respondent totiž nutně nemusí v těchto výzkumech přiřadit nejméně prestižní profesi hodnotu 1, ale může jí přiřadit jakoukoliv hodnotu mezi čísly 1 a 10. Nikde není uvedeno, proč respondenti nemusí používat vždy jedničku jako nejnižší hodnotu, nicméně je patrně možné, že výzkumníci měli pocit, že lidé nechtějí dávat ani nejméně oceňovaným povoláním nejnižší hodnotu a jakou částečnou kompenzaci tohoto faktu dovolili respondentům užít nějakého nízkého čísla mezi 1 a 10. Pro nás je podstatné, že tato mírná změna zadání nijak neovlivňuje výsledky, je naopak možné, že takovéto zadání dává respondentovi více volnosti v rozhodování, protože jej nenutí užít jedno číslo pro nejméně prestižní povolání.

Výzkumy se však liší v povoláních, která mají respondenti posuzovat – v roce 1990 dostali respondenti k posouzení seznam 50 povolání. IVVM mělo

v prvním roce svého testování prestiže, což bylo v roce 1995, seznam o 20 povoláních (viz Tabulka 3.2), v dalším výzkumu jej rozšířilo na 27 povolání a CVVM v rámci výzkumů Naše společnost využívá seznam „pouze“ 26 povolání. Nicméně ať už výzkumy provádí jakákoliv instituce, tedy ať už IVVM či CVVM, nejedná se nikdy o samostatný výzkum prestiže, protože ten je vždy přidružen k pravidelně prováděnému testování, které se zabývá názory Čechů na aktuální politickou situaci, na politiky, na spokojenost občanů se zaměstnáním apod. Výjimkou byl právě první porevoluční výzkum prestiže v roce 1990 prováděný Sociologickým ústavem Československé akademie věd, který byl zcela samostatný, zabýval se skutečně jen prestiží povolání a samozřejmě otázkami, které se tohoto tématu dotýkají. Otázky se kromě povolání týkaly povolání samotného respondenta (zda je s ním spokojen, zda jej neplánuje v blízké budoucnosti změnit atd.). Respondent navíc kromě posouzení 50 povolání z hlediska prestiže, musel posoudit i prestiž svého povolání a prestiž 15 vybraných vysoce kvalifikovaných profesí, mezi něž patřil např. učitel na střední škole, provozní inženýr (technik), architekt, chirurg (internista), hlavní konstruktér v podniku, spisovatel, hudební skladatel, vedoucí hospodářského útvaru podniku, programátor, náměstek ředitele pro vědu a výzkumu ale i např. vědci z různých oborů (fyzici, astronomové, historici, filosofové, sociologové, matematici, přírodovědci, ekonomové, docenti či profesori na vysokých školách apod.) Lidé ve výzkumu z roku 1990 měli také udat hlediska, podle kterých se při hodnocení prestiže rozhodují – mezi hledisky figurovaly důvody jako fyzická namáhavost, odpovědnost, důležitost pro společnost, ale i např. lehkost, s níž se dají v daném povolání vydělat peníze. Na závěr měli lidé ohodnotit 26 různých povolání podle toho, jakou by jim dali měsíční mzdu. [Sociální rozdíly a prestiž povolání 1990].

Co se týče výsledků z roku 1990, tak ty jsou ještě poměrně rozkolísané, protože toto testování proběhlo poměrně rychle po revoluci. Tudíž žebříčky nebyly nijak ještě ustálené, protože se ještě neustálila ani změna režimu v myšlení lidí. Pozdější výzkumy však už vykazují poměrně jasné výsledky – většina povolání se ustaluje a žebříčky tolik nekolísají. Zejména kvalifikačně náročné profese stoupají nahoru (vědec, lékař apod.), stejně tak stoupají i povolání z oblasti informatiky (např. programátor). Na druhé straně díky deziluzi z politického vývoje dochází

k poklesu prestiže vysokých státních úředníků (ministrů, poslanců apod.). Nicméně ačkoliv se český žebříček prestiže postupně stabilizuje, rozdíly mezi ním a mezinárodním žebříčkem jsou stále patrné. Tyto rozdíly nejsou zapříčiněny jen změnami z dob socialismu, např. tendence Čechů k nadhodnocování manuálních profesí oproti velmi nízkým hodnocením, které těmto profesím dávají obyvatelé západních zemí, ale jedná se i o změny, které jdou hlouběji do minulosti – např. v Čechách má tradičně velmi nízkou prestiž kněz, což je patrně způsobeno českým ateismem, který do jisté míry plyne z velmi negativně vnímané role náboženství a církve (zejména té katolické) v zemích Koruny české v dobách Rakouska-Uherska [Tuček 2003: 288-289]. Přehledně jsou všechny české výzkumy prestiž uvedeny v tabulce (Tabulka 2.1).

Do této práce budou konkrétně využity výzkumy IVVM z let 1995¹, 1997, 1999 a 2000. Výzkumy CVVM v této práci pochází z let 2001, 2004, 2006, 2007, 2008, 2011, 2012² a 2013. Zde je důležité upozornit, že výzkum CVVM z roku 2001 sice provádělo CVVM, nicméně co se kódování a struktury dat týče, tak tento výzkum se prakticky nijak neliší od výzkumů IVVM. Protože v rámci této práce budeme z dat IVVM a CVVM vytvářet další proměnné, je pro nás kódování jejich dat důležité, proto v rámci této práce budeme za původce výzkumu z roku 2001 považovat IVVM, ačkoliv tato organizace už v inklinovaném roce fakticky neexistovala, resp. nesla jiný název.

---

¹ Tento rok však nebude nijak hlouběji analyzován, protože obsahuje seznam „pouze“ 20 povolání, což je pro robustní výsledky příliš málo.

² Tento rok bude později na základě nedostatečně velkého vzorku případů z analýz vyřazen (viz kapitola Výběrové soubory IVVM a CVVM).

Tabulka 2.1 Tabulka zobrazující československé výzkumy prestiže mezi lety 1965-1990.

Rok	Autoři	Charakteristika šetření		Velikost	Výběrový soubor		Omezení
					Opora výběru	typ	
1966	Brenner, Hrouda	Speciální výzkum	30 profesí, prestiž a ideální příjem	1400	Rodinné účty	náhodný	Ne
1967	Machonin a kol.	Speciální výzkum Malé šetření Výzkumu	50 profesí, prestiž	1430	Mikrocensus 1966	náhodný	Plně socializovaní muži
1982	Matějovský a kol.	Výzkum diferenciačních procesů	20 profesí, ideální a skutečné příjmy	1500	ne	kvótní	20-60 let ekonomicky aktivní
1984	Linhart a kol.	Postojový dotazník, součást šetření TSS'84	20 profesí, ideální a skutečné příjmy	3400	Mikrocensus 1981	Náhodný	Ne
1990	Filáček	Speciální výzkum	50 profesí, prestiž, 26 profesí příjmy	1400	Ne	Kvótní	20-60 let, ekonomicky aktiv.

Zdroj: Tuček 1991: 507.

2.3 PROČ ZKOUMAT PRESTIŽ POVOLÁNÍ?

Jak už bylo zmíněno, přibližně od poloviny 20. století se výzkumy prestiže dělají pravidelně a jsou navzájem mezi sebou víceméně porovnatelné. Bylo také potvrzeno, že v industrializovaných zemích s přibližně stejným národním produktem na hlavu, jsou škály stejné a poměrně stabilní [Tuček 1991: 504]. Nicméně poté se nabízí logická otázka – proč tedy zkoumat prestiž povolání nebo dělat jakékoliv škály prestiže, když hrozí „riziko“, že nedojdeme k ničemu překvapivému či objevnému. Stabilita škál prestiže povolání je dána stabilitou společnosti. V těch společnostech, kde nedochází k žádným závažným změnám po stránce politické, ekonomické či hodnotové, se skutečně žebříčky prestiže nijak významně nemění. Jenže tato základní podmínka stability škály prestiže nebyla v 90. letech v České republice splněna. Česká republika prodělala ve 20. století mnoho proměn a poslední velkou změnou byla změna politického režimu v listopadu roku 1989, která změnila nejen politiku, ale i ekonomiku – rozvíjí se soukromé podnikání, do českých firem vstoupil zahraniční kapitál, rozvíjí se terciální sektor apod. S těmito změnami se také začaly výrazně měnit i hodnotové orientace lidí, které způsobily také částečnou změnu žebříčků prestiže povolání. Tyto změny v žebříčcích prestiže povolání nazývají Tuček a Machonin „latentní mobilitou“ [Tuček, Machonin 1993: 369], což znamená, že se mění prestiž pouze některých povolání. „Latentní mobilita“ tedy není skutečná mobilita, nicméně často je s tou skutečnou spojena. Tato mobilita jednotlivých profesí na škále prestiže je nejen důsledkem objektivních změn, ale i „subjektivního“ hodnocení lidí, že sociální mobilita je nyní snazší a dostupnější [Tuček 2003: 284].

Pak se však nabízí druhá otázka – proč zkoumat prestiž povolání v zemích, kde k žádným velkým politickým, ekonomickým či hodnotovým změnám nedochází. Jak poznamenává Tuček a Machonin [Tuček, Machonin 1993] výzkumy prestiže (ať už jsou prováděny v jakékoliv zemi) mají pět základních cílů: deskriptivní, komparační v čase, komparační v mezinárodním měřítku, determinační a vztahový, strukturální. *Deskriptivní* cíl je „pouze“ snahou popsat hierarchii povolání podle jejich momentální prestiže. Jedná se o výzkum z oblasti sociální statiky. Z oblasti sociální dynamiky vychází druhý cíl, kterým je snaha o *komparaci v čase*. Ta nám odhaluje, zda se hodnocení prestiže jednotlivých povolání mění. Tento cíl budeme sledovat

i v tomto výzkumu. Dalším cílem výzkumů prestiže je *mezinárodní komparace* několika výzkumů z různých států, ta je možná díky prakticky stejné metodice výzkumů v různých státech. Výzkum prestiže povolání však může sledovat i cíl *determinační a vztahový*, to znamená, že může zjišťovat souvislost mezi prestiží povolání a jinými charakteristikami dané profese. Toto je další úkol této práce – budeme zjišťovat vztah mezi hodnocením jednotlivých povolání u respondenta a jeho zařazením na profesní škále EGP. Posledním důležitým cílem výzkumů prestiže může být cíl *strukturální*, tedy snaha odhalit hodnotovou strukturu, která se skrývá v pozadí hodnocení jednotlivých povolání respondenty. Výzkumů prestiže lze navíc také užít při diskuzi obecných problémů sociální struktury společnosti. [Tuček, Machonin 1993: 368].

Žebříčky prestiže povolání však mohou také napomoci vytvořit stratifikační osu (případně osy) určité společnosti [Tuček 1991: 504]. Nemluvě o tom, že výzkumy prestiže lze využít jako quasi zástupný znak pro modelaci relativního hodnocení statusu [Kapr 1967: 740] tím, že nepřímo zobrazuje morální i materiální odměny jednotlivým povoláním. Jak už bylo řečeno v úvodu, hodnocení prestiže jednotlivých povolání je sice poměrně subjektivní, ale je třeba si uvědomit, že do značné míry zobrazuje objektivně existující hierarchii povolání. Speciální analýza dokonce prokázala, že škála prestiže zobrazuje složitost práce podstatně lépe než škála příjmová [Tuček, Machonin 1993: 368, 380]. Jinými slovy, škála prestiže může pomoci porozumět objektivně existujícím vztahům ve společnosti, zejména pokud se zaměříme na diskrepance mezi tím, co škála prestiže ukazuje a tím, jaký je stav ve skutečnosti [Tuček 2003: 291].

Navíc prestiž povolání má dvě navzájem propojené sociální funkce. Je to jednak projev subjektivní dimenze objektivně existující diferenciací povolání – v této souvislosti je prestiž zkoumána zejména kvůli změnám v socioprofesi struktuře. Prestiž povolání je také relativně ustálená struktura, pomocí níž můžeme zjišťovat, jakých duchovních či morálních kompenzací se daným povoláním dostává od společnosti spolu s odměnami materiálními. V této souvislosti se prestiž stává jednou z určujících charakteristik sociálního statusu. V některých případech může

fungovat dokonce jako zástupný znak označující sociální status jednotlivce či skupiny [Tuček, Machonin 1993: 368].

Pokud bychom měli výzkumy prestiže ohodnotit z hlediska jejich užitečnosti a validity, Hauser [Hauser 1996] ve svém textu např. připomíná, že pojem prestiž nemusí být lidem nijak vysvětlován, nezáleží tedy na to, jak se výzkumník ptá, zda použije pojem váženost, prestiž, či jiné podobné označení, odpověď bude v každém případě stejná. To je jedna z výhod výzkumů prestiže, další výhodou dle Hausera je, že i z malého výběrového vzorku lze získat validní výsledky [Hauser 1996: 11]. Tento předpoklad však platí pouze pro společnosti, v nichž nedochází k závažným politickým změnám.

Jiní autoři zmiňují další výhody výzkumů a žebříčků prestiže. Jak už bylo řečeno, prestiž může být zástupným znakem pro socioekonomický status díky tomu, že se v ní zrcadlí morální i materiální odměny jednotlivým povoláním. [Kapr 1967: 740], navíc z ní můžeme konstituovat osu (případně osy) rozvrstvení společnosti [Tuček 1991: 504]. Nicméně ani hodnocení prestiže není ideální a má své nevýhody. Ačkoliv někteří autoři hovoří o tom, že bylo prokázáno, že složitost práce se s větší přesností zrcadlí v žebříčku prestiže, než na škále příjmu [Tuček, Machonin 1993: 368, 380], tak jiní autoři tvrdí, že výzkumy prestiže mohou být jen odrazem sociální desirability, tedy že žebříček prestiže nezobrazuje pomocí subjektivního hodnocení lidí objektivní skutečnost, ale naopak že takto si lidé přejí, aby vypadalo rozvrstvení společnosti [Abercrombie, Hill, Turner citován in Šafr, Holý 2012: 151].

Třetí otázkou je míra konsenzu hodnotitelů. Otázkou totiž je do jaké míry platí východisko výzkumu prestiže (a následné sestavování škál prestiže), podle nějž je hodnocení prestiže nezávislé na osobních charakteristikách hodnotitelů. Jinými slovy, zda platí předpoklad, že představa o hodnotě jednotlivých povolání je ve společnosti univerzálně sdílená. Dřívější výzkumy prováděné ve Spojených státech amerických v 50. a 60. letech minulého století tento široce sdílený konsensus potvrzovaly, většinou však na agregovaných datech. Výsledky novějších analýz, které využívají individuální (mikro)data, nicméně otevírají otázku „statusového vědomí“, tedy odlišnosti hodnocení profesí na základě vlastního postavení hodnotitele. Například Neil Guppy

[Guppy, Goyder 1984 in Wegener 1992: 267] argumentuje, že konsensus ohledně prestiže je ve společnosti distribuován nerovnoměrně: příslušníci vyšších strat mají mnohem konsistentnější představu o uspořádání sociální hierarchie než lidé z nižších pater statusového žebříčku. Jeho reanalýza dat z výzkumů prestiže NORC ze čtyřicátých a šedesátých let minulého století totiž identifikovala vliv vzdělání, profese a rasy. Dochází tak k závěru, že při zkoumání prestiže je třeba identifikovat vliv sociálně strukturního faktoru. Právě tuto otázku budeme sledovat v empirické části práce.

2.4 PODMÍNĚNOST HODNOCENÍ PRESTIŽE PROFESÍ STRUKTURNÍ POZICÍ: HYPOTÉZA O TŘÍDNÍ PODOBNOSTI A HYPOTÉZA SDÍLENÉ PRESTIŽE

Hodnocení prestiže velmi závisí na sociální pozici hodnotitele [Petrušek a kol. 1996: 841]. Z této premisy se v rámci teorií sociální distance odvozují dvě základní teorie – teorie prestiže, jindy označována jako hypotéza o sdílené prestiži (the prestige hypothesis) a teorie třídní (Like-Me, nebo také hypotéza o třídní podobnosti). První hypotéza tvrdí, že hodnocení prestiže povolání se mezi třídami neliší. Z této hypotézy vyplývá, že neexistuje žádný efekt třídy. Druhá hypotéza naopak tvrdí, že lépe hodnotíme ty, kteří jsou nám bližší, tedy ty, kteří mají podobný socioekonomický status. Laumann [Laumann 1966] předpokládá, že efekt prestiže se projeví zejména u subjektivní sociální distance, kdežto hypotéza o třídní podobnosti u objektivní, jinými slovy lidé se snaží mít co nejlepší vztahy s lidmi, kteří jsou „nad nimi“, ale ve skutečnosti mají nejvíce kontaktů s lidmi, kteří jsou jim sociálním statusem blíže [Laumann 1966: 39-40]. Cílem této práce je zjistit, která z těchto dvou hypotéz platí pro hodnocení prestiže povolání, případně pro jaké skupiny obyvatelstva platí konkrétní hypotéza, protože empirická zjištění ukazují, že velmi záleží na tom, o které socioekonomické skupině mluvíme, tedy že konsenzus týkající se prestiže povolání není ve všech částech společnosti stejný [Wegener 1992: 267]. Jinými slovy v celé společnosti většinou nepřevažuje buď efekt hypotézy sdílené prestiže, či efekt hypotézy o třídní podobnosti, ale často spolu koexistují, přičemž také záleží na tom, k jaké sociální skupině tento mechanismus vztahujeme [Šafr 2008b: 21-23].

Hypotézu o sdílené prestiži nebudeme moci zamítnout v případě, že lidé budou hodnotit skupinu povolání, která je bezprostředně nad nimi jako prestižnější. Hypotézu o třídní podobnosti nebudeme moci zamítnout, pokud skupina povolání bude sama sebe z hlediska prestiže nadhodnocovat.

Abychom mohli zjišťovat, která ze dvou výše uvedených hypotéz převládá v jaké sociální skupině, musíme si nejprve vytvořit jakési skupinky hodnocených povolání podle toho, jaká hodnocení získala tato povolání z hlediska prestiže. K tomu nám pomůže analýza hlavních komponent, která odhalí latentní dimenze skryté za samotnými žebříčky prestiže povolání. Stejně tak musíme zařadit hodnotitele do tříd

podle schématu EGP, abychom mohli hypotézu sdílené prestiži či hypotézu o třídní podobnosti verifikovat.

Posuzují lidé prestiž povolání tak, že vytváří souvislý žebříček, v němž nejsou patrné žádné „zlomy“ (tedy že vypadá jako kontinuum) nebo je možné v tomto žebříčku identifikovat jakési skupiny? Případně o jaké skupiny jde a jak tyto skupiny vypadají? K vytvoření skupinek posuzovaných povolání využijeme analýzy hlavních komponent (zkráceně analýzy PCA), z nichž se nám tyto skupinky, komponenty, vydělí. Abychom však mohli takové analýzy provádět, musíme si nejprve standardizovat seznamy povolání z výzkumů CVVM a IVVM, s nimiž budeme pracovat. Musíme mít ve všech letech stejný počet stejných profesí, nebo případně velmi podobných profesí.

2.5 STRUKTURACE SPOLEČNOSTI

Jak už bylo řečeno na samém počátku této práce, prakticky každá moderní společnost je vnitřně strukturována. Touto strukturací jsou často vytvořeny nerovnosti. Tyto nerovnosti jsou dvojího druhu – jsou buď sociálně-ekonomické, nebo sociokulturní (neboli symbolické). O sociálně-ekonomických rozdílech se v sociologii mluví v souvislosti s pojmem stratifikace, což je pojem odvozený od latinského *stratum*, což znamená vrstva. Stratifikace tedy odkazuje k hierarchii vrstev [Šanderová 2008: 277]. Sociální stratifikace je druh sociální strukturace, který má tři základní vlastnosti. První vlastností je, že obsahuje diferenační osy, které mají vertikální charakter. Zadruhé tyto osy jsou univerzální, platí tedy pro celou společnost a do třetice existuje tendence k vzájemné soudržnosti, kongruenci [Boguszak, Gabal, Matějů 1990: 171].

Způsobů, jakými jsou sociálně-ekonomické rozdíly zkoumány, je několik – například pomocí vzdělání, prestiže a ekonomických faktorů, kterými jsou zejména příjem a majetek [Šafr 2008a: 11]. Sociálně-ekonomické rozdíly tedy vznikají na základě společenské dělby práce a jsou nejčastěji spojeny se zaměstnáním, přesněji řečeno se zdrojem příjmů, kterým nemusí být vždy nutně mzda, ale může jím být i renta, důchod či dědictví [Šanderová 2008: 277].

Druhý druh nerovností se nazývá sociokulturní. Tyto druhy nerovnosti jsou ukotveny v hodnotovém žebříčku dané společnosti a „... plynou z hodnocení vlastností a předpokladů různých kategorií lidí (žen, lidí určitého věku, etnika apod.)“ [Šanderová 2008: 277]. Dříve byl kladen důraz jen na sociálně-ekonomické nerovnosti, od 70. let 20. století se však vědci zabývají i sociokulturními nerovnostmi, resp. chápou oba dva druhy nerovností jako navzájem propojené [Kolářová, Vojtíšková 2008: 11].

Sociologové se samozřejmě snaží stratifikaci společnosti měřit a popsat. K tomu mají k dispozici poměrně velké množství nástrojů, které uplatňují různé metodologické přístupy. První, nejčastěji používaný je apriorní přístup, který je založen na nějakém předem daném kritériu, na jehož základě je zkonstruovaná klasifikace pomocí níž pak výzkumy zařazují jedince do třídních kategorií nebo jim

přiřazují určitou hodnotu podle profesních škál. Alternativní přístup využívá princip relace. Ten předpokládá, že lze získat představu o stratifikačním systému pomocí sociální distancí mezi lidmi. Existují také přístupy vycházející z principu reputace, kdy je stratifikační žebříček vytvořen na základě hodnocení (většinou profesních) pozic. Toto hodnocení provádí jedinci, kteří se nachází uvnitř daného systému [Šafr 2008b: 17]. Příkladem reputačního přístupu ke stratifikaci je např. právě hodnocení prestiže.

V rámci této práce uplatníme jednak apriorní přístup, když budeme zařazovat třídní pozici hodnotitele (pomocí klasifikace EGP), tj. respondenty posuzující prestiž povolání (viz následující kapitola) a také právě reputační přístup, tedy to, jak lidé hodnotí prestiž různých povolání.

2.6 MĚŘENÍ SOCIÁLNÍ STRATIFIKACE NA ZÁKLADĚ POVOLÁNÍ

Pokud je společenské rozvrstvení usazené a příliš se nemění, vytvářejí si členové jednotlivých vrstev svůj specifický hodnotový svět a životní styl. Nicméně při výzkumu rozvrstvení společnosti je potřeba být opatrný, protože nelze jednoznačně určit, podle jakého klíče je dáno rozvrstvení té které společnosti. Zda je dáno příjmem, profesí, majetkem, prestiží apod. Pravděpodobně se jedná o kombinaci těchto složek, jejichž poměr a vliv se v průběhu času mění [Matějů, Večerník 1998: 11]. Často tudíž záleží na tom, jaký aspekt společenských nerovností se rozhodne vědec zkoumat, protože právě podle toho zvolí i patřičný analytický nástroj. Možností, jak měřit nerovnost v rámci sociálního systému je několik, my využijeme především ty, které se odvíjí od povolání, protože právě profese ovlivňuje pozici ve stratifikačním systému nejvíce. Navíc profese je velmi snadno měřitelná a z velké části v sobě implicitně zahrnuje informace o vzdělání, příjmu a částečně i životním způsobu. Je to tedy charakteristika, která člověka řadí do určité společenské skupiny [Šafr, Holý 2012: 142-143].

Informace o profesi, na jejímž základě se poté daná profese zařadí do stratifikačního systému, lze získat dvěma způsoby – lze se buď přímo ptát, jakou profesi daná osoba vykonává nebo pomocí charakteristik týkajících se výkonu zaměstnání klasifikovat danou osobu do příslušné skupiny. V prvním případě klasifikujeme celé skupiny povolání, zatímco v druhém případě je každá osoba zařazena do určité skupiny na základě kombinace unikátních charakteristik, které přísluší jen jí. Příkladem druhého typu přístupu je multidimenzionální status (MDS), při němž se hodnotí pět statusových složek – vzdělání, příjem, počet podřízených, složitost práce a kulturnost trávení volného času (kulturní kapitál), nicméně v sociologické praxi se přesto ve většině případů využívá zejména první možnost, což platí i u indexu socioekonomického statusu ISEI, u kategorizace povolání ISCO či u mezinárodní škály prestiže SIOPS. Avšak lze se setkat i s kombinacemi obou přístupů v případě Goldthorpeova třídního schématu EGP či ESeG (*European Socio-economic Groupings*), které sice řadí jedince do skupin podle jejich povolání, ale zároveň jsou schopny zohlednit fakt, zda je daná osoba

zaměstnána, zda je řadovým pracovníkem, vedoucím pracovníkem či osobou samostatně výdělečně činnou [Šafr, Holý 2012: 143, 176].

Ke kódování zaměstnání se v dnešní době využívá zejména ISCO (*International Standard Classification of Occupations*), což je mezinárodní standard pro klasifikaci zaměstnání. Seskupení povolání je u klasifikace ISCO založeno na podobnosti vykonávané práce a na druhu kvalifikace, které je k tomu zapotřebí [International Labour Organization 2012: 11].

Ačkoliv se přímo nejedná o hierarchicky uspořádaný žebříček povolání, ISCO přesto rozvrstvení společnosti do značné míry zrcadlí. Hlavní úloha kategorizace ISCO je přesné zařazení povolání, což později může sloužit buď pro další komparaci s jinými výzkumy nebo také pro lepší přehlednost v rámci jednoho daného výzkumu – výzkumník totiž díky ISCO získá představu, které druhy povolání jsou v rámci výzkumu zastoupeny. Další výhodou ISCO je také to, že se hodnoty jednotlivých povolání dají podle něj snáze převést na hodnoty z jiných kódovacích systémů (např. EGP, ISEI, SIOPS apod.). To však neznamená, že by ISCO a EGP byly stejné škály. EGP a ISCO jsou schémata, které každé má jiný základ – EGP je založeno na posouzení postavení na trhu práce a zaměstnanecké smlouvy u zaměstnanců [Šafr, Holý 2012: 145], kdežto hlavní třídy ISCO odráží jednak typ a charakter práce a jednak množství odborných dovedností (*skills*), které je k výkonu daného povolání zapotřebí a které je potřeba zvládnout, přičemž se v nejnovější verzi ISCO-08 už neklade takový důraz na formální vzdělání [Vávra, Leontiyeva 2012: 113]. V Čechách se využívá CZ-ISCO, jehož základem je právě poslední revize ISCO-08 [Šafr, Holý 2012: 143-144]. **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.**

Přímo k měření nerovnosti lze využít index socioekonomického statusu (*International Socio-Economic Index of Occupational Status*), který je založen na premise, že příjem je skrze zaměstnání ovlivněn vzděláním. Celá zprostředkovaná závislost příjmu na vzdělání skrze zaměstnání lze zjednodušeno načrtnout následovně: vzdělání → zaměstnání → příjem [Šafr, Holý 2012: 148].

Index socioekonomického statusu vznikl z několika mezinárodních šetření, přičemž byl brán v úvahu vliv věku. Nejnovějším žebříčkem ISEI je ten vzniklý

v roce 2010, nicméně protože se vztahuje ke klasifikaci povolání z roku 2008 (jedná se konkrétně o ISCO-08), uvádí se zkráceně jako ISEI-08. Tento nejnovější index obsahuje celkem 590 profesních kategorií, nevztahuje se tedy k jednotlivým profesím, nicméně vztahuje se na skupiny alespoň 20 podobných povolání [Šafr, Holý 2012: 148-149].

Samozřejmě povolání lze klasifikovat i pomocí prestiže. Ta proti předešlým měří spíše symbolickou stránku stratifikace. Nicméně žebříček SIOPS prestiž pouze měří, avšak v rámci našeho výzkumu budeme zkoumat, jaké vlivy intervenují do samotného hodnocení prestiže.

Za pomoci žebříčku prestiže povolání lze zkoumat rozvrstvení společnosti, protože problematika prestiže povolání je s otázkou stratifikace úzce svázána. Pokud si k tomu ještě připočteme fakt, že v industrializovaných zemích s přibližně stejným národním produktem na hlavu jsou škály prestiže poměrně stabilní [Tuček 1991: 504], samozřejmě pokud v dané zemi nedochází k žádným závažným politickým či sociálním změnám, tak můžeme díky těmto premisám využít prestiž k sestavení škály prestiže. Mezinárodní škála prestiže nazvaná SIOPS (*Standard International Occupational Prestige Scale*) poprvé spatřila světlo světa v roce 1977 díky Donaldu J. Treimanovi, který na základě 53 národních škál prestiže vytvořil jeden mezinárodně platný žebříček [Yogev 1980: 16], přičemž výzkumy prestiže probíhaly na přelomu 50. a 60. let 20. století a její základ vytvořilo americké *National Opinion Research Center* (NORC) v polovině 60. let. Později byla mezinárodní škála prestiže modernizována a vyšla pod označením SIOPS-08 [Šafr, Holý 2012: 151]. Česká republika na vytvoření své škály prestiže povolání zatím stále čeká, proto se v českých sociologických výzkumech mohou používat pouze čísla z mezinárodního žebříčku.

V rámci této práce využijeme primárně hodnocení povolání na základě prestiže, které získáme z výzkumů společností IVVM a CVVM z let 1997-2013, nicméně tato hodnocená povolání transformujeme do skupin pomocí analýzy hlavních komponent a budeme následně zkoumat, jaké faktory působí na hodnocení těchto skupin povolání. Těmito faktory budou sociodemografické charakteristiky hodnotitele (pohlaví, vzdělání, velikost bydliště), také doba, v níž vstoupil na trh práce, dále pak subjektivní

životní úroveň jeho domácnosti a především jeho třídní zařazení na škále EGP, kterému se proto budeme věnovat podrobněji.

2.6.1 TŘÍDNÍ POSTAVENÍ PODLE SCHÉMATU EGP

Dělení sociologických přístupů ke stratifikaci je více, záleží na tom, na co se chceme v rámci výzkumu zaměřit, tudíž podle jakého kritéria budeme metodologické přístupy dělit. Jmenujme zde namátkou např. dělení metodologických přístupů ke stratifikaci podle zdroje, od něhož sociolog informace získává – sociolog může zjišťovat pozici jedince ve společnosti pomocí předem daných objektivních znaků. Těmito znaky bývají většinou charakteristiky jako příjem, vzdělání, povolání, vlastnictví materiálních statků apod. Další možností sociologa, jak zjišťovat diferenciaci společnosti je na základě interpersonálních kontaktů (např. kdo se s kým, přáteli, zdraví apod.). Poslední možností je, že příslušnost jedince do nějaké skupiny prozradí sociologovi jiný příslušník společenství [Jungmann 1969: 351].

Dělit sociologické přístupy k sociálním nerovnostem lze však i jiným způsobem – na atribuční a relační přístup. První přístup chápe nerovnost jako důsledek různých ekonomických příjmů, druhý přístup chápe toto pojetí sociálních nerovností jako zdroj a také vysvětlení atribučních nerovností. První přístup pojímá jedince jako souvislé kontinuum, kdežto druhý přístup je chápe jako jakési sociálně diferencované a oddělené celky [Katrňák, Fučík 2010: 19]. Do této druhé skupiny patří mj. i Goldthorpeovo třídní schéma EGP. Jak vidno, v průběhu celé této práce budeme operovat s pojmem sociální třída. „Sociální třídy jsou skupiny lidí v podobném třídním postavení.“ [Katrňák 2005: 24]. Jedná se o tzv. vnitřní homogenitu, tedy o princip, kdy jsou si lidé v rámci jedné sociální kategorie, třídy, podobní. Naopak od členů jiných sociálních kategorií se v daných kritériích liší [Šafr, Holý 2012: 156]. Je potřeba poznamenat, že třídní postavení je spojeno s materiálními a kulturními nerovnostmi (zvyky, hodnoty apod.) ve společnosti, které mají vliv na životní šance na trhu práce a zboží [Katrňák 2005: 23-24].

Právě do Goldthorpeova třídního schématu budeme zařazovat hodnotitele podle jejich třídní příslušnosti a budeme zjišťovat, zda má třída vliv na hodnocení prestiže určitých skupin profesí. Pro lepší přehlednost a stručnost budeme hovořit o Goldthorpeově třídním schématu jako o schématu EGP. EGP je zkratka obsahující první písmena jejich hlavních autorů (Erikson, Goldthorpe, Portocarerová)

[Ganzeboom, Treiman 1996: 204]. Co to ale vlastně EGP je a jak bylo toto schéma vytvořeno?

Schéma EGP vznikalo postupně od 70. let 20. století [Katrňák 2005: 48]. Od 70. let se toto schéma postupně proměňovalo a dnes obsahuje celkem jedenáct tříd, které je možné pro potřeby komparativní analýzy zjednodušit do podoby sedmi, pěti, či tří tříd [Katrňák, Fučík 2010: 28], přičemž je založeno na dvou základních principech. Zprvė na posouzení zaměstnanecké pozice daného jedince (work situation), neboli na tom, jakou zaujímá pozici v zaměstnanecké hierarchii, z čehož plyne, jakou míru autonomie má daný jedinec při výkonu povolání. A zadruhé je založeno na postavení jedince na trhu práce (market situation), kdy někteří jedinci práci prodávají a jiní ji kupují, od čehož se odvíjí jejich příjmy a případná ekonomická nezávislost. Později bylo Goldthorpovo schéma obohaceno o druh pracovní smlouvy. Tento třetí princip se týká zaměstnanců, protože těch je oproti samostatně výdělečně činným a zaměstnavatelům nepoměrně mnoho, museli tudíž být v rámci schématu EGP více diferencováni. Toto rozdělení dle pracovních smluv pro zaměstnance přineslo zpřesnění výsledného schématu [Marshall 1998]. Je dobré zdůraznit, že Goldthorpovo třídni schéma se týká konkrétních pozic na trhu práce, avšak ne osob, které tyto pozice obsazují [Katrňák, Fučík 2010: 29].

Dnes je Goldthorpovo třídni schéma jedno z nejpoužívanějších třídni schémat. Jeho výhodou je jeho případná využitelnost při mezinárodním srovnání a také jeho poměrně jednoduchá konstrukce a tudíž i aplikace na jednotlivé země. K určení třídni pozice člověka stačí znát jeho momentální zaměstnání, dále musíme vědět, zda se jedná o člověka, který zaměstnává jiné, nebo zda je on sám zaměstnán, či zda se jedná o osobu samostatně výdělečně činnou. A nakonec musíme znát množství jeho pravomocí, které jsou dány počtem podřízených, které daná osoba řídí [Katrňák, Fučík 2010: 34]. Na druhou stranu i přes tuto poměrně snadnou konstrukci schématu EGP se občas v některých zemích objeví problémy s jeho aplikací do praxe, protože autoři tohoto schématu nikdy nezveřejnili detailní postup, jak vlastně mají být skupiny třídniho schématu vytvořeny a kam vlastně konkrétní pracovní pozice patří [Katrňák, Fučík 2010: 44]. Teprve v polovině 90. let 20. století byl poprvé využit veřejně

dostupný algoritmus, jak schéma EGP zakódovat. Tento postup připravili Ganzeboom a Treiman [Ganzeboom, Treiman 1996]. Díky tomu se v dnešní době stalo EGP velmi dobrým nástrojem zejména komparativních analýz sociální struktury, mobility, také jej sociologové využívají k vysvětlení například politických postojů [Šafr, Holý 2012: 159]. V rámci této práce jej využijeme i my.

Ačkoliv očíslované třídy v rámci Goldthorpeova třídního schématu mohou evokovat hierarchii ve společnosti, není tomu tak. Schéma EGP nemá představovat hierarchickou strukturu. O jakési hierarchii lze mluvit teprve u třítrídního schématu skládajícího se, bráno shora, ze servisní třídy, mezilehlé třídy a dělnické třídy. Toto třítrídní schéma poté odpovídá hierarchii, kterou bychom mohli vytvořit např. na základě socioekonomického statusu či prestiže povolání [Katrňák, Fučík 2010: 33]. Plné a redukované verze Goldthorpeova třídního schématu vidíme v tabulce (Tabulka 9.1).

V rámci této práce budeme používat pětitrídní Goldthorpeovo schéma, které si však nejprve musíme v datech připravit. Vytvoříme jej pouze u ekonomicky aktivních a starších 20 let, pokud už mají ukončenou školu, nejedná se tedy o pouhé sezónní práce, např. brigády. Skladbu jednotlivých tříd EGP, do nichž budeme zařazovat hodnotitele hodnotící prestiž jednotlivých skupin povolání, zobrazuje Tabulka 2.2.

Tabulka 2.2 Skladba tříd, do nichž budou zařazováni hodnotitelé hodnotící prestiž profesí.

Zařazení hodnotitele na škále EGP5	
Vysocí odborníci a manažeři	vedoucí řídicí pracovníci, vyšší odborníci
Střední odborníci	nižší odborní zaměstnanci
Podnikatelé	podnikatelé a samostatně výdělečně činní
Nižší úředníci a pracovníci ve službách	řadoví úředníci, pracovníci ve službách a obchodě
Manuální pracovníci	kvalifikovaní, nekvalifikovaní a polokvalifikovaní dělníci

2.7 KOHORTNÍ ANALÝZA

Ačkoliv hlavní cíl této práce leží v ověření hypotézy o podobnosti či hypotézy sdílené prestiže, nebude to cíl jediný. V rámci této práce budeme posuzovat ještě další faktory, které ovlivňují hodnocení prestiže jednotlivých druhů profesí. Kromě třídního zařazení hodnotitele (k ověření hypotézy prestiže a hypotézy podobnosti) budeme dále posuzovat vliv některých sociodemografických charakteristik hodnotitele, subjektivní životní úroveň jeho domácnosti a také vliv doby, během níž byl jedinec socializován a zároveň doby, kdy vstupoval na trh práce. K tomu využijeme kohortní analýzu, což je takový druh analýzy, který zkoumá politické, ekonomické, sociální či kulturní změny na základě kohort jednotlivců podle toho, v jakém roce či období se narodili. Je alternativou k intrakohortnímu panelovému šetření, v němž jsou dotazováni stále titíž jedinci v různém čase, například s odstupem deseti let. [Katrňák 2009: 54].

V rámci kohortní analýzy budeme zkoumat vliv odlišné historické zkušenosti lidí na hodnocení prestiže. Obvykle se tento vliv zjišťuje pomocí věku, nicméně analýzy se socializačními kohortami jsou přesnější, protože lépe zobrazují změnu v rámci jednotlivých historických období či sociálních skupin. Kohortní analýza není o jedincích a změnách, ke kterým u těchto jednotlivců došlo, ale je o větších společenských celcích, o konkrétních historických obdobích a zkušenostech, které si s sebou nesou jedinci, kteří těmito období prošli [Katrňák 2009: 54, 57].

My budeme zjišťovat změnu v posuzování prestiže v závislosti na době, v níž daný jedinec vstupoval na trh práce a kdy byla zcela dokončena jeho socializace. Socializací v rámci takovéto kohortní analýzy rozumíme komplexní proces, při němž se jedinec adaptuje na společnost, stává se sociální bytostí, osvojuje si společenské hodnoty, normy a způsoby jednání, které jsou platné v dané kultuře [Petrušek a kol. 1996: 1012]. Díky socializaci se jedinec orientuje v kultuře, v níž žije [Giddens 1999: 39]. Na základě doby, kdy byli jednotlivci socializováni, je rozdělíme na několik kohort. Kohorta je skupina lidí, která je vymezena nějakým kritériem, nejčastěji rokem narození [Katrňák 2009: 54]. Naším kritériem bude fakt, v jaké době byla ukončena socializace daného jednotlivce, přičemž jako konec socializace počítáme 25. rok věku. V rámci této práce budeme analyzovat vliv několika

socializačních kohort. Nejstarší kohortou budou lidé, kteří dosáhli 25. roku věku během 60. let, dalšími pak socializačními kohortami pak budou 70., 80., 90. léta a léta po roce 2000. Toto rozdělení je vytvořeno s ohledem na stáří respondentů, kteří vstupují do analýz (jsou to lidé mezi 20 a 60 lety), dále bylo nutné brát v potaz dobu, v níž se výzkumy konaly – nejstarším výzkumem v našich analýzách je výzkum IVVM z roku 1997. Pokud je nejstaršímu respondentovi v tomto výzkumu 60 let, znamená to, že se narodil v roce 1937 a jeho socializace byla ukončena o 25 let později, tedy v roce 1962. Rok 1962 je tedy nejzazším rokem v rámci socializačních kohort, dále do minulosti už nám data nedovolují jít v takové míře, abychom získali validní výsledky. Nicméně dalším důležitým aspektem, který jsme při vytváření socializačních kohort museli brát na zřetel, je samotný historický vývoj, který probíhal v Československu (a potažmo České republice) v druhé polovině 20. století.

Očekáváme, že vliv socializačních kohort bude působit zejména na hodnocení manuálních profesí, přičemž předpokládáme, že lidé socializovaní zejména v 60. letech 20. století budou manuální profese nadhodnocovat. Lze očekávat, že tento vliv bude s časem klesat, protože se Československo pozvolna modernizovalo.

Předcházející odstavce už mírně naznačili, jak byly socializační kohorty v datech vytvářeny. K provedení kohortní analýzy stačí, aby data z výzkumů obsahovala informaci, kdy se daný výzkum konal a věk respondenta, popř. jeho datum narození [Katrňák 2009: 54]. Námí využívaná data IVVM a CVVM skutečně takovéto informace obsahují. Konec socializace jednotlivých respondentů jsme poté zjistili tak, že jsme si v každém výzkumu IVVM a CVVM zjistili, v kterém roce probíhal, a od tohoto roku jsme odečetli věk jednotlivých respondentů, čímž jsme získali rok, kdy se tito lidé narodili. K roku narození jsme následně přičetli 25 a získali jsme rok, kdy byla dokončena socializace jednotlivých hodnotitelů a kdy přibližně vstupovali na trh práce. Poté jsme z těchto let vytvořili socializační kohorty, tedy rozdělili jsme dobu, kdy byli lidé socializovaní na několik částí – na 60. léta³, jedná se o období převážně industriálního hospodářství, dobu normalizace (70. léta a 80. léta) 90. léta

---

³ Tato socializační kohorta však v nejnovějších datech chybí, protože se v nich vyskytují mladší respondenti.

(období transformace) a léta po roce 2000⁴ (růst znalostní ekonomiky). Díky tomu jsme ve všech datech získali čtyři socializační kohorty, přičemž v regresních analýzách, které budeme provádět, budou naší referenční skupinou vždy nejmladší socializační kohorty, což znamená, že v datech z konce 90. let (IVVM) to bude socializační kohorta 90. let a v datech z počátku tisíciletí (CVVM) to bude socializační kohorta po roce 2000.

---

⁴ Tato socializační kohorta se nevyskytuje v datech z konce 90. let

3. ANALYTICKÁ ČÁST

V analýze si klademe dva cíle: zaprvé zjistit, jak se v české společnosti měnily struktury žebříčků prestiže povolání v posledních dvaceti letech. Klademe si otázku, zda v nich lze nalézt nějaké vnitřní dimenze (latentní struktury) a zda jsou tyto struktury stabilní v čase. Tyto proměny zkoumáme od roku 1995 do současnosti (tj. pokrývají období společenské transformace i současné proměny ekonomiky a pracovního trhu).

Druhým cílem této práce je prozkoumat, jaké faktory ovlivňují hodnocení prestiže těchto latentních struktur prestiže povolání. Zkoumáme vliv třídní pozice hodnotitele, konkrétně nás zajímá, jak jedinec hodnotí povolání podobná jeho vlastnímu, resp. odpovídající profesně-třídní pozici a ta, která jsou jí vzdálenější. Hodnocení prestiže může být také závislé na generační zkušenosti, utvářené především v době vstupu na trh práce, proto zkoumáme, zda se hodnocení prestiže liší u lidí, kteří vstupovali do pracovního procesu v období do konce 60. let, v normalizačních 70. – 80. letech, v průběhu transformace společnosti v 90. letech a nejnověji na počátku tisíciletí.

Nejprve podrobně popíšeme, jak vypadají data z výzkumů z konce 90. let (konkrétně 1995-2001) z IVVM a jak z počátku tisíciletí z CVVM (2004-2013). K tomu abychom mohli žebříčky povolání mezi sebou porovnávat, musíme si je nejprve standardizovat. Dále se budeme věnovat proměnám struktury žebříčků prestiže povolání mezi lety 1995-2013 s pomocí analýzy hlavních komponent. Očekáváme, že se postupně budou žebříčky ustalovat a tudíž čím více se historicky budeme vzdalovat roku 1989 a budeme postupovat blíže k přítomnosti, budou žebříčky stabilnější a budou vykazovat mezi léty méně změn.

Naším druhým cílem je zjistit, jaké faktory ovlivňují hodnocení jednotlivých profesí (resp. skupin profesí vzešlých z analýz PCA) a zejména budeme zjišťovat, zda platí hypotéza o podobnosti (tzv. hypotéza Like-Me), či hypotéza prestiže (the prestige hypothesis). K dosažení tohoto cíle nám poslouží lineárně regresní analýzy (neboli OLS), pomocí kterých budeme modelovat vlivy působící na hodnocení prestiže

skupin profesí. Využijeme čtyři modely – sociodemografický, kohortní model generační změny, třídní model a model subjektivní životní úrovně domácnosti. Avšak k ověření hypotézy prestiže a hypotézy o podobnosti bude nejdůležitější model třetí, tedy model třídní.

3.1 VÝBĚROVÉ SOUBORY IVVM A CVVM

Jak vlastně vypadá výběrový vzorek respondentů u výzkumného šetření IVVM a CVVM, s nímž budeme pracovat? Dnešní CVVM (dřívější IVVM) má poměrně rozsáhlou tazatelskou síť, která zajišťuje sběr dat v jednotlivých výzkumech. Tato tazatelská síť je navíc vytvořena tak, že je dodržena územní reprezentativita, přičemž mezi kontrolované znaky patří velikost místa bydliště a regiony (myšleno kraje). Jak už bylo řečeno, v této práci využijeme pravidelná šetření CVVM nazvaná Naše společnost. Reprezentativní vzorek do těchto výzkumů je vybírán z obyvatel České republiky starších 15 let. Nakonec je dotazováno minimálně 1000 respondentů pomocí standardizovaných rozhovorů mezi tazatelem a respondentem [Centrum pro výzkum veřejného mínění Kdo jsme datum neuvedeno]. U každého datového souboru z výzkumů Naše společnost je vždy uvedeno, že metodou výběru vzorku je vždy kvótní výběr, přičemž kvótními znaky jsou pohlaví, věk a vzdělání.

Každý rok probíhal sběr dat v rámci výzkumů prestiže podle těchto neměnných podmínek, výjimkou bylo v roce 2012 červnové šetření CVVM Naše společnost, které bylo jako vždy provedeno na více než 1000 respondentech, nicméně tento soubor jednotlivců byl rozdělen na dva menší, které dostaly označení X a Y. V rámci souboru X bylo dotazováno 511 respondentů a v rámci Y jich bylo 523. Tyto dva soubory měly některé společné otázky – kromě sociodemografických informací se jednalo zejména o obecné otázky, např. názor na politickou situaci v České republice. Avšak některé otázky se mezi soubory lišily, byly to např. právě otázky na prestiž povolání [Český sociálněvědní archiv 2012]. U těchto otázek lidé ze souboru X dostali k posouzení klasický seznam, který předkládá CVVM každý rok respondentům, lidé ze souboru Y dostali k posouzení stejný počet povolání jako lidé v rámci souboru X, nicméně některá povolání nebyla uvedena ve své mužské verzi, jako je obvyklé, ale naopak ve své ženské verzi. Je otázka, proč však CVVM nezměnilo všechna povolání, ale jen některá, proto například lékař zůstal v mužské verzi. I přesto byl změněn poměrně velký počet povolání, jednalo se celkem o jedenáct profesí. Tím pádem z novináře byla novinářka, z majitele malého obchodu majitelka, z učitele na základní škole byla učitelka, z policisty policistka, z vědce vědkyně, ze soudce soudkyně, z manažera manažerka a ze starosty starostka. Všechna ostatní zůstala ve svém tvaru,

ve kterém jsou každoročně běžně předkládána respondentům, jak dokazuje **Tabulka 3.1**, kde jsou šedivě vyznačeny ty profese, které měly u obou souborů různé pojmenování. Tabulka 3.2 ukazuje kompletní seznamy posuzovaných povolání, tedy včetně těchto ženských povolání, která přibližně polovina respondentů posuzovala v roce 2012.

Díky tomuto rozdělení celého výběrového souboru na dvě části, jsme u těch povolání, jejichž názvy se mezi soubory respondentů X a Y lišily, nemohli spojit do jedné profese, což nám u takových povolání snižuje počet platných odpovědí přibližně na polovinu a díky tomu bohužel není možné provádět analýzy s robustními závěry, proto jsme se rozhodli rok 2012 z analýz vyškrtnout. Můžeme si to dovolit i z toho důvodů, že máme k dispozici data z roku předcházejícího (2011) i nadcházejícího (2013), to znamená, že časová řada se nám vyřazením jednoho roku nijak nerozpadne.

Tabulka 3.1 Seznamy povolání rozdělené podle toho, jak je posuzovaly soubory respondentů X a Y v rámci výzkumného šetření Naše společnost společnosti CVVM v červnu 2012; respondenti starší 15 let.

SOUBOR X (511 RESPONDENTŮ) MUŽSKÉ VARIANTY POVOLÁNÍ	SOUBOR Y (523 RESPONDENTŮ) ŽENSKÉ VARIANTY POVOLÁNÍ
bankovní úředník	bankovní úředník
novinář	novinářka
stavební dělník	stavební dělník
učitel na VŠ	učitel na VŠ
soukromý zemědělec	soukromý zemědělec
majitel malého obchodu	majitelka malého obchodu
uklízečka	uklízečka
projektant	projektant
lékař	lékař
učitel na ZŠ	učitelka na ZŠ
voják z povolání	voják z povolání
prodavač	prodavač
policista	policistka
truhlář	truhlář
vědec	vědkyně
zdravotní sestra	zdravotní sestra
soudce	soudkyně
ministr	ministr
programátor	programátor
profesionální sportovec	profesionální sportovec
účetní	účetní
manažer	manažerka
sekretářka	sekretářka
kněz	kněz
poslanec	poslanec
starosta	starostka

Zdroj: CVVM, výzkum Naše společnost červen 2012.

3.2 STANDARDIZACE DATOVÝCH SOUBORŮ

Pokud chceme datové soubory mezi sebou porovnávat, je nutné, abychom každý rok měli stejný počet povolání, abychom tedy standardizovali počet povolání. Výsledkem standardizace bude stav, díky němuž budeme porovnávat stejný počet stejných povolání mezi sebou. Nicméně musíme si uvědomit, že standardizace má sice výhodu v tom, že díky ní můžeme datové soubory komparovat mezi sebou, avšak musíme takovou standardizaci provádět opatrně, abychom nesnížili validitu měření [Vávra, Leontiyeva 2012: 96-97].

V našem případě se bude jednat o standardizaci až po terénním sběru dat, jedná se tedy o tzv. ex-post standardizaci, jejímž opakem je tzv. ex-ante standardizace, která naopak terénnímu výzkumu předchází. Ta se však používá spíše v mezinárodních výzkumech, kdy se různé formulace otázek musí přizpůsobit jednotlivým kulturám [Vávra, Leontiyeva 2012: 98].

Před samotnou standardizací, či dokonce samotnými analýzami, bychom měli získat celkový přehled o profesích, která lidé v rámci výzkumů prestiže společnosti IVVM a CVVM posuzovali. Nejedná se samozřejmě o vyčerpávající výčet povolání. Celkově vzato se seznamy prestiže společností IVVM i CVVM od dřívějších značně liší ve své délce. Patrně z důvodu zejména finančních obsahují seznamy v rámci moderních výzkumů IVVM a CVVM „jen“ 27 povolání, dokonce IVVM v roce 1995 začínalo pouze na 20 povoláních. Dalším důvodem pro kratší seznamy povolání je snaha výzkumných společností získat pro vyplnění dotazníku co nejvíce respondentů. Je totiž potřeba si na tomto místě uvědomit, že posuzování prestiže povolání není samostatný výzkum, nýbrž se ve všech případech jedná o součást většího výzkumného šetření, které už samo o sobě je poměrně rozsáhlé, proto není možné přetěžovat respondenty dlouhými seznamy profesí, protože při velké časové náročnosti by se patrně našlo velmi málo lidí ochotných dotazník vyplnit.

Nicméně i přesto se může zdát, že 27 povolání je poměrně rozsáhlý seznam, avšak pokud jej srovnáme s výzkumy prováděnými dříve, není tento seznam nijak dlouhý. V minulosti byly výzkumy prestiže samostatné a mohly proto být delší – vzpomeňme např. první výzkum prestiže po sametové revoluci, kdy bylo posuzováno

50 povolání, dále pak zvlášť bylo hodnoceno 15 vysoce kvalifikovaných povolání. Respondent tedy de facto posuzoval celkem 65 povolání, to bohužel v dnešních podmínkách není úplně možné, alespoň ne pokud výzkum prestiže probíhá v rámci většího výzkumného šetření a není prováděn samostatně.

K malé délce seznamu posuzovaných povolání si ještě musíme připočíst problém s malou zastoupeností některých druhů profesí. Seznamy povolání totiž nikdy nejsou vyčerpávající, neobsahují úplně všechna povolání, ale obsahují zástupce co nejvíce profesních kategorií [Šafr, Holý 2012: 151]. Tím pádem by nejčastější druhy profesí měly mít své zástupce v seznamu. Tuto podmínku IVVM a CVVM ne vždy splňuje. IVVM například poměrně zbytečně místo profese lékaře dalo respondentům posuzovat lékaře soukromého a lékaře na poliklinice. CVVM později patrně zjistilo, že takové podrobné zkoumání lékařů je zbytečné a použilo jen všeobecně povolání lékaře, neudalo tedy jeho případnou specializaci či jakékoliv podrobnosti o něm. Podobný problém je s politiky, kteří jsou v seznamech posuzovaných povolání hodnoceni příliš podrobně – lidé musí posoudit poslance i ministra, ačkoliv poslanec a ministr jsou povolání (nebo spíše funkce), která jsou často vykonávána tím samým člověkem (ministr bývá často i poslanec) a není důvod tyto dvě profese (či funkce) rozdělovat. Takto bychom mohli navíc vznést námitku, proč je v seznamech „pouze“ soudce, ale není tam advokát nebo proč je tam uvedena uklízečka, ale už ne metař či popelář, protože jsou to podobná povolání – je k nim potřeba stejná kvalifikace a náplň obou povolání je v zásadě podobná.

Nicméně i přes výše uvedené problémy vycházíme z toho, že jednotlivé profese jsou si symbolicky (i jinak) více či naopak méně podobné a tudíž i když neměříme úplně identický seznam profesí v různých výzkumech, přesto lze v celkové struktuře identifikovat latentní proměnné. Ty zastupují dimenze prestiže povolání obecnějšího charakteru, které v čase společenské stability přetrvávají a jsou vystaveny pouze malým změnám. Důležité je, že období, které analyzujeme, začíná až po roce 1995, přičemž z předchozích výzkumů porovnávajících prestiž z konce 60. let a z doby bezprostředně následující po roce 1989 víme, že k některým radikálnějšími změnám došlo již v první polovině 90. let [srovnej. Tuček 1991: 504].

Nyní už se však přesuneme k samotným standardizacím jednotlivých seznamu profesí. Standardizace jsou nezbytné proto, abychom mohli mezi sebou porovnávat jednotlivé roky a jednotlivé výsledky výzkumů. To znamená, musíme mít jak ve výzkumech IVVM, tak ve výzkumech CVVM stejný počet stejných povolání. Navíc tato povolání se musí shodovat. Vesměs jsou výzkumy IVVM a CVVM standardizované a jejich seznamy povolání se příliš nemění, nicméně občas se nějaké změny objeví. Největší rozdíly jsou zejména mezi výzkumy z 90. let a výzkumy z pozdější doby [Lyons 2012: 241].

IVVM nabídlo v roce 1995, což byl první rok, v němž IVVM (budoucí CVVM) provádělo první výzkum prestiže, respondentům k posouzení seznam 20 povolání. Když ale za dva roky provádělo IVVM podobný výzkum znovu, tak předložilo respondentům seznam obsahující 27 povolání. Poté co takového výzkumy začalo provádět CVVM (první takový výzkum se konal v roce 2004), tak jeho výzkum obsahuje seznam čítající 26 povolání. Nicméně lze konstatovat, že základ seznamu se nemění. Pokud nebudeme brát v potaz první výzkumu prestiže od IVVM z roku 1995, jehož seznam 20 povolání nebyl příliš rozsáhlý, tak zbývající seznamy povolání mají základní jádro profesí, které se nemění. Mezi tato povolání patří bankovní úředník, novinář, učitel na vysoké škole, soukromý zemědělec, majitel malého obchodu, uklízečka, učitel na základní škole, voják z povolání, lékař, policista, vědec, soudce, ministr, programátor, profesionální sportovec, účetní, manažer, sekretářka, kněz, poslanec a starosta. Zbývající povolání se různě mezi léty mění, některá přibývají a jiná naopak ze seznamu mizí. Tyto změny v seznamech se odehrávají jednak proto, že se mění samotná skladba povolání ve společnosti – neustále narůstá terciální sektor a seznamy povolání se však mění i z důvodu změny zadání výzkumu, např. kvůli tomu, že výzkumníci potřebující zjistit, jaké prestiži se těší ženská povolání, tak seznamy povolání obohatí právě o profese zastávané ženami. Více o změnách mezi jednotlivými roky a výzkumy IVVM a CVVM Tabulka 3.2.

Co se týče změn, tak CVVM ze svého seznamu vyřadilo nejprve mistra v továrně a později i opraváře televizorů, kterého ve svém prvním výzkumu prestiže

v roce 2004 nahradilo opravářem elektrospotřebičů, ale nakonec se rozhodlo, že jej ve čtvrtém výzkumu (ten se konal v roce 2008) vyřadí úplně. Nicméně seznam povolání další rok testování nebyl o jedno povolání kratší, protože CVVM se při dalším testování rozhodlo nahradit uprázdněné místo zdravotní sestrou. To nebylo jediné obohacení seznamu posuzovaných povolání, které CVVM provedlo – už od svého prvního výzkumu přidalo na svůj seznam posuzovaných povolání prodavače.

Existují však povolání, která se v seznamech neměnila, ale změnil se pouze jejich název, aby více vyhovoval dané době. Takže konstruktér z IVVM se v CVVM změnil v projektanta a uklízeč se změnil na ženské povolání – na uklízečku. Nástrojář a seřizovač ze seznamů IVVM se proměnil na stavebního dělníka a soustružníka, namísto strojvedoucího příště respondenti hodnotili truhláře a lékař na poliklinice se sloučil se soukromým lékařem (v některých letech označovaným konkrétně soukromým praktickým lékařem), takže poté respondenti posuzovali obecně povolání lékaře. I my v rámci úpravy dat budeme muset redukovat počet lékařů ze seznamů IVVM na jednoho. Vzhledem k vyšším hodnotám prestiže, kterou lidé přisuzovali lékařům na poliklinice, jsme se rozhodli využít do analýz právě jeho. Soukromého lékaře jsme tedy ze seznamů IVVM museli vyškrtnout. Nicméně musíme z analýz vyřadit i nástrojáře (občas jmenovaného jako seřizovač) a stavebního dělníka, protože mezi těmito dvěma není korelace mezi roky (více viz Tabulka 9.4, která ukazuje roky 1997 a 2007).

Nicméně samotné IVVM svůj seznam povolání také upravovalo. Tyto změny bylo prováděny zejména po prvním provedeném výzkumu z roku 1995. Od roku 1997 byl seznam nejen obohacen o sedm nových povolání, ale jedno povolání změnilo i svůj název, místo majitele obchodu napříště respondenti posuzovali prestiž povolání majitele malého obchodu. Tabulka 3.2 zobrazuje přehledně všechny výše uvedené změny v seznamech posuzovaných povolání u IVVM a CVVM, přičemž kurzívou jsou označena ta povolání, která se mezi jednotlivými výzkumy přesně neshodují, ale jedná se o buď o stejné povolání (např. projektant-konstruktér, pedagog VŠ-učitel na VŠ) nebo alespoň o stejný druh povolání (nástrojář, seřizovač, soustružník a stavební dělník patří do skupiny manuálně pracujících). Šedivě jsou označena ta povolání,

kteřá mají v jednom z obou roků více zástupců (lékař na poliklinice, soukromý lékař u IVVM a „pouze“ lékař u CVVM). Tučně jsou vyznačena ta povolání, která nemají k sobě dvojici a musejí tudíž být z analýz vyřazena, protože jinak nebudou výzkumy mezi sebou porovnatelné (prodavač, zdravotní sestra, opravář televizorů a mistr v továrně). Rok 1995 je v tabulce odsazen od ostatních, protože ten zde slouží spíše jen pro ilustraci, s jakým seznamem povolání IVVM vlastně začínalo, nicméně tento datový soubor z roku 1995 nebude brán při analýzách v této práci v potaz.

Problém seznamů povolání předkládaných respondentům je často v tom, že nezohledňují pohlaví, které nejčastěji dané povolání zastává, takže je trochu paradoxní, že ačkoliv v České republice učí na základních školách více žen učitelek, než mužů učitelů, jak dokazují od roku 2004 pravidelně aktualizované informace genderových statistik Českého statistického úřadu Zastřeno na muže a ženy [Český statistický úřad 2004-2014], figuruje v seznamech povolání agentury CVVM učitel na ZŠ a nikoliv učitelka. Je to patrně kvůli tomu, že IVVM i CVVM se snažilo uvádět všechna povolání v seznamech v jejich „mužské podobě“, patrně proto, aby byla povolání unifikována. Výjimku z čistě mužských povolání tvoří účetní, u něhož (resp., u níž) není jasné, zda je tím míněn muž či žena a další výjimkou je uklízečka, sekretářka a od roku 2008 i zdravotní sestra, které jsou napsány ve své „ženské verzi“. Důvody, proč zrovna tato povolání uvádělo IVVM i CVVM v ženské verzi, ale mezi ženami velmi silně zastoupené povolání učitelky na základní škole ponechali v mužské variantě, není jasné a ani v informacích ke svým výzkumům důvod tohoto rozhodnutí nikde neuvádějí.

Samo CVVM patrně chápalo, že příliš ve svých výzkumech nezohledňuje genderovou stránku, patrně proto v roce 2011 provedlo výzkum prestiže, v němž je klasický seznam povolání obohacen o ženský ekvivalent posuzovaných povolání (učitelka na ZŠ, lékařka, poslankyně, vědkyně). Nicméně došlo i k obohacení v opačném gardu – některá povolání, která byla dříve v posuzovaných seznamech uváděna pouze v ženské verzi, získala své mužské zástupce, tím pádem kromě zdravotní sestry byl posuzován i zdravotní bratr, kromě prodavačky i prodavač a kromě uklízečky uklízeč. A nejen to – seznam byl obohacen také o některá další

dříve nezohledňovaná povolání (starosta na vesnici a starosta malého města). Zjistilo se, že rozdíly mezi mužskými profesemi a jejich ženským ekvivalentem nejsou nijak výrazné. Výjimkou je poslanec a poslankyně, kdy poslanec obdržel, jako vlastně už tradičně, velmi nízké skóre prestiže (27,0), avšak poslankyně získala o několik bodů více (35,6) [Tuček 2012].

Tabulka 3.2 Seznamy povolání ve výzkumech prestiže IVVM a CVVM v letech 1995, 1997, 1999, 2000, 2001, 2004, 2006, 2007, 2008, 2011, 2012, 2013.

VÝZKUM IVVM (1995)	VÝZKUMY IVVM (1997, 1999, 2000, 2001)	VÝZKUMY CVVM (2004, 2006, 2007, 2008, 2011, 2012, 2013)
bankovní úředník	bankovní úředník	bankovní úředník
novinář	novinář	novinář
nástrojář	<i>nástrojář, (seřizovač)</i>	<i>soustružník (pouze do roku 2007), stavební dělník (od roku 2008 nahradil soustružníka)</i>
pedagog VŠ	<i>pedagog VŠ</i>	<i>učitel na VŠ</i>
soukromý zemědělec	soukromý zemědělec	soukromý zemědělec
majitel obchodu	majitel malého obchodu	majitel malého obchodu
uklízeč	uklízečka	uklízečka
konstruktér	<i>konstruktér</i>	<i>projektant</i>
lékař na poliklinice	lékař na poliklinice	lékař
učitel na ZŠ	učitel na ZŠ	učitel na ZŠ
voják z povolání	voják z povolání	voják z povolání
		prodavač
soukromý lékař	soukromý (praktický) lékař	
policista	policista	policista
strojvedoucí	<i>strojvedoucí</i>	<i>truhlář</i>
vědec	vědec	vědec
opravář televizorů	opravář televizorů	opravář elektrospotřebičů (pouze do roku 2007) zdravotní sestra (od roku 2008 nahradila opraváře elektrospotřebičů)
	soudce	soudce
ministr	ministr	ministr
programátor	programátor	programátor
profesionální sportovec	profesionální sportovec	profesionální sportovec
	účetní	účetní
	manažer	manažer
	sekretářka	sekretářka
	kněz	kněz
	poslanec	poslanec
	starosta	starosta
mistr v továrně	mistr v továrně	
		učitelka na ZŠ (pouze v roce 2011 a 2012)

		lékařka (pouze v roce 2011)
		poslankyně (pouze v roce 2011)
		vědkyně (pouze v roce 2011 a 2012)
		zdravotní bratr (pouze v roce 2011)
		prodavač (pouze v roce 2011)
		uklízeč (pouze v roce 2011)
		starosta na vesnici (pouze v roce 2011)
		starosta malého města (pouze v roce 2011)
		novinářka (pouze v roce 2012)
		majitelka malého obchodu (pouze v roce 2012)
		policistka (pouze v roce 2012)
		soudkyně (pouze v roce 2012)
		manažerka (pouze v roce 2012)
		starostka (pouze v roce 2012)

Tabulka 3.2 nám ukazuje, že mezi jednotlivými seznamy povolání nějaké rozdíly jsou, avšak my tyto výzkumy musíme standardizovat, protože jinak bychom nemohli provádět komparaci v čase. Z výše uvedeného vyplývá, že pokud bychom všechny seznamy povolání standardizovali podle výzkumu IVVM z roku 1995, ztratili bychom poměrně velkou část povolání, proto budeme standardizovat výzkumy podle pozdějších výzkumů prestiže s tím, že musíme z analýz odstranit ta povolání, která se vyskytují pouze v některých letech, což znamená, že budeme muset z analýz odstranit mistra v továrně, opraváře televizorů (oba se vyskytují pouze u IVVM), opraváře elektrospotřebičů (vyskytuje se pouze u CVVM v letech 2004, 2006 a 2007), zdravotní sestru (vyskytuje se pouze u CVVM od roku 2008) a prodavače (vyskytuje se pouze u CVVM). Nicméně budeme muset odstranit i truhláře a strojvedoucího, protože ti, ačkoliv patří oba do skupiny manuálně pracujících, mezi sebou nijak nekorelují (sig. 0,785), to znamená, že je nemůžeme v rámci komparací mezi sebou zaměňovat a mluvit o nich jako o podobném druhu povolání, které lidé z hlediska prestiže jejich profesí hodnotí zcela stejně.

Do našich analýz tedy bude každý rok vstupovat 21 povolání, v roce 1995 se bude jednat o seznam čítající „pouze“ 20 povolání, nicméně s tímto rokem nebudeme nijak dále pracovat, ten nám zde slouží pouze pro ilustraci, abychom věděli, jak výzkumy prestiže společností IVVM a CVVM začínaly.

3.3 ZMĚNY V KONKRÉTNÍCH ŽEBŘÍČKÍCH PRESTIŽE V LETECH 1995 - 2013

3.3.1 LATENTNÍ STRUKTURY V RÁMCI ŽEBŘÍČKU PRESTIŽE Z ROKU 1995

Je možná ještě na úvod poznamenat, že všechny tabulky obsahující analýzy hlavních komponent jsou pro lepší čtenářovu orientaci rozděleny na skupiny, přičemž jako průkazná je brána faktorová zátěž vyšší než 0,4, případně nižší než -0,4.

Pomocí analýzy hlavních komponent jsme zjistili, že žebříčky prestiže se nám rozdělí na několik skupin povolání, na které se nyní blíže podíváme. Jak už bylo řečeno, první výzkum prestiže vytvořený IVVM z roku 1995 obsahuje příliš málo povolání, že jej nebudeme s ostatními porovnávat. Výsledky z tohoto roku pouze popíšeme, abychom měli představu, z jakého stavu se vyvíjely do dnešní podoby.

Tabulka 9.2 ukazuje, že se nám z oněch posuzovaných 20 povolání vydělilo 5 skupin. První byli nazváni manuální pracovníci (patří sem nástrojář, uklízeč, soukromý zemědělec, majitel obchodu, opravář televizorů, strojvedoucí a mistr v továrně). Druhá skupina byla nazvána kreativní povolání (patří sem vědec, konstruktér a programátor). Třetí skupinou jsou lékaři a učitelé, tedy povolání důležitá pro společnost (sem patří pedagog vysoké školy, lékař na poliklinice, soukromý lékař a učitel na základní škole). Čtvrtá skupina je poměrně heterogenní, patří do ní bankovní úředník, novinář, profesionální sportovec a ministr, jedná se tedy vesměs o nemanuální povolání. Do poslední páté skupiny patří voják z povolání a policista, tedy povolání, která zajišťují obranu státu a obyvatel, my jsme tuto komponentu nazvali Bezpečnostní složky státu. Toto bude poměrně častá skupina i v dalších letech.

Je dobré poznamenat, že do analýz nyní nebudou vstupovat všichni respondenti, ale pouze ti, kteří jsou ekonomicky aktivní, jsou starší 20 a mladší 60 let a mají ukončené vzdělání. Toto zúžení je z důvodu ověřování hypotézy podobnosti a hypotézy prestiže, protože pro ověření platnosti hypotézy podobnosti nebo hypotézy prestiže potřebujeme využít schéma EGP, které ale lze aplikovat pouze na ekonomicky aktivní obyvatelstvo.

3.3.2 LATENTNÍ STRUKTURY V RÁMCI ŽEBŘÍČKU PRESTIŽE VÝZKUMŮ IVVM (1997 - 2001)

Nejprve jsme si připravili datové soubory, to znamená, že jsme ekonomicky aktivní a starší 20 a mladší 60 let s ukončeným vzdělání zařadili do schématu EGP a také jsme standardizovali seznamy povolání tak, aby se ve všech letech (od roku 1997 až po rok 2013) vyskytovaly stejné profese.

Nejprve si jednotlivé analýzy popíšeme, abychom věděli, jak vlastně lidé jednotlivá povolání hodnotí. Tabulka 9.6 ukazuje analýzu hlavních komponent pro povolání ze seznamu IVVM z roku 1997. Vidíme, že první skupina obsahuje zejména bezpečnostní a politické složky státu, patří sem tedy poslanec, starosta, ministr, soudce, voják z povolání a policista, nicméně patří sem i kněz. Jedná se o povolání, která jsou z hlediska průměrného hodnocení prestiže uprostřed. Jedinou výjimkou je voják z povolání, který získal necelé 34 body, což je poměrně málo. Nicméně musíme si uvědomit, že lidé v době, ve které výzkum probíhal, bylo to konkrétně od 23. června 1997 do 7. července 1997 [Institut pro výzkum veřejného mínění 1997], měli pocit, že povolání vojáka není pro společnost přínosné a že jej až tolik nepotřebují. Avšak kdyby se výzkum týkající se prestiže konal o několik týdnů později, patrně by voják z povolání dostal mnohem vyšší bodové hodnocení. Je to z toho důvodu, že v roce 1997 východ Čech a Moravu (a nejen tyto oblasti) postihly velké záplavy, jejichž škody pomáhaly odstraňovat mj. i vojáci, kteří by díky tomu s největší pravděpodobností získali vyšší ocenění z hlediska prestiže svého povolání.

Druhá skupina profesí vzešlá z analýz roku 1997 zahrnuje bílé límečky z různých pozic zaměstnanecké hierarchie – patří sem tudíž jak účetní a sekretářka, ale i manažer.

Třetí skupina je tvořena zejména vyššími nemanuálními pracovníky (programátor, vědec, bankovní úředník a novinář), ale patří do ní i profesionální sportovec.

Celkově vzato, profesionální sportovec je ve všech seznamech povolání velmi netypická profese, těžko zařaditelná k čemukoliv jinému. Díky této své „výjimečnosti“ mohou skupiny, v nichž se profesionální sportovec bude nacházet, vypadat trochu

nesourodě, nicméně i přesto toto všechno by nebylo dobré sportovce z analýz vyškrtávat, protože i on dokresluje obraz toho, jak lidé povolání vnímají a jak je posuzují. A právě např. v případě sportovce bude zajímavé sledovat, jak se jeho pozice mění, či zda se vůbec mění a kam vlastně lidé sportovce řadí – zda si jej představují spíše jako člověka, který jen sportuje a jeho přidaná hodnota pro společnost je nulová, či zda jej považují za člověka, který reprezentuje Českou republiku a zda mu díky tomu přisuzují větší prestiž. V roce 1997 došlo k této druhé variantě – lidé dali sportovce na roveň programátorům, vědcům, novinářům i bankovním úředníkům, hodnotili jej tedy poměrně pozitivně.

Podobná situace jako u profesionálního sportovce je i u kněze, je to povolání, které se těžko dá zařadit či přirovnat k nějakému jinému ze seznamu povolání IVVM/CVVM, proto také v některých případech bude působit jako heterogenní složka ve skupinách povolání vycházejících z analýz PCA.

Nicméně vraťme se k roku 1997, kde čtvrtou skupinou povolání, která vzešla z analýz, je poměrně heterogenní skupina obsahující majitele malého obchodu, soukromého zemědělce a uklízečku, jedná se tedy vesměs o nižší manuální pracovníky. Toto bude i v budoucnu velmi častá skupina, která se bude vydělovat z našich analýz.

Pátou, poslední, skupinou jsou lékaři a učitelé na základních i vysokých školách, resp. učitele na vysoké škole jsme do této skupiny přesunuli ze skupiny třetí, do které by určitě logicky mohl patřit, nicméně jeho faktorová zátěž je stejná jako v rámci třetí skupiny, tak i v rámci páté. A protože v páté už se nachází učitel na základní škole a s přihlédnutím k dalším rokům, kde oba učitelé (jak ten na základní škole, tak i ten na škole vysoké) budou často s lékařem tvořit společnou skupinu, zařadíme proto i tentokrát vysokoškolského pedagoga do skupiny s lékařem a základníškolským učitelem. Ať tak či tak, pátá skupina je skupinou nemanuálních profesí, která jsou důležitá pro společnost. I v budoucích letech se bude tato skupina velmi často ze seznamu vydělovat. Jinými slovy, lidé považují lékaře a učitele za přibližně stejně důležité pro společnost. Hodnocení jejich prestiže je vždy vysoké a jak uvidíme dále, je toto víceméně setrvalý stav.

Dalším posuzovaným rokem je rok 1999. Ten se od roku 1997 poměrně liší. Tabulka 9.7 ukazuje, že se nám vyseletovaly čtyři skupiny povolání. Je dobré předeslat, že tato tabulka vznikla poté, co jsme museli výsledný počet komponent stanovit na čtyři, protože jinak nám vycházelo šest komponent, nicméně některá povolání měla faktorovou zátěž v rámci všech komponent mírně nižší než 0,4, tudíž abychom lépe prokázali, do jaké skupiny daná povolání patří, zadali jsme nižší číslo komponent.

Při nové analýze se nám tedy nakonec vyseletovaly čtyři skupiny – první skupinou (podobnou jako v případě roku 1997) jsou bílé límečky, jedná se zejména o nemanuální pracovníky – a to jak nižší, tak i vyšší nemanuální pracovníky, proto jsou v této skupině povolání jako manažer, starosta, soudce, poslanec, ale i účetní a sekretářka, nicméně do této skupiny patří i kněz, kterého bychom asi mezi takovými povoláními nečekali. Druhá skupina je stejná jako v roce 1997 – jedná se o soukromého zemědělce, majitele malého obchodu a uklízečku, tedy vesměs o nižší manuální pracovníky. Třetí skupinou je skupina složená zejména z nemanuálních pracovníků (programátora, vědce, učitele na základní škole, ministra, novináře a bankovního úředníka), avšak vyskytuje se zde profesionální sportovec, který působí jako poněkud heterogenní složka oproti ostatním profesím z této skupiny, nicméně jak už bylo předesláno dříve, profesionální sportovec je i v celkovém pohledu na seznamy povolání značně netypickou profesí, proto prakticky ve všech skupinách, v nichž se objeví, bude působit jako její nesourodá část. Poslední skupinou, která se nám v analýzách roku 1997 vydělila, je učitel na základní škole a lékař, tedy povolání, která často spolu silně korelují a která respondenti chápou jako profese důležité pro společnost, tudíž jim přisuzují vysokou prestiž. Nicméně v roce 1999 do této skupiny přibyl ještě policista a voják z povolání a částečně bychom sem mohli zařadit i soudce (jeho faktorová zátěž je 0,399). Jedná se tedy o povolání, která jsou důležitá pro společnost a bez nichž by společnost buď nefungovala tak, jak má (jako v případě soudce a policisty) nebo by byli ohroženi samotní její členové na zdraví či na životě (jako v případě lékaře či v případě vojáka z povolání). Je možné, že v tomto případě se na vysoké prestiži vojáka z povolání podílely zničující povodně z roku 1997, které měli lidé ještě v paměti. Na tomto místě je dobré připomenout,

že takovéto změny v prestiži posuzovaných povolání nebývají nijak časté a nijak neodporují premise o relativní stabilitě žebříčku prestiže v industrializovaných zemích s podobně vysokým národním produktem na hlavu, kde neprobíhají žádné závažné politické, ekonomické či sociální změny [Tuček 1991: 504]. Zaprvé v Čechách se žebříček víceméně ještě ustaluje, nicméně na konci 90. let už se blíží stavu ve vyspělých industrializovaných zemích, avšak některá povolání přesto mohou zaznamenat fluktuaci v prestiži, protože se nejedná o „klasická zavedená“ povolání, jako je například lékař, uklízečka apod.

Dalším posuzovaným rokem je rok 2000, v rámci něhož se vydělilo šest komponent (viz Tabulka 9.8), skupin povolání, jejichž základní osa je podobná předchozím rokům 1997 a 1999 – v první skupině jsou zejména politické složky státu (poslanec, starosta, soudce a ministr), ale patří k nim ještě i kněz. Jsou to povolání, která se v daném roce pohybovala mírně pod průměrným skóre 50 bodů, s výjimkou starosty a soudce, jejichž průměrný skóre se blíží 70 (viz Tabulka 9.9). Nicméně ministr je povolání, které bychom podle jeho faktorové zátěže mohli zařadit i do páté skupiny, tedy k policistovi, vojákově z povolání, novináři a bankovnímu úředníkovi. Do druhé skupiny patří účetní, sekretářka a manažer, což opět dokládá, že lidé často spojují pomyslně povolání spíše podle jejich vnitřní souvztažnosti. Z tohoto pravidla se však vymyká třetí skupina, v níž se nachází zejména manuální profese – uklízečka a soukromý zemědělec, ale patří sem i majitel malého obchodu. Do čtvrté skupiny, která by se dala nazvat vysokokvalifikační nemanuální profese, patří programátor, vědec a vysokoškolský pedagog. Když srovnáme roky 1997, 1999 a 2000, tak vidíme, že učitel na vysoké škole je lidmi chápán spíše jako vědecký pracovník, tedy neřadí ho do skupiny k učitelům na základní škole a lékařům. Lékař a učitel na základní škole je další (už poměrně tradiční) skupina, která vzešla i z analýz roku 2000. Nicméně je tu ještě profesionální sportovec, kterého dle jeho faktorových zátěží nelze přiřadit do žádné skupiny, můžeme však o něm tvrdit, že rozhodně nemůže patřit do skupiny k lékaři a učitelům základní školy, protože faktorová zátěž profesionálního sportovce je v roce 2000 záporná (-0,563).

Tabulka 9.10 ukazuje, jaký výsledek měly analýzy pro seznam povolání z roku 2001. V této tabulce vidíme, že se vydělilo pět komponent, přičemž povolání kněze zůstalo zcela osamoceno oproti ostatním a nebylo možno jej přiřadit do žádné skupiny, protože jeho faktorová zátěž nebyla v žádné ze zkoumaných skupin vyšší než 0,4. Nicméně ostatní skupiny jsou víceméně stejné jako v roce 1997 – do první skupiny patří političtí představitelé (poslanci, starostové, ministři), soudci, vojáci z povolání a policisté. Druhá skupina je stále se opakující trojice soukromý zemědělec, uklízečka, majitel malého obchodu, do které nyní přibyl i učitel na základní škole, který byl v předcházejících letech vždy ve skupině s lékařem, měl tedy velmi dobré hodnocení. Do třetí skupiny opět opakující se trojice sekretářka, účetní a manažer. Kněz má k této skupině nejbliže. Do další skupiny patří poměrně nesourodá povolání – na jedné straně se jedná o víceméně kreativní profese, které něco vytvářejí, vymýšlejí (programátor a novinář), na druhé straně se jedná bankovního úředníka, což je spíše rutinní povolání. A dále do této skupiny patří profesionální sportovec, který však, jak už bylo zmíněno, bude působit heterogenně v jakékoliv skupině. Pátou a poslední skupinou vzešlou z roku 2001 je skupina vyšších nemanuálních pracovníků, konkrétně těch, které patrně lidé považují za důležité pro společnost – lékaře, vědce a učitele na vysoké škole, ten byl v minulých letech spojován spíše s vědcem, programátorem, ale zpočátku i s novinářem, profesionálním sportovcem či dokonce s bankovním úředníkem. Nyní si tedy polepšil a dostal se mezi nejvýše hodnocené profese.

3.3.3 LATENTNÍ STRUKTURY V RÁMCI ŽEBŘÍČKU PRESTIŽE VÝZKUMŮ CVVM (2004 - 2013)

Tabulka 9.11 zobrazuje latentní struktury skrývajícimi se za hodnocením prestiže povolání za rok 2004. Je na ní vidět, že ze skupiny bezpečnostních složek státu a veřejně činných osob se vydělila speciální skupina pouze pro policistu a vojáka z povolání. Naopak k této skupině politických představitelů se připojil kněz. Opět se vydělila komponenta zahrnující nemanuální pracovníky a profesionálního sportovce. Nicméně mezi těmito nemanuálními pracovníky mají povolání účetní a sekretářky vysokou faktorovou zátěž i v heterogenní skupině zahrnující uklízečku, soukromého zemědělce a majitele malého obchodu, lidé tedy chápou profese sekretářky a účetní jako ne příliš prestižní, které nevyžadují vysokou kvalifikaci a jsou vesměs rutinní.

Další skupinou, která se vydělila v roce 2004, je skupina kvalifikovaných nemanuálních pracovníků, které spojuje to, že jsou považováni za profese důležité pro společnost – jedná se o učitele na vysoké a základní škole, o vědce, lékaře a novináře.

Tabulka 9.12 dokazuje, že analýzy z roku 2006 dopadly velmi podobně jako ty z roku 2004, alespoň co se skladby jednotlivých komponent týče. Pořadí jednotlivých komponent je však odlišné – první komponentou jsou povolání důležitá pro společnost (učitel na vysoké a základní škole, vědec, lékař a novinář). Z této skupiny se však mírně vymyká učitel na základní škole, kterého bychom podle jeho faktorové zátěže mohli zařadit do druhé skupiny s uklízečkou, soukromým zemědělcem a majitelem malého obchodu, což je z hlediska prestiže značný pokles oproti dřívějším letům, kdy vždy patřil bez nijakých problémů do skupiny s těmi nejprestižnějšími povoláními, zejména vedle lékaře, případně učitele na vysoké škole. Třetí komponentou z roku 2006 jsou opět veřejně činné osoby, mezi které patří i kněz. Jedná se o povolání, která vesměs nejsou mezi lidmi nijak oblíbená a vysokou prestiž jim nepřisuzují, což dokumentuje tabulka ukazující prestiž povolání už z roku 2000 (viz Tabulka 9.9), kde je jasně vidět, že soudce je v této skupině nejprestižnějším povoláním. Starosta má také poměrně dobré hodnocení, nicméně zbývající povolání mají hodnocení podprůměrná.

Čtvrtou komponentou, která se nám vyselektovala v rámci 2006, jsou opět nemanuální pracovníci. Jedná se opět o manažera, sekretářku, účetní, bankovního úředníka a programátora, jsou tedy opět povolání, která se sice svou náplní práce značně mezi sebou liší, avšak jsou si blízka oborově, i když bychom vzhledem k faktorovým zátěžím profese sekretářky a účetní přesunout ke skupině s uklízečkou, soukromým zemědělcem a majitelem malého obchodu (faktorová zátěž sekretářky je v rámci druhé komponenty 0,424 a účetní v druhé komponentě 0,514). Nicméně podobně bychom mohli přesunout programátora, který si oproti minulému roku polepšil a mohl by se postavit po bok nejlépe hodnocených povolání v první komponentě.

Poslední komponentou jsou opět bezpečnostní složky státu, mezi něž se řadí voják z povolání a policista, k nimž se nyní zařadil i profesionální sportovec.

Tabulka 9.13 ukazuje analýzu hlavních komponent pro povolání z roku 2007, kdy už výzkum prestiže provádělo CVVM, kde vidíme, že se nám vydělilo pět skupin. První komponentou je skupina nemanuálních pracovníků, jedná se jak o nižší nemanuální (sekretářka, bankovní úředník, účetní), tak i o vyšší nemanuální pracovníky (manažer, programátor, novinář). Druhou komponentou jsou už klasické politické a bezpečnostní složky státu, mezi něž se řadí policista, voják z povolání, poslanec, ministr, soudce a starosta. Avšak svou faktorovou zátěží (0,405) bychom do této skupiny mohli zařadit i novináře. Třetí komponenta je také již po několikáté se opakující poměrně nesourodá skupina sestávající se z uklízečky, soukromého zemědělce a majitele malého obchodu, nicméně relativně vysokou faktorovou zátěž (0,411) má v rámci této komponenty i profese účetní, přesto jsme ji zařadili do první skupiny k jiným nemanuálním pracovníkům, protože tam toto povolání patří nejen náplní práce (účetní má rozhodně blíže bankovnímu úředníkovi, než např. uklízečce), ale statisticky vzato i svou vyšší faktorovou zátěží v rámci této skupiny (0,593).

Jako vždy se nám jako čtvrtá komponenta v roce 2007 vyselektovala skupina obsahující lékaře, vědce a učitele (na základních školách i vysokých školách). Vědec dříve v této skupině nebyl, nicméně nyní je brán spolu s profesí lékaře a učitele jako

povolání důležité pro společnost. Pátou komponentou je v tomto roce skupina obsahující kněze a profesionálního sportovce, což jsou povolání, která ve všech letech a ve všech skupinách působí nesourodě, nicméně tentokrát získala svou vlastní skupinu. Avšak bylo by možné zařadit profesionálního sportovce do první skupiny k nemanuálním pracovníkům, protože jeho faktorová zátěž je 0,404.

Rok 2008 dopadl podobně jako rok 2007, hlavní změnou je rozmělnění skupiny obsahující kněze a profesionálního sportovce – kněz se přesunul do skupiny s politiky (poslancem, ministrem a starostou) a soudcem, což je první komponenta, která nám vzešla z analýz (viz Tabulka 9.15). Profesionální sportovec se přesunul do druhé skupiny nemanuálních pracovníků, do které patří nemanuálně pracující z různých pozic zaměstnaneckého žebříčku, konkrétně sem patří programátor, manažer, bankovní úředník a novinář. Podle svých faktorových zátěží by sem patřila i sekretářka (faktorová zátěž 0,498) a účetní (faktorová zátěž 0,440), přičemž je pravda, že tato dvě povolání v dřívějších letech do této skupiny skutečně patřila, avšak v roce 2008 už se přesunula do skupiny vedle uklízečky, majitele malého obchodu a soukromého zemědělce.

Třetí komponentou je v roce 2008 skupina povolání, která jsou důležitá pro společnost, kde se kromě učitelů a lékařů od roku 2007 usadil i vědec, který v této skupině zůstal i v roce 2008. Jak už bylo naznačeno, čtvrtou komponentou je skupina opakují se téměř rok co rok – uklízečka, majitel malého obchodu a soukromý zemědělec, které tento rok obohatila sekretářka a účetní. Pátá komponenta z roku 2008 obsahuje bezpečnostní složky státu – policistu a vojáka z povolání, kteří v předcházejících letech patřili do skupiny s politiky a soudcem, tedy lidé je chápali jako nedílnou součást státu, nyní však je vydělují od ostatních jako zvláštní skupinu.

Rok 2011 dopadl, co se analýz týče, velmi podobně jako rok 2008 (Tabulka 9.16). Povolání kněze opět zaznamenalo změnu – kněz nyní získal zcela samostatnou skupinu. První komponenta vzešlá z analýz byla opět zpátky obohacena o sekretářku a účetní, což jsou profese, které v roce 2008 patřily do heterogenní skupiny spolu s uklízečkou, majitelem malého obchodu a soukromým zemědělcem,

nicméně i v roce 2011 není jejich pozice jistá, protože podle své faktorové zátěže (sekretářka má ve třetí komponentě: 0,496, účetní má ve třetí komponentě: 0,479) by opět mohly patřit do výše zmiňované nesourodé skupiny. Druhou skupinou jsou opět političtí představitelé (poslanec, ministr, starosta) a soudce. Třetí komponentu jsme už jmenovali – jedná se o uklízečku, majitele malého obchodu a soukromého zemědělce. Ve čtvrté komponentě také není žádná změna – jsou to učitelé (na základní i na vysoké škole), lékař a vědec. Pátou komponentu tvoří voják z povolání a policista, tedy povolání, která mají chránit obyvatelstvo. Poslední komponentou, jak už bylo uvedeno v úvodu, je samostatná skupina kněze.

Jak už bylo zmíněno dříve, dalším rokem, kdy CVVM provádělo šetření ohledně prestiže povolání, byl rok 2012, nicméně protože tento rok byl celý výběrový soubor respondentů rozdělen přibližně na dvě poloviny, takže by závěry analýz nemohly být tak spolehlivé, proto jsme tento rok vyřadili a naším dalším analyzovaným rokem je rok 2013. Tabulka 9.17 ukazuje, že nám z tohoto roku vzešlo pět komponent. První opět obsahuje politické složky státu (ministra, poslance, starostu), soudce a nyní navíc i bankovního úředníka, který původně patřil do druhé skupiny, v ní jsou opět nemanuální pracovníci. A to jak rutinní, tak nerutinní – patří sem konkrétně programátor, profesionální sportovec, účetní, manažer (toho bychom však podle jeho faktorové zátěže mohli zařadit i mezi první skupinu), sekretářka a vědec, kterého dříve lidé řadili do skupiny k lékaři a učitelům. Třetí komponenta je opět heterogenní skupina obsahující majitele malého obchodu, uklízečku a soukromého zemědělce. Tato skupina byla v roce 2013 obohacena o učitele na základní škole. Dále podle vysokých faktorových zátěží bychom do této skupiny mohli zařadit i sekretářku či policistu. Čtvrtou skupinou vzešlou z analýz roku 2013 je skupina obsahující lékaře a učitele na vysoké škole. Mnoho let se v této skupině nacházel pouze učitel na základní škole a lékař, nicméně v roce 2013 byl nahrazen učitelem vysokoškolským. Navíc oproti roku 2011 z této skupiny zcela zmizel vědec a přesunul se do skupiny nemanuálních pracovníků. Poslední pátou komponentou je skupina obsahující vojáka z povolání a policistu, tedy bezpečnostní složky státu. V roce 2013 se ale objevily dvě profese, které nelze dle jejich faktorových zátěží nikam zařadit, jedná se o kněze a novináře.

Jak vidno, analýzy hlavních komponent ukázaly, že ekonomicky aktivní lidé starší 20 let posuzují povolání spíše na základě jejich podobnosti, či samotné náplně práce, ne na základě třídní hierarchie. Toto zjištění odporuje faktu, že hodnocení prestiže má odpovídat objektivní situaci ve společnosti. Jinými slovy, lidé spojují profese ne podle nějaké hierarchie, ale spíše podle vnitřní souvztažnosti, proto se nejčastěji z analýz vydělí skupina představitelů státu či obce (poslanec, ministr, starosta), soudce, který je patrně brán jako součást státního aparátu, a dále se k těmto povoláním přiřadí voják z povolání a policista, tedy také složky státu, konkrétně jeho represivních a bezpečnostních složek. Jako další skupina se vydělí takoví nemanuální pracovníci, kteří nepracují ve státní správě, ale v nejčastěji soukromé sféře. Jedná se o profese z různých pozic zaměstnanecké hierarchie, jde tedy nejen o řídicí a nerutinní pracovníky (manažer, programátor či novinář), ale i o rutinní nemanuální pracovníky (sekretářka, bankovní úředník a účetní). Další skupina obsahuje nejčastěji tři povolání – nemanuální povolání majitele malého obchodu a manuálně pracující soukromé zemědělce a uklízečky. To je patrně nejvíce heterogenní skupina, která se v analýzách objevuje. Tato tři povolání nemají prakticky nic společného. Co se týče prestiže, jsou to povolání také značně nesourodá – soukromý zemědělec a majitel malého obchodu se pohybují přibližně okolo středu škály prestiže, kdežto uklízečka na jejím chvostu (více viz Tabulka 9.14). Čtvrtou komponentou jsou většinou učitelé a lékaři, tedy povolání, která lidé patrně chápou jako profese, bez nichž se společnost neobejde. A v rámci tohoto žebříčku různě variuje profesionální sportovec a kněz, kteří poměrně často měnili skupiny, do nichž mohli být zařazeni, případně se vydělili jako zcela nová skupina.

3.4 ANALÝZA STRUKTURY HODNOCENÍ PRESTIŽE POVOLÁNÍ

Naším druhým cílem v rámci této práce je jednak ověření hypotézy o podobnosti a hypotézy o sdílené prestiži a jednak zjištění, které faktory mají na hodnocení prestiže profesí vliv. Než však začneme provádět analýzu hlavních komponent na spojená data IVVM a CVVM a než poté aplikujeme lineární regresní analýzu, musíme v našich seznamech posuzovaných povolání co nejlépe nasimulovat skutečné rozložení společnosti. To však nebude tak jednoduché, protože jak už bylo patrné v kapitole 3.2, museli jsme z důvodu standardizace a lepšího porovnávání povolání mezi sebou odstranit ze seznamů některé profese, které se v jednotlivých letech neshodovaly. Jednalo se zejména o profese manuální, které nejenže v průběhu času ubývaly (např. mistr v továrně už v seznamech posuzovaných povolání není), ale často se i měnily, někdy došlo jen k mírné změně pojmenování (např. opravář televizorů byl zaměněn na opraváře elektrospotřebičů), jindy se povolání zcela vyškrtlo a nahradilo novým (např. nahrazení nástrojáře za stavebního dělníka). Při standardizaci jsme mohli tato povolání vyškrtnout, pokud bylo potřeba, nicméně pokud nyní chceme posuzovat hypotézy, je dobré zachovat alespoň některá manuální povolání, abychom měli co největší zastoupení různých profesí – od těch nejnižších nekvalifikovaných rutinních manuálních profesí až po ty nejvyšší vysoce kvalifikované nerutinní profese. Tohoto cíle se nám však podaří těžko dosáhnout, pokud budeme posuzovat výsledky výzkumů IVVM i CVVM dohromady. Je to zejména z toho důvodu, že IVVM a CVVM měli poměrně odlišné seznamy povolání – k největším změnám v seznamech posuzovaných povolání došlo především v době, kdy se IVVM měnilo na CVVM. Není to však přímo vina výzkumné společnosti, ale je to zejména z toho důvodu, že došlo ke změně v samotné struktuře společnosti a zkrátka některá povolání, která ještě v 90. letech měla své zastoupení ve společnosti, jsou už dnes téměř součástí minulosti (příkladem budiž např. opravář elektrospotřebičů).

Z výše uvedených důvodů jsme se rozhodli, že budeme posuzovat hypotézy zvlášť na datech od IVVM a zvlášť na datech z CVVM. Navíc tímto rozdělením i lépe zachytíme změnu, která se ve společnosti děje – ustalují se hodnotové žebříčky a ustaluje se s tím i hodnocení prestiže jednotlivých povolání. Pokud bychom datové

soubory spojili, museli bychom kvůli standardizaci opět vypustit ze seznamů některá povolání, což by snižovalo validitu analýz a hypotéz. Tabulka 3.3 ukazuje, jaká povolání jsme tedy analyzovali v rámci výzkumů IVVM z let 1997, 1999, 2000 a 2001 a v rámci výzkumů CVVM, kde jsme spojovali data z let 2004, 2006, 2007, 2008, 2011 a 2013.

Analýzy probíhaly v několika krocích – nejprve jsme spojili datové soubory vzešlé ze společnosti IVVM a poté jsme na tento velký datový soubor z let 1997-2001 aplikovali analýzu hlavních komponent PCA, která nám ukázala, jaké skryté struktury se nacházejí za samotným hodnocením jednotlivých povolání, resp. zda lidé nehodnotí určité skupiny (komponenty) povolání jinak než jiné. Poté jsme jednotlivé komponenty vzešlé z analýzy PCA zanalyzovali pomocí lineární regresní analýzy (zkráceně OLS). To znamená, že v rámci lineární regresní analýzy jsme už neanalyzovali jednotlivá konkrétní povolání, ale skupiny povolání.

Naším hlavním cílem však je zjistit, jaké faktory ovlivňují hodnocení jednotlivých profesí (resp. skupin profesí vzešlých z analýz PCA) a zejména budeme zjišťovat, zda platí hypotéza o podobnosti, či hypotéza prestiže. K dosažení tohoto cíle nám poslouží lineárně regresní analýzy (neboli OLS), pomocí nichž budeme modelovat vlivy, které působí na hodnocení prestiže skupin profesí. Použijeme čtyři modely vlivů – model sociodemografický, kohortní model generační změny, třídní model a model subjektivní životní úrovně.

Prvním bude *model sociodemografický*, který bude zjišťovat vliv *pohlaví*, *vzdělání* (transformovaného na čtyři kategorie – nedokončené a dokončené základní vzdělání, střední bez maturity a vyučení, střední s maturitou a vysokoškolské a vyšší odborné) a dále budeme zkoumat vliv *velikosti obce*, v níž hodnotitel žije, přičemž budeme posuzovat zejména vliv malé obce do 4999 obyvatel a vliv Prahy oproti zbývajícím obcím a městům.

Druhý model je *kohortní model generační změny*, který při kontrole vlivu pohlaví, vzdělání a velikosti obce zjišťuje vliv doby, v níž byl hodnotitel socializován, přičemž referenční kategorií bude vždy nejmladší socializační kohorta, což v datech z konce 90. let (IVVM) budou lidé, jejichž socializace byla zakončena právě

v 90. letech a v datech z počátku tisíciletí (CVVM) budou touto referenční skupinou ti, jejichž socializace byla ukončena po roce 2000.

Třetí model bude *model třídní*, který bude zjišťovat vliv *třídního zařazení* hodnotitele na hodnocení jednotlivých skupin profesí při kontrole vlivu pohlaví, vzdělání, místa bydliště a doby socializace hodnotitele. Tento třetí model je pro nás nejdůležitější, protože právě pomocí něho budeme ověřovat hypotézu o podobnosti a hypotézu o sdílené prestiži.

Čtvrtý model je *model subjektivní životní úrovně*, který bude analyzovat vliv subjektivní životní úrovně domácnosti, v níž hodnotitel žije na jeho hodnocení skupin profesí při kontrole vlivu pohlaví, vzdělání, velikosti obce, socializační kohorty a třídy.

Tabulka 3.3 Tabulka povolání ze seznamů IVVM a CVVM, která byla využita na ověření hypotézy prestiže a hypotézy o podobnosti.

Povolání ze seznamů IVVM	Povolání ze seznamů CVVM
Bankovní úředník	Bankovní úředník
Novinář	Novinář
Seřizovač, nástrojář	Stavební dělník
Učitel na VŠ	Učitel na VŠ
Soukromý zemědělec	Soukromý zemědělec
Majitel malého obchodu	Majitel malého obchodu
Uklízečka	Uklízečka
Konstruktér, projektant	Projektant
Lékař	Lékař
Učitel na ZŠ	Učitel na ZŠ
Voják z povolání	Voják z povolání
Policista	Policista
Strojvedoucí	Prodavač
Vědec	Vědec
Mistr v továrně	Truhlář
Ministr	Ministr
Programátor	Programátor
Profesionální sportovec	Profesionální sportovec
Účetní	Účetní
Manažer	Manažer
Sekretářka	Sekretářka
Kněz	Kněz
Poslanec	Poslanec
Starosta	Starosta
Soudce	Soudce

Zdroj: IVVM (1997-2001); CVVM (2004-2013).

Když jsme aplikovali analýzu hlavních komponent na spojené datové soubory IVVM, zjistili jsme, že výsledky jsou poměrně roztržštěné – z této analýzy vzešlo šest komponent a jedno samostatné povolání (povolání profesionálního sportovce) zůstalo mimo všechny komponenty a nebylo zařazeno do žádné (viz Tabulka 9.18).

Fakt, že z analýz vychází všechna povolání velmi roztržštěná, dokazuje, že rovněž představa o stratifikaci společnosti je mezi hodnotiteli velmi roztržštěná. Na rozdíl od představ, které nám vyjdou z dat po roce 2004 (jedná se o data ze společnosti CVVM), kde takováto roztržštěnost už prakticky nebude patrná. Tento fakt už byl naznačen v analýzách PCA z konkrétních let – v 90. letech byly žebříčky prestiže povolání poměrně rozkolísané a prakticky při každém sběru dat byly jiné. Nicméně žebříčky se postupně ustalovaly, proto také žebříčky prestiže povolání z „dílny“ CVVM jsou jednoznačnější. Nicméně toto podporuje hypotézu o tom, že české žebříčky prestiže blíží západním státům, které jsou typické svou stabilitou v posuzování prestiže.

Změna ve výsledcích analýz nemůže plynout ani z toho, že společnost IVVM se změnila na CVVM, protože metodika výzkumů zůstala stejná, obměnil se sice seznam povolání, nicméně samotné testování zůstalo stejné.

Poté co jsme provedli analýzu hlavních komponent, jsme se rozhodli pro vyřazení profesionálního sportovce z analýz, protože ten nepatří do žádné komponenty. Po vyřazení profesionálního sportovce jsme zadali fixní počet čtyř faktorů, protože jediné tak vycházely komponenty zcela bez problémů, výsledkem je Tabulka 3.4, která se v zásadě podobá tomu, co přinesou analýzy dat z dílny CVVM, např. manuální pracující jsou vždy jednou skupinou, která zůstane prakticky nezměněná i po roce 2004. Jedná se o povolání, která jsou spojena spíše tím, že jsou manuální, než tím že by měla stejná hodnocení prestiže, resp. tato povolání mají vesměs hodnocení přibližně uprostřed oné škály od 1 do 99, nicméně z tohoto pravidla se vymyká profese uklízečky, jejíž hodnocení prestiže je pouze v první třetině žebříčku (Tabulka 9.19). Je dobré si povšimnout, že ve skupině mezi manuálními profesemi je stále zařazen majitel malého obchodu. Ten, ačkoliv není manuální pracující, tak lidé jej tak chápou. Je možné, že si jej představují jako člověka, který nejen prodává zboží,

ale musí také zboží ze skladu přinést do obchodu a že je to patrně poměrně fyzické náročné a možná proto je majitel malého obchodu ve skupině vždy s manuálními profesemi.

Nicméně některé rozdíly jsou mezi výsledky z konce 90. let (1997-2001, data z IVVM) a léty 2004-2013 (data z CVVM) patrné. V 90. letech se vydělila skupina veřejně činných osob, stejně jako u CVVM se jedná o poslance, ministra, starostu, soudce a kněze, nicméně v 90. letech obsahovala tato skupina navíc manažera, sekretářku a účetní, nazvali jsme tedy shrnujícím názvem „nemanuální pracovníci“, z nichž některá tato nemanuální povolání patří mezi rutinní (sekretářka, účetní), ale i nerutinní (manažer). Jsou to povolání, která mají vesměs průměrné hodnocení (Tabulka 9.19). Nemanuální profese různého druhu (jak rutinní, tak nerutinní) mají v datech z počátku tisíciletí zvláštní skupinu, stejně tak jako ji mají veřejně činné osoby, je to proto, že téměř všechna tato povolání lidmi hodnocena z hlediska prestiže velmi nízko. Jedná se o jedny z nejhůře hodnocených profesí (Tabulka 9.20). Nicméně fakt, že se na konci 90. let tyto profese ještě řadily k jiným nemanuálním profesím, dokládá, že na konci 90. let ještě nebylo jejich hodnocení až tak nízké, aby se vydělili jako zvláštní skupina.

Avšak pro vyšší nemanuální pracovníky existuje na konci 90. let ještě jedna skupina, do níž patří vědec, vysokoškolský pedagog, programátor, konstruktér, projektant, dále pak novinář a bankovní úředník. Jedná se vesměs o povolání nerutinní, řekněme kreativní, něco vytvářející. Jsou to často profese vyžadující mnoho let praxe a značné množství zkušeností. Jedinou výjimkou je povolání bankovního úředníka, které nedostalo příliš vysoké hodnocení (průměrně dostalo necelých 45 bodů), stejně tak novinář získal „pouhých“ 50 bodů, nicméně ostatní profese mají mezi 60-80 body, což je velmi vysoké hodnocení (Tabulka 9.19).

Poslední skupinou jsou opět učitelé na základní škole a lékaři, k nimž nyní patří i voják z povolání a policista. Toto jsou povolání, která jsou z různého důvodu důležitá pro společnost – ať už pro její vnější či vnitřní obranu (voják z povolání a policista), pro zdraví lidí (lékař) či vzdělání (učitel). Později (na počátku nového tisíciletí) se z této skupiny vydělí lékař, učitel a přidá se k němu vědec a stanou

se samostatnou skupinou, bude to skupina profesí, které se těší vysoké prestiži mezi lidmi (Tabulka 9.20) a které jsou považovány spíše jako služba či poslání, spíše než pouhé zaměstnání.

Od roku 2004 se stanou samostatnou skupinou nejen učitelé a lékaři, ale i policista a voják z povolání (Tabulka 9.20). Pro porovnání všech skupin profesí vzešlých z analýz PCA mezi lety 1997-2013 slouží **Tabulka 3.6**.

Tabulka 3.4 Analýza hlavních komponent (PCA) pro povolání ze seznamů IVVM z let 1997 – 2001 s fixním počtem čtyř faktorů a vyřazeným povoláním profesionálního sportovce; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	Manuální pracovníci	Veřejně činné osoby	Vyšší nemanuální pracovníci	Povolání důležitá pro společnost
Seřizovač, nástrojář	0,717	0,032	0,147	0,087
Uklízečka	0,714	-0,095	-0,173	0,050
Soukromý zemědělec	0,693	-0,071	0,023	0,153
Majitel malého obchodu	0,620	0,057	0,131	0,042
Strojvedoucí	0,601	0,044	0,151	0,231
Mistr v továrně	0,567	0,179	0,184	0,132
Poslanec	-0,199	0,691	0,186	0,267
Manažer	0,149	0,688	0,331	-0,216
Starosta	-0,010	0,678	0,066	0,327
Soudce	-0,115	0,660	0,146	0,315
Sekretářka	0,475	0,613	0,125	-0,191
Účetní	0,507	0,586	0,088	-0,196
Kněz	0,075	0,482	0,016	0,103
Ministr	-0,305	0,454	0,369	0,243
Vědec	-0,002	0,081	0,698	0,143
Učitel na VŠ	-0,025	0,068	0,678	0,201
Programátor	0,188	0,136	0,666	-0,167
Konstruktér, projektant	0,332	0,050	0,634	0,047
Bankovní úředník	0,120	0,331	0,425	0,160
Novinář	0,051	0,207	0,399	0,209
Učitel na ZŠ	0,326	0,057	0,106	0,605
Lékař	0,126	0,031	0,228	0,569
Policista	0,214	0,314	-0,034	0,550
Voják z povolání	0,031	0,332	0,178	0,447

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2141 (missing listwise).

Tabulka 3.5 Analýzy hlavních komponent (PCA) pro spojené datové soubory CVVM z let 2004 - 2013; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	Manuální pracovníci	Nemanuální pracovníci	Veřejně činné osoby	Povolání důležitá pro společnost	Bezpečnostní složky státu
Uklízečka	0,785	-0,053	-0,134	-0,092	0,025
Stavební dělník	0,761	0,093	-0,090	0,044	0,082
Prodáváč	0,751	0,074	0,079	0,024	0,211
Truhlář	0,750	0,114	-0,084	0,111	0,134
Soukromý zemědělec	0,687	0,044	-0,050	0,292	-0,005
Majitel malého obchodu	0,677	0,170	0,120	0,177	-0,039
Programátor	0,088	0,725	0,089	0,281	-0,016
Manažer	-0,028	0,644	0,372	0,097	0,031
Profesionální sportovec	-0,003	0,623	0,038	-0,034	0,283
Projektant	0,215	0,562	0,065	0,407	0,053
Sekretářka	0,437	0,518	0,311	-0,080	0,026
Účetní	0,481	0,516	0,174	0,104	0,091
Bankovní úředník	0,121	0,505	0,360	0,191	0,100
Novinář	0,094	0,391	0,311	0,266	0,017
Poslanec	-0,183	0,173	0,790	-0,045	0,074
Ministr	-0,227	0,234	0,751	0,105	0,103
Starosta	0,038	0,141	0,680	0,189	0,037
Soudce	-0,118	0,198	0,528	0,345	0,279
Kněz	0,151	0,043	0,467	-0,027	0,018
Učitel na VŠ	0,105	0,245	0,122	0,735	-0,018
Lékař	0,034	0,035	0,043	0,690	0,101
Učitel na ZŠ	0,363	-0,002	0,105	0,626	0,114
Vědec	-0,002	0,360	0,054	0,595	0,084
Voják z povolání	0,128	0,232	0,066	0,076	0,800
Policista	0,266	0,036	0,246	0,197	0,706

Zdroj: CVVM (2004-2013); N (validní) = 3106 (missing listwise).

Tabulka 3.6 Tabulka skupin povolání vzešlých z analýz PCA z dat IVVM (konec 90. let) a CVVM (začátek nového tisíciletí); ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

DATA IVVM (1997-2001)		DATA CVVM (2004-2013)	
NÁZEV SKUPINY POVOLÁNÍ	SEZNAM POVOLÁNÍ PATŘÍCÍ DO PŘÍSLUŠNÉ SKUPINY	NÁZEV SKUPINY POVOLÁNÍ	SEZNAM POVOLÁNÍ PATŘÍCÍ DO PŘÍSLUŠNÉ SKUPINY
Manuální pracovníci	Seřizovač, nástrojář Uklízečka Soukromý zemědělec Majitel malého obchodu Strojvedoucí Mistr v továrně	Manuální pracovníci	Uklízečka Stavební dělník Prodávač Truhlář Soukromý zemědělec Majitel malého obchodu
Nemanuální (zejména veřejně činní) pracovníci	Poslanec Manažer Starosta Soudce Sekretářka Účetní Kněz Ministr	Veřejně činné osoby	Poslanec Ministr Starosta Soudce Kněz
Vyšší nemanuální pracovníci (kreativní profese)	Vědec Učitel na VŠ Programátor Konstruktér, projektant Bankovní úředník Novinář	Nemanuální pracovníci	Programátor Manažer Profesionální sportovec Projektant Sekretářka Účetní Bankovní úředník Novinář
Povolání důležitá pro společnost	Učitel na ZŠ Lékař Policista	Povolání důležitá pro společnost	Učitel na VŠ Lékař Učitel na ZŠ Vědec
		Bezpečnostní složky státu	Voják z povolání Policista
Vyřazená povolání	Voják z povolání		

Zdroj: IVVM (1997-2001) a CVVM (2004-2013).

3.5 VLIVY PŮSOBÍCÍ NA HODNOCENÍ PRESTIŽE PROFESÍ MEZI LETY 1997-2013

Před tím, než začneme provádět lineárně regresní analýzy, prozkoumáme samotné skupiny povolání, které nám vzešly z analýz hlavních komponent. K tomuto využijeme zejména grafy konfidenčních intervalů, které umožňují čtenáři nahlédnout do dat ve velmi příjemné grafické podobě. Na začátek je dobré podotknout, že pro lepší interpretaci jsme hodnocení jednotlivých skupin povolání, které vzešly z analýz PCA ve formě z-skóru, transformovali do deseti kategorií (decilů) od hodnocení povolání jako nejméně prestižních po hodnocení profesí jako vysoce prestižních.

Jako první prozkoumáme některé sociodemografické faktory. Co se týče pohlaví, tak ve všech datech nám grafy zcela jasně ukazují, že ženy mají mírnou tendenci k nadhodnocování jednotlivých skupin profesí (Graf 8, Graf 9). Výjimkou je v datech z konce 90. let (IVVM) skupina vyšších nemanuálních pracovníků (vědce, učitele na vysoké škole, programátora, konstruktéra/projektanta, bankovního úředníka a novináře), přičemž tento fakt se nijak výrazně nemění v čase, podobně je tomu totiž i v datech z doby po roce 2004. I zde ženy kromě nemanuálních pracovníků (programátora, manažera, profesionálního sportovce, projektanta, sekretářky, účetního, bankovního úředníka a novináře) nadhodnocují oproti mužům všechny zbylé skupiny profesí. Tento vliv nemizí ani tehdy, pokud přidáme vliv třídy. Pokud například prozkoumáme vliv třídního zařazení žen a mužů na hodnocení manuálních profesí, tak i v tomto případě vidíme, že ženy celkově mají tendenci hodnoceným povoláním „přilepšovat“ (Graf 10, Graf 11). Ačkoliv se jedná o statisticky nevýznamnou změnu mezi pohlavím, nicméně přesto je tato změna poměrně zřetelná. Podobné výsledky ukázaly grafy i v případě hodnocení manuálních profesí v závislosti na dosaženém vzdělání hodnotitele či hodnotitelky (Graf 12, Graf 13). Celkově se dá konstatovat, že ženy nejsou ve svém hodnocení povolání tak přísné, jako jsou muži. Grafy navíc ukazují, že hodnocení prestiže manuálních profesí s vyšším dosaženým vzděláním hodnotitele klesá (Graf 12, Graf 13), naopak hodnocení nemanuálních a vyšších nemanuálních povolání s vyšším dosaženým vzděláním hodnotitele roste (Graf 14, Graf 15). Toto nepřímo potvrzuje hypotézu o podobnosti, protože právě

mezi hodnotiteli, kteří dosáhli vyššího vzdělání, jsou často právě lidé ze skupiny nemanuálních a vyšších nemanuálních pracovníků, to znamená, že oni sami sebe hodnotí lépe, než je hodnotí ostatní. V datech z počátku tisíciletí tento vliv není tak zřetelný patrně zejména kvůli tomu, že z těchto dat vzešla všeobecně skupina nemanuálních pracovníků, zatímco z dat z konce 90. let vzešla skupina vyšších nemanuálních, což je homogenní skupina. Dále vidíme, že na počátku tisíciletí hodnotí muži se základním vzděláním nemanuální pracovníky stejně, jako nemanuální pracovníci hodnotí sami sebe (Graf 15). Avšak toto může být způsobeno poměrně nízkým počtem případů v této skupině.

Dalším vlivem intervenujícím do hodnocení skupin profesí je velikost bydliště. Pokud si mezi sebou srovnáme hodnocení dvou krajních kategorií posuzovaných profesí – manuálních a nemanuálních pracovníků, tak v datech z konce 90. let (IVVM) vidíme, že lidé v malé obci oproti městům nadhodnocují prestiž manuálních profesí, kdežto silně podhodnocují vyšší nemanuální profese (Graf 16). Situace se však postupem doby mírně změnila, v datech z počátku tisíciletí jsou rozdíly mezi městy (bez Prahy) a malými obcemi nivelizovány, co se jejich hodnocení prestiže manuálních a nemanuálních profesí týče, avšak začíná se od všech odlišovat Praha, která podhodnocuje manuální profese (Graf 17). Tyto sociodemografické charakteristiky hodnotitele (pohlaví, vzdělání a velikost obce) budou využity v rámci analýz lineární regrese v *sociodemografickém modelu*, je dobré podotknout, že velikost obce bude v rámci modelu převedena na tzv. dummy proměnné, jejichž referenční kategorií budou velké obce nad 5000 obyvatel, budeme tedy posuzovat rozdíly v hodnocení prestiže jednotlivých skupin profesí mezi Prahou, malými obcemi (do 4999 obyvatel) a zbývajících městy.

Naším druhým modelem bude *kohortní model generační změny*, v němž bude posuzován vliv doby, v níž byl daný hodnotitel socializován a zároveň vstupoval na trh práce. V rámci našeho výzkumu je jako konec socializace brán 25. rok věku. Tímto krokem se snažíme analyzovat vliv doby, v níž hodnotitel vyrůstal. Lidé ve věkové kohortě mezi 50 a 60 lety z výzkumů z konce 90. let vyrůstali v době po druhé světové válce, zejména v 50. a 60. letech, kdy dělnické profese byly značně vyzdvihovány,

proto u takových lidí očekáváme pozitivní vliv na hodnocení manuálních profesí. Dále očekáváme, že tento pozitivní vliv na hodnocení prestiže manuálních profesí bude s časem klesat s tím, jak se země postupně modernizovala a tudíž tolik neprosazovala manuální profese. Nicméně tím že jsme měli výzkumy z různých let, tak samozřejmě v datech z konce 90. let (1997-2001) můžeme vytvořit socializační kohorty z 60., 70., 80. a 90. let, přičemž v rámci lineárně regresních analýz bereme jako referenční vždy poslední socializační kategorii, což je v případě dat z konce 90. let 20. století socializační kohorta z 90. let. Data z počátku tisíciletí (2004-2013) už jedince, jejichž socializace byla dokončena v 60. letech, neobsahují, resp. obsahují jen 14 lidí, kterým bylo 25 let v roce 1969. Vzhledem k tomu, že hodnocení manuálních profesí těchto 14 lidí se velmi blíží tomu, jak manuální profese hodnotí lidé na počátku 70. let (Graf 18), dovolili jsme si do socializační kohorty ze 70. let přidat ještě skupinku těchto 14 lidí. Opět platí, že i u dat z počátku tisíciletí je naší referenční skupinou v rámci lineárně regresních analýz nejvyšší socializační kohorta, v tomto případě je to kohorta lidí socializovaných po roce 2000, jedná se tedy opět o ty věkově nejmladší ze všech výzkumů. Početní zastoupení jednotlivých případů v rámci socializačních kohort zobrazuje Tabulka 9.21.

Důvod domnívat se, že lidé dříve narození (a dříve socializovaní) budou manuální povolání nadhodnocovat, vyplývá i z grafu, který zobrazuje hodnocení manuálních profesí v závislosti na socializační kohortě hodnotitele (Graf 19). Můžeme sledovat pozvolné snižování hodnocení prestiže manuálních profesí. Tato klesající tendence v hodnocení prestiže manuálních profesí, zejména oproti nejstarší socializační kohortě je více zřejmá z dat z počátku tisíciletí (CVVM) (Graf 20), protože v těchto datech je více platných odpovědí. Ačkoliv je tento pokles statisticky nevýznamný, tak jeho vliv se nejlépe prokáže pomocí lineárně regresní analýzy, v níž budeme kontrolovat vliv dalších faktorů. Očekáváme, že se hodnocení manuálních profesí bude vyšší u hodnotitelů, kteří byli socializováni zejména v 60. letech, protože právě v této době byla zejména profese dělníka (či všeobecně jakékoliv manuální profese) vyzdvihována vládnoucí ideologií. Po této době už se země velmi zvolna, ale přesto postupně modernizovala a vyzdvihování dělnických profesí už nebylo tak silné.

Pokud však porovnáme změnu hodnocení prestiže manuálních profesí a vyšších nemanuálních v rámci socializačních kohort, tak vidíme, že vyšší nemanuální jsou hodnoceni v rámci kohort víceméně stále stejně, výjimku tvoří lidé socializovaní v 80. letech z dat z konce 90. let. Jsou to lidé, kterým bylo v době konání výzkumu okolo 40 let. Nicméně v datech z počátku tisíciletí žádný taký výkyv v hodnocení nemanuálních profesí není, což bude patrně způsobeno tím, že se nejedná o naprosto identickou skupinu profesí. Skupina vyšších nemanuálních už poměrně homogenní skupina (jedná se o vědce, učitele na vysoké škole, programátora, konstruktéra/projektanta, bankovního úředníka a novináře), zatímco skupina nemanuálních obsahuje různé druhy někdy poměrně různorodých profesí (programátora, manažera, profesionálního sportovce, projektanta, sekretářku, účetní, bankovního úředníka a novináře). Přesto jsme ještě prozkoumali, zda do tohoto hodnocení neintervenuje vliv věku, tedy zda tento výkyv v datech není způsoben věkem hodnotitelů. Tato domněnka se nepotvrdila (Graf 21). K lepšímu porozumění vlivů působících na hodnocení této konkrétní kohorty nám pomohou lineárně regresní modely, které očistí vliv socializační kohorty od intervenujících vlivů.

Naším hlavním úkolem je samozřejmě ověření platnosti hypotézy sdílené prestiže a hypotézy o třídní podobnosti a zjištění, ve kterých vrstvách společnosti převládá jaký druh hodnocení na různé druhy profesí. K tomu nám poslouží až *třídní model*, v němž budeme zjišťovat, jaký vliv má konkrétní třída na hodnocení určitých skupin profesí. To znamená, že k výše uvedeným vlivům – pohlaví, vzdělání, velikosti místa bydliště a faktu, ve které době došlo k socializaci hodnotitele, přidáme vliv další, jedná se o zařazení hodnotitele na škále EGP5. Tato škála byla vytvořena jak s ohledem na samotnou původní Goldthorpovu škálu tak i s ohledem na výsledné komponenty, které vzešly z analýz PCA. Chtěli jsme, aby tato škála byla právě s těmito komponentami dobře porovnatelná. Tabulka 3.7 zobrazuje, jak vypadají třídy EGP5, do nichž jsme zařadili hodnotitele, zároveň také ukazuje procentuální zastoupení jednotlivých tříd z celkového počtu hodnotitelů, přičemž hodnotitelem je míněn ekonomicky aktivní obyvatel České republiky starší 20 a mladší 60 let s ukončeným vzděláním.

Je dobré ještě předeslat, že pokud nebude řečeno jinak, zůstává v třídním modelu pátá třída schématu EGP (neboli manuální pracovníci) referenční kategorií.

Tabulka 3.7 Tabulka absolutních četností a procentuálního zastoupení jednotlivých tříd mezi hodnotiteli; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

Zařazení hodnotitele na škále EGP5				
Hodnotitelova třída EGP	IVVM		CVVM	
	Počet	Validní procenta (%)	Počet	Validní procenta (%)
Vysocí odborníci/manažeři	239	11,4	553	17,9
Střední odborníci	438	20,8	645	20,8
Podnikatelé	236	11,2	363	11,7
Nižší úředníci a pracovníci ve službách	449	21,3	739	23,9
Manuální pracovníci	742	35,3	795	25,7
Celkem	2104	100,0	3095	100,0

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise); CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Posledním modelem je *model subjektivní životní úrovně*, v němž budeme zjišťovat vliv subjektivní životní úrovně domácnosti hodnotitele na jeho hodnocení jednotlivých skupin profesí při kontrole vlivu pohlaví, vzdělání, velikosti místa bydliště, doby socializace hodnotitele a jeho objektivního třídního zařazení. V tomto modelu očekáváme, že lidé, který svou životní úroveň chápou jako špatnou, budou hodnotit lépe manuální profese (Graf 22). Je to zejména kvůli tomu, že často mezi těmito lidmi jsou právě samotní manuální pracovníci. Je však otázka, zda tento vliv přetrvává i v třídním modelu, kde bude vliv tříd kontrolován. Z grafů také vidíme, že v rámci analýz můžeme očekávat, že lidé, kteří svou životní úroveň chápou jako špatnou, budou podhodnocovat prestiž veřejně činných osob, zřejmě protože mohou mít pocit, že ti pro ně a pro zlepšení jejich životní situace nic nedělají (Graf 24, Graf 25). Z grafů také vyplývá, že v datech z konce 90. let (IVVM) a z počátku tisíciletí (CVVM) není zcela stejná škála, na níž je posuzována subjektivní životní úroveň domácnosti, v níž hodnotitel bydlí. Společnost IVVM v 90. letech využívala čtyřbodovou škálu bez střední hodnoty, nicméně CVVM zavedla pětibodovou škálu se střední hodnotou.

Musíme si také uvědomit, že skupiny povolání z konce 90. let a z počátku tisíciletí sobě přímo neodpovídají, resp. odpovídají si vesměs jen zčásti. Jediná skupina povolání, která odpovídá svou skladbou profesí jak datům z konce 90. let, tak i datům

z počátku tisíciletí, je skupina manuálních profesí. Na druhou stranu o tu nám půjde nejvíce, protože právě na této skupině profesí (a také na vyšších nemanuálních profesích) se dá očekávat nejznatelnější vliv sociálního zařazení hodnotitele, které v našem případě zastupuje zařazení hodnotitele na škále EGP.

3.5.1 VLIVY PŮSOBÍCÍ NA HODNOCENÍ PRESTIŽE MANUÁLNÍCH PRACUJÍCÍCH

Nejprve jsme v rámci lineární regresní analýzy posuzovali skupinu manuálních pracujících. V 90. letech do této skupiny patřil seřizovač, nástrojář, uklízečka, soukromý zemědělec, majitel malého obchodu, strojvedoucí a mistr v továrně a na počátku tisíciletí se tento seznam zástupců manuálních povolání příliš nezměnil, obsahoval totiž uklízečku, stavebního dělníka, prodavače, truhláře, soukromého zemědělce a majitele malého obchodu.

Ze sociodemografického modelu z dat z konce 90. let (IVVM) vyplývá, že pouze jeden ze sledovaných vlivů, konkrétně vliv bydliště v malé obci do 4999 obyvatel má vliv na hodnocení manuálních profesí. Lidé, kteří bydlí v malých obcích, nadhodnocují manuální povolání o více než 3 % oproti městům (bez Prahy) (Tabulka 3.8). Ačkoliv tento model vysvětlil jen zanedbatelnou část variance⁵ (Tabulka 9.22), vliv bydliště v malé obci je v datech z konce 90. let stabilní a prakticky se nemění, mizí až v datech z počátku tisíciletí (CVVM). V těchto novějších datech se spíše ukazuje vliv Prahy, jejíž obyvatelé podhodnocují manuální povolání o necelá 4 % oproti zbývajícím městům. V rámci všech modelů je více či méně znatelný vliv pohlaví – ženy mají tendenci k nadhodnocování manuálních profesí (Tabulka 3.8), tento efekt nám ostatně naznačil už Graf 8, nyní však máme vliv pohlaví očištěn od jiných intervenujících vlivů.

Kohortní model generační změny z dat z konce 90. let sice neprokázal vliv socializační kohorty na hodnocení prestiže manuálních profesí, nicméně tento vliv (konkrétně vliv socializační kohorty 70. let) se prokázal až v datech z počátku tisíciletí. Nicméně jakýsi vliv, ač statisticky nevýznamný, lze identifikovat i v socializační kohortě 60. let. Neukázal se však statisticky významný, protože nemáme dostatečný počet případů na to, aby prokázal zcela robustní výsledky, avšak můžeme sledovat klesající vliv socializační kohorty (Tabulka 3.8), neboli pokud člověk vyrůstal v moderní době, je pravděpodobnější, že bude manuálním pracujícím dávat nižší hodnocení prestiže, což potvrzují i grafy

---

⁵ Ačkoliv většina modelů vysvětluje extrémně nízké procento variance (např. zde pro sociodemografický model je to pouze 0,4 %), tak F-test celkové platnosti modelu je statisticky významný ($p < 0,005$).

konfidenčních intervalů, které ukazují, že lidé socializovaní v 60. a 70. letech manuálních pracujícím dávají vyšší hodnocení než ostatní (Graf 1, Graf 2).

Ze sociodemografických modelů a z kohortních modelů generační změny také vyplývá, že i vzdělání ovlivňuje hodnocení prestiže manuálních profesí. Čím má hodnotitel nižší vzdělání, tím se jeho hodnocení manuálních profesí bude zvyšovat. Toto nepřímo potvrzuje hypotézu o třídní podobnosti, protože právě mezi lidmi s nižším vzděláním jsou manuálně pracující lidé. Avšak tuto hypotézu nám lépe vysvětlí až třídní model, v němž vliv vzdělání mizí na úkor vlivu třídy, přičemž lze pozorovat, že v datech z konce 90. let je tento vliv patrný zřetelně u všech sledovaných tříd, neboli všechny třídy manuální profese nadhodnocují oproti třídě nejvyšší (vyšší odborníci a manažeři), která je nyní výjimečně naší referenční kategorií a nejvíce si na hodnocení přidávají samotní manuální pracovníci⁶. Tento fakt se ale s časem mění – v datech z počátku tisíciletí už tento efekt není zdaleka tak patrný a dokonce se stává téměř ve všech třídách statisticky nevýznamným (Tabulka 3.8). Změna v třídním modelu je nejen ve statistické významnosti, ale i v míře vysvětlené variance, která, ač je stále nízká, se s časem zvyšuje (Tabulka 9.22).

Čtvrtý model je model subjektivní životní úrovně domácnosti, jehož vliv je znatelný zejména v novějších datech z počátku tisíciletí, kde jsme navíc vysvětlili i větší část variance než v datech z konce 90. let (Tabulka 9.22). Dá se tedy konstatovat, že čím mají lidé vyšší životní úroveň, tím hůře budou hodnotit manuální pracující (Tabulka 3.8), což by samo o sobě nebylo nic překvapivého – dá se totiž očekávat, že lidé s vyšší subjektivní životní úrovní budou hodnotit manuální profese hůře, protože lidé s vysokou subjektivní životní úrovní jsou často lidé patřící do první třídy EGP, kteří manuální profese mírně podhodnocují (Graf 3). Nicméně je třeba si uvědomit, že zde stále přetrvává vliv třídy, tedy že vysoká subjektivní životní úroveň domácnosti hodnotitele není to samé jako vysoké zařazení na škále EGP. Oba tyto faktory mají svůj vliv. Jednoznačný vliv třídy na hodnocení prestiže manuálních profesí při kontrole sociodemografických charakteristik hodnotitele, doby jeho

---

⁶ Interakce mezi pohlavím a zařazením do páté třídy na škále EGP se ukázala jako statisticky nevýznamná v obou sledovaných časových obdobích, stejně tak kumulativní efekt vlivu bydlení v malé obci a manuální profese.

socializace a subjektivní životní úrovně jeho domácnosti ukazuje i Graf 3, z něhož je také patrné, že manuální pracovníci sami sobě nenadhodnocují o tolik oproti průměru, jako jim hodnocení snižují vysocí odborníci a manažeři, tedy příslušníci první třídy EGP. Tento rozestup v hodnocení se s postupujícím časem vyrovnává, tudíž v hodnocení těchto dvou tříd není rozdíl, neboli manuální pracovníci své profese nadhodnocují stejně, jako jejich profese podhodnocují zástupci první třídy EGP (Graf 4). V celkovém pohledu nicméně, že většina společnosti sdílí názor na hodnocení prestiže manuálních profesí, můžeme tedy potvrdit i hypotézu o sdílené prestiži.

Poslední model je tentokrát model interakce, aplikovali jsme jej pouze na data z počátku tisíciletí, protože v rámci starších dat se ukázal jako zcela statisticky nevýznamný. Jednalo se o model, kdy jsme zjišťovali kumulativní efekt faktu, že člověk završil svou socializaci v 70. let a zároveň pracuje manuálně. V rámci tohoto modelu se ukázalo, že takovýto člověk bude manuálním profesím nadhodnocovat přibližně o více než 6 %, což je více než v původní modelu bez této interakce. V tomto modelu zůstal také zachován vliv subjektivní životní úrovně domácnosti, v níž hodnotitel bydlí – pokud je subjektivní životní úroveň vyšší, bude manuální pracujícím dávat nižší hodnocení prestiže. Nadále zůstává vliv Prahy, jejíž obyvatelé udělují manuálním pracujícím nižší hodnocení prestiže. Naopak hodnocení těchto pracovníků stále zvyšují ženy (Tabulka 3.8).

Tabulka 3.8 Lineárně regresní analýza hodnocení prestiže manuálních pracovníků – model *sociodemografický, generační změny, třídní a subjektivní životní úrovně*; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním. (nestandardizované koeficienty B a standardní chyba, standardizované koeficienty Beta a statistická významnost).

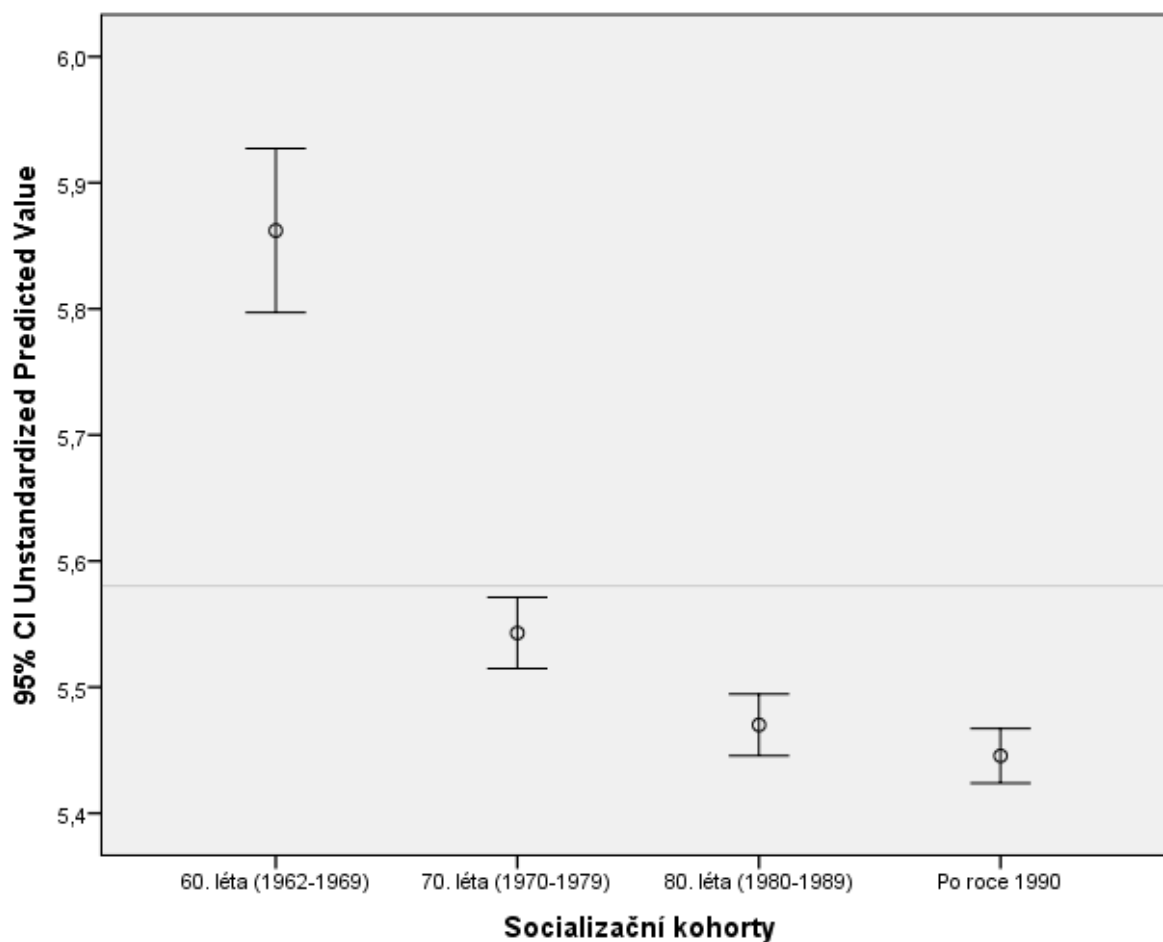
Model		1997-2001 (IVVM)					2004-2013 (CVVM)				
		B	Std. Error	Beta	Sig.	Adj. Rsq.	B	Std. Error	Beta	Sig.	Adj. Rsq.
Sociodem.	(Constant)	5,430	0,268		0,000		5,796	0,227		0,000	
	Pohlaví (žena)	0,161	0,125	0,028	0,199		0,187	0,103	0,033	0,070	
	Vzdělání (4 kat.)	-0,131	0,070	-0,041	0,062	0,004	-0,206	0,060	-0,062	0,001	0,005
	Žije v Praze	0,245	0,215	0,026	0,255		-0,386	0,166	-0,043	0,020	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	0,357	0,136	0,059	0,009		0,018	0,111	0,003	0,871	
Generační změny	(Constant)	5,357	0,275		0,000		5,609	0,239		0,000	
	Pohlaví (žena)	0,174	0,126	0,030	0,167		0,203	0,103	0,035	0,050	
	Vzdělání (4 kat.)	-0,138	0,070	-0,043	0,050		-0,196	0,060	-0,058	0,001	
	Žije v Praze	0,233	0,216	0,024	0,280		-0,374	0,166	-0,042	0,025	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	0,355	0,136	0,059	0,009	0,004	0,011	0,111	0,002	0,921	0,008
	Soc. kohorta 60. léta	0,462	0,286	0,037	0,107		-----	-----	-----	-----	
	Soc. kohorta 70. léta	0,125	0,160	0,019	0,436		0,525	0,160	0,067	0,001	
	Soc. kohorta 80. léta	0,048	0,153	0,008	0,754		0,099	0,136	0,015	0,467	
Soc. kohorta 90. léta	-----	-----	-----	-----		0,105	0,137	0,016	0,443		
Třídní	(Constant)	4,019	0,505		0,000		4,808	0,368		0,000	
	Pohlaví (žena)	0,252	0,133	0,044	0,059		0,244	0,108	0,043	0,023	
	Vzdělání (4 kat.)	0,095	0,104	0,030	0,359		-0,039	0,081	-0,012	0,633	
	Žije v Praze	0,222	0,216	0,023	0,302		-0,367	0,166	-0,041	0,027	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	0,324	0,136	0,054	0,017		0,012	0,111	0,002	0,913	
	Soc. kohorta 60. léta	0,468	0,287	0,037	0,103		-----	-----	-----	-----	
	Soc. kohorta 70. léta	0,149	0,161	0,023	0,356		0,530	0,160	0,068	0,001	
	Soc. kohorta 80. léta	0,051	0,153	0,008	0,741	0,007	0,109	0,137	0,017	0,425	0,010
	Soc. kohorta 90. léta	-----	-----	-----	-----		0,112	0,137	0,017	0,413	
	Střední odborníci	0,510	0,251	0,072	0,042		0,298	0,181	0,042	0,100	
	Podnikatelé	0,735	0,299	0,081	0,014		0,306	0,213	0,034	0,150	
Nižší úředníci a pracovníci ve službách	0,636	0,286	0,091	0,027		0,265	0,189	0,039	0,160		
Manuální pracující	0,963	0,307	0,160	0,002		0,641	0,212	0,098	0,003		
Subjektivní životní úrovně	(Constant)	4,426	0,569		0,000		5,277	0,433		0,000	
	Pohlaví (žena)	0,242	0,133	0,042	0,069		0,234	0,108	0,041	0,030	
	Vzdělání (4 kat.)	0,117	0,105	0,037	0,263		-0,016	0,081	-0,005	0,848	
	Žije v Praze	0,225	0,215	0,023	0,297		-0,372	0,166	-0,042	0,025	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	0,327	0,136	0,054	0,016		0,011	0,111	0,002	0,921	
	Soc. kohorta 60. léta	0,466	0,287	0,037	0,105		-----	-----	-----	-----	
	Soc. kohorta 70. léta	0,142	0,161	0,022	0,380		0,514	0,160	0,066	0,001	
	Soc. kohorta 80. léta	0,048	0,153	0,008	0,756	0,008	0,091	0,137	0,014	0,506	0,011
	Soc. kohorta 90. léta	-----	-----	-----	-----		0,102	0,137	0,016	0,457	
	Střední odborníci	0,512	0,251	0,072	0,041		0,266	0,182	0,038	0,143	
	Podnikatelé	0,781	0,300	0,086	0,009		0,303	0,213	0,034	0,154	
Nižší úředníci a pracovníci ve službách	0,627	0,286	0,089	0,029		0,221	0,190	0,033	0,244		
Manuální pracující	0,937	0,307	0,156	0,002		0,570	0,215	0,087	0,008		
Subj. živ. úroveň domácnosti	-0,165	0,107	-0,036	0,121		-0,140	0,068	-0,040	0,039		
Interakční	(Constant)	-----	-----	-----	-----	-----	4,706	0,519		0,000	
	Pohlaví (žena)	-----	-----	-----	-----	-----	0,234	0,108	0,041	0,029	
	Vzdělání (4 kat.)	-----	-----	-----	-----	-----	-0,019	0,081	-0,006	0,820	
	Žije v Praze	-----	-----	-----	-----	-----	-0,372	0,166	-0,042	0,025	0,012
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	-----	-----	-----	-----	-----	0,007	0,111	0,001	0,948	
	Soc. kohorta 60. léta	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	
Soc. kohorta 70. léta	-----	-----	-----	-----	-----	-0,284	0,431	-0,036	0,510		

Soc. kohorta 80. léta	----	----	----	----	----	0,090	0,137	0,014	0,509
Soc. kohorta 90. léta	----	----	----	----	----	0,098	0,137	0,015	0,474
Střední odborníci	----	----	----	----	----	0,260	0,182	0,037	0,153
Podnikatelé	----	----	----	----	----	0,304	0,213	0,034	0,153
Nižší úředníci a pracovníci ve službách	----	----	----	----	----	0,210	0,190	0,031	0,269
Manuální pracující	----	----	----	----	----	-0,159	0,424	-0,024	0,707
Subj. živ. úroveň domácnosti	----	----	----	----	----	-0,139	0,068	-0,039	0,040
Manuální pracovník socializovaný v 70. letech	----	----	----	----	----	0,612	0,307	0,158	0,046

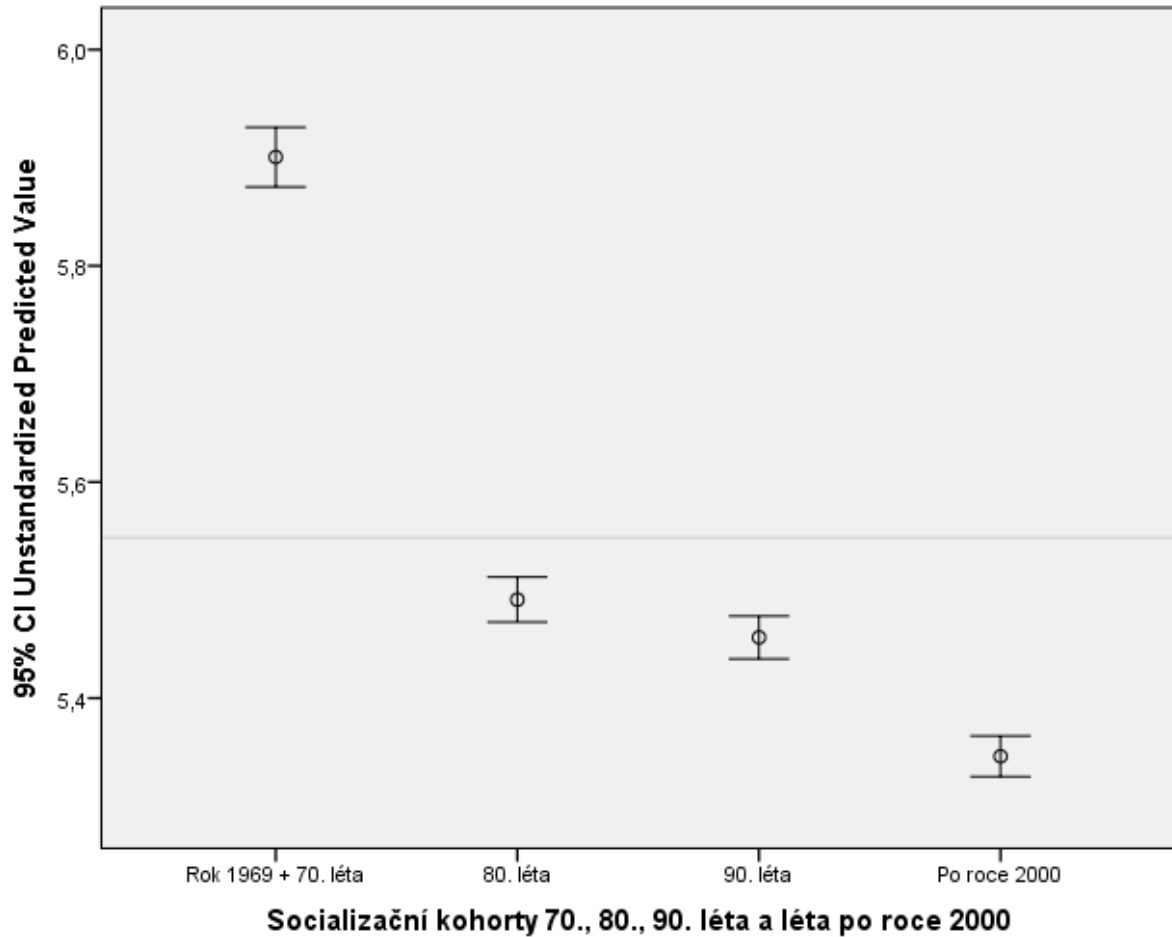
Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise); CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Graf 1 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních pracovníků na době, v níž byl hodnotitel socializován při kontrole vlivu pohlaví, vzdělání, bydliště, třídy a subjektivní životní úrovně s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

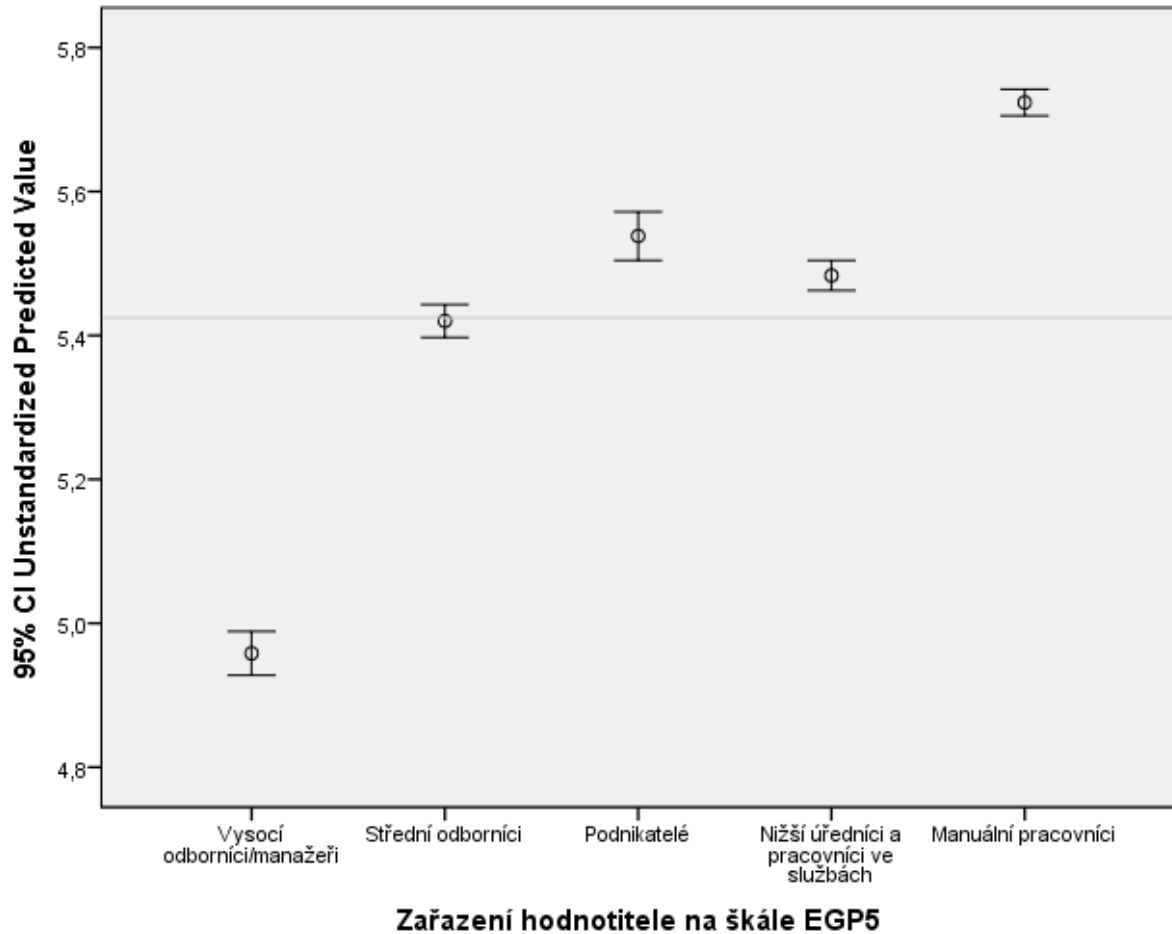
Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise).

Graf 2 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních pracovníků na době, v níž byl hodnotitel socializován při kontrole vlivu pohlaví, vzdělání, bydliště, třídy a subjektivní životní úrovně s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

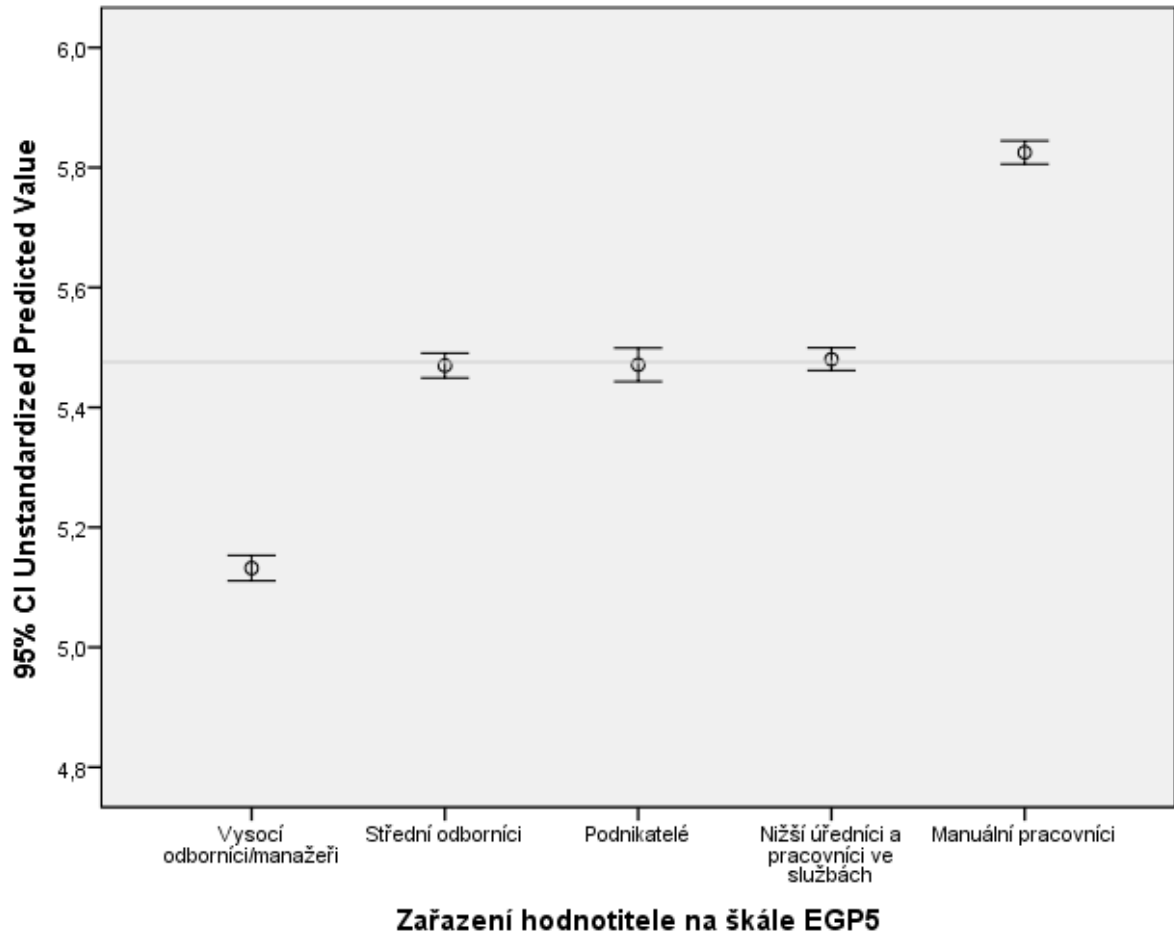
Zdroj: CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Graf 3 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních pracovníků na hodnotitelově třídě EGP při kontrole vlivu pohlaví, vzdělání, bydliště, doby socializace a subjektivní životní úrovně s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise).

Graf 4 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních pracovníků na hodnotitelově třídě EGP při kontrole vlivu pohlaví, vzdělání, bydliště, doby socializace a subjektivní životní úrovně s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

Zdroj: CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

3.5.2 Vlivy působící na hodnocení prestiže vyšších nemanuálních a nemanuálních pracujících

Další skupinou povolání, která vzešla z analýz hlavních komponent, byla v případě dat z let 1997-2001 skupina vyšších nemanuálních pracovníků (jedná se o vědce, učitele na vysoké škole, programátora, konstruktéra/projektanta, bankovního úředníka a novináře). Tato skupina opět nemá v datech z let 2004-2013 svůj naprosto stejný protějšek, nicméně podobnou skupinu profesí bychom zde také našli. Jedná se o skupinu obsahující programátora, manažera, profesionálního sportovce, projektanta, sekretářku, účetní, bankovního úředníka a novináře. Opět tyto skupiny profesí zanalyzujeme pomocí lineární regresní analýzy a využijeme k tomu opět čtyři druhy modelů. Z nich je na první pohled zřejmé, že se značně liší procenta vysvětlené variance mezi jednotlivými časovými obdobími. V datech z konce 90. let jsme vysvětlili nejvyšší procento variance ze všech posuzovaných skupin profesí. Konkrétně jsme vysvětlili více než 3 % variance, avšak v datech z počátku tisíciletí jsme vysvětlili v případě nemanuálních profesí pouze necelé procento variance (Tabulka 9.24), což je patrně způsobeno skladbou posuzovaných skupin – skupina vyšších nemanuálních pracovníků je poměrně homogenní skupina, proto názory na její prestiž se nebudou tolik různit jako u všeobecné skupiny nemanuálních profesí z dat z počátku tisíciletí.

Pokud se podíváme blíže na modely lineárně regresních analýz, tak vidíme, že opět mírný vliv má pohlaví, nicméně skupina vyšších nemanuálních a nemanuálních pracovníků, kterou hodnotí z hlediska prestiže výše muži, než ženy. Na tento fakt nás už upozorňovaly některé grafy před samotnými analýzami (Graf 8, Graf 9). Dále má na hodnocení nemanuálních a vyšších nemanuálních povolání značný vliv vzdělání, jehož vliv postupně v dalších modelech klesá, až se v rámci modelu subjektivní životní úrovně stane statisticky nevýznamným, nicméně jeho slabý vliv je i tak stále patrný, tudíž lze konstatovat, že čím vyšší vzdělání hodnotitel má, tím lépe bude hodnotit vyšší nemanuální a nemanuální povolání (Tabulka 3.9). Toto zatím pouze nepřímo ukazuje opět na hypotézu o podobnosti, protože mezi těmito hodnotiteli s vyšším vzděláním jsou zastoupeni právě ve velké míře i lidé, jejichž povolání patří do skupiny vyšších nemanuálních. Ze sociodemografických

faktorů ovlivňujících hodnocení prestiže vyšších nemanuálních a manuálních pracovníků stojí ještě za povšimnutí vliv velikosti obce. Pokud člověk žil na konci 90. let v malé obci, vyšší manuální profese podhodnocoval o téměř 7 % (Tabulka 3.9). Tento fakt se doplňuje se zjištěním, že lidé v malých obcích nadhodnocovali prestiž manuálních profesí. Avšak tento vliv velikosti bydliště na hodnocení manuálních či nemanuálních profesí s časem mizí a v nejnovějších datech se již neobjevuje. Nicméně v datech z konce 90. let přetrvává ve všech modelech (Tabulka 3.8, Tabulka 3.9).

Kohortní model generační změny z dat pocházejících z konce 90. let žádnou změnu v sociodemografických vlivech nepřináší, nicméně objevuje se mírný vliv socializační kohorty 80. let (Tabulka 3.9). Tohoto jsme si mohli povšimnout již v některých grafech, kde tato změna evokovala výkyv v datech (Graf 19), nicméně v rámci lineárně regresních byl vliv socializačních kohort očištěn o další intervenující vlivy a jejich vliv se tudíž ukázal jako statisticky nevýznamný.

Další výraznější změna se objevila až v rámci třídního modelu, v němž vidíme, že na konci 90. let mělo na hodnocení vyšších nemanuálních profesí vliv zejména třídní zařazení hodnotitele. Vysoce postavení odborníci a manažeři hodnotili své vlastní profese, které právě do skupiny vyšších nemanuálních profesí spadají, přibližně o více než 7 % lépe, než je hodnotili manuální pracující (musíme si uvědomit, že naši referenční skupinou je pátá třída EGP – manuální pracující). Stejně tak podnikatelé hodnotili vyšší manuální pracující výše, než jak je hodnotili manuální pracovníci. Toto opět potvrzuje hypotézu o podobnosti, protože ve skupině podnikatelů jsou často lidé, kteří právě do posuzované skupiny vyšších nemanuálních pracovníků patří. Graf 6 ukazuje, že vyšší odborníci a manažeři vyšším nemanuálním profesím přidávají na prestiži přibližně stejně, jako těmto profesím na prestiži ubírají manuální pracovníci. V nejnovějších datech se nicméně žádný vliv třídního zařazení hodnotitele neprokázal (Tabulka 3.9), to znamená, že v těchto nejnovějších datech jednoznačně platí hypotéza sdílené prestiže.

V modelu subjektivní životní úrovně je patrné, že tento fakt na hodnocení prestiže nemanuálních a vyšších nemanuálních pracovníků má velmi malou (Tabulka 3.9).

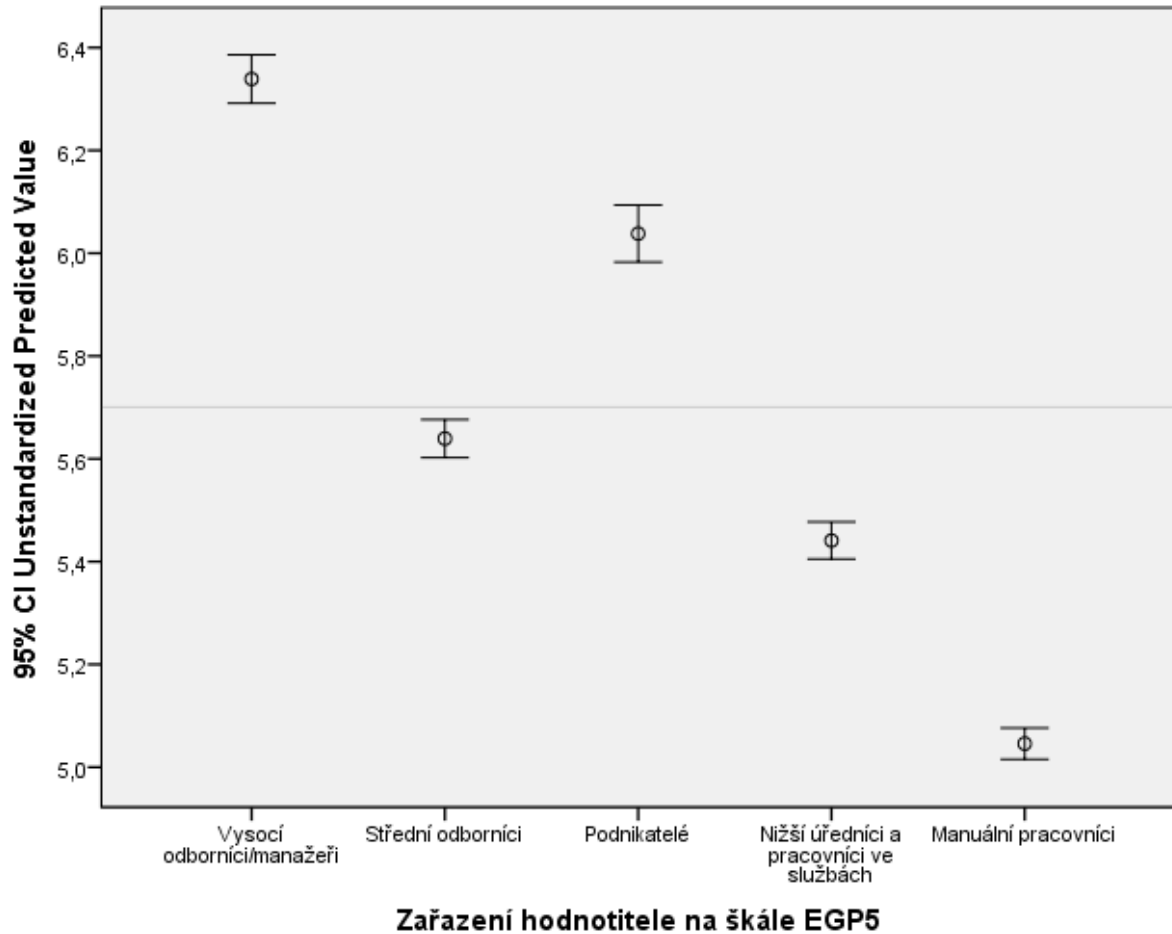
Tabulka 3.9 Lineárně regresní analýza hodnocení prestiže vyšších nemanuálních a nemanuálních pracovníků – model *sociodemografický, generační změny, třídní a subjektivní životní úrovně*; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním. (nestandardizované koeficienty B a standardní chyba, standardizované koeficienty Beta a statistická významnost).

Model		1997-2001 (IVVM)					2004-2013 (CVVM)				
		B	Std. Error	Beta	Sig.	Adj. Rsq.	B	Std. Error	Beta	Sig.	Adj. Rsq.
Sociodem.	(Constant)	5,109	0,264		0,000		5,234	0,228		0,000	
	Pohlaví (žena)	-0,215	0,124	-0,037	0,082		-0,213	0,104	-0,037	0,040	
	Vzdělání (4 kat.)	0,396	0,069	0,124	0,000	0,032	0,234	0,060	0,070	0,000	0,005
	Žije v Praze	0,050	0,212	0,005	0,813		0,054	0,167	0,006	0,745	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	-0,685	0,134	-0,114	0,000		-0,052	0,112	-0,009	0,639	
Generační změny	(Constant)	5,062	0,271		0,000		5,345	0,241		0,000	
	Pohlaví (žena)	-0,231	0,124	-0,040	0,062		-0,206	0,104	-0,036	0,048	
	Vzdělání (4 kat.)	0,396	0,069	0,124	0,000		0,228	0,060	0,068	0,000	
	Žije v Praze	0,037	0,212	0,004	0,861		0,034	0,168	0,004	0,840	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	-0,673	0,134	-0,112	0,000	0,033	-0,051	0,112	-0,008	0,650	0,005
	Soc. kohorta 60. léta	-0,082	0,282	-0,007	0,770		-----	-----	-----	-----	
	Soc. kohorta 70. léta	-0,057	0,158	-0,009	0,716		-0,201	0,161	-0,025	0,211	
	Soc. kohorta 80. léta	0,284	0,150	0,046	0,059		-0,237	0,137	-0,037	0,084	
Soc. kohorta 90. léta	-----	-----	-----	-----		-0,029	0,138	-0,004	0,835		
Třídní	(Constant)	5,246	0,297		0,000		5,435	0,253		0,000	
	Pohlaví (žena)	-0,246	0,131	-0,043	0,061		-0,162	0,108	-0,028	0,136	
	Vzdělání (4 kat.)	0,213	0,102	0,067	0,037		0,164	0,081	0,049	0,043	
	Žije v Praze	0,030	0,212	0,003	0,889		0,029	0,168	0,003	0,863	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	-0,641	0,134	-0,107	0,000		-0,052	0,112	-0,009	0,644	
	Soc. kohorta 60. léta	-0,084	0,283	-0,007	0,767		-----	-----	-----	-----	
	Soc. kohorta 70. léta	-0,102	0,159	-0,016	0,523		-0,227	0,161	-0,029	0,159	
	Soc. kohorta 80. léta	0,254	0,151	0,041	0,092	0,037	-0,259	0,138	-0,040	0,061	0,005
	Soc. kohorta 90. léta	-----	-----	-----	-----		-0,036	0,138	-0,006	0,792	
	Vysocí odborníci a manažeři	0,755	0,302	0,083	0,012		0,221	0,214	0,029	0,302	
	Střední odborníci	0,311	0,211	0,044	0,139		0,025	0,169	0,003	0,884	
	Podnikatelé	0,710	0,226	0,078	0,002		0,101	0,190	0,011	0,597	
Nižší úředníci a pracovníci ve službách	0,278	0,185	0,040	0,133		-0,145	0,159	-0,021	0,364		
Subjektivní životní úroveň	(Constant)	4,826	0,383		0,000		5,092	0,320		0,000	
	Pohlaví (žena)	-0,236	0,131	-0,041	0,072		-0,153	0,108	-0,026	0,159	
	Vzdělání (4 kat.)	0,189	0,103	0,059	0,067		0,145	0,082	0,043	0,078	
	Žije v Praze	0,027	0,212	0,003	0,898		0,033	0,168	0,004	0,844	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	-0,645	0,134	-0,108	0,000		-0,051	0,112	-0,008	0,650	
	Soc. kohorta 60. léta	-0,081	0,282	-0,006	0,775		-----	-----	-----	-----	
	Soc. kohorta 70. léta	-0,093	0,159	-0,014	0,556		-0,214	0,161	-0,027	0,186	
	Soc. kohorta 80. léta	0,257	0,151	0,041	0,088	0,037	-0,243	0,138	-0,038	0,078	0,006
	Soc. kohorta 90. léta	-----	-----	-----	-----		-0,028	0,138	-0,004	0,841	
	Vysocí odborníci a manažeři	0,727	0,302	0,080	0,016		0,160	0,217	0,021	0,460	
	Střední odborníci	0,280	0,211	0,040	0,185		-0,009	0,170	-0,001	0,959	
	Podnikatelé	0,632	0,231	0,069	0,006		0,042	0,193	0,005	0,827	
Nižší úředníci a pracovníci ve službách	0,259	0,185	0,037	0,162		-0,168	0,160	-0,025	0,294		
Subj. živ. úroveň domácnosti	0,182	0,105	0,039	0,083		0,120	0,068	0,034	0,079		

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise); CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

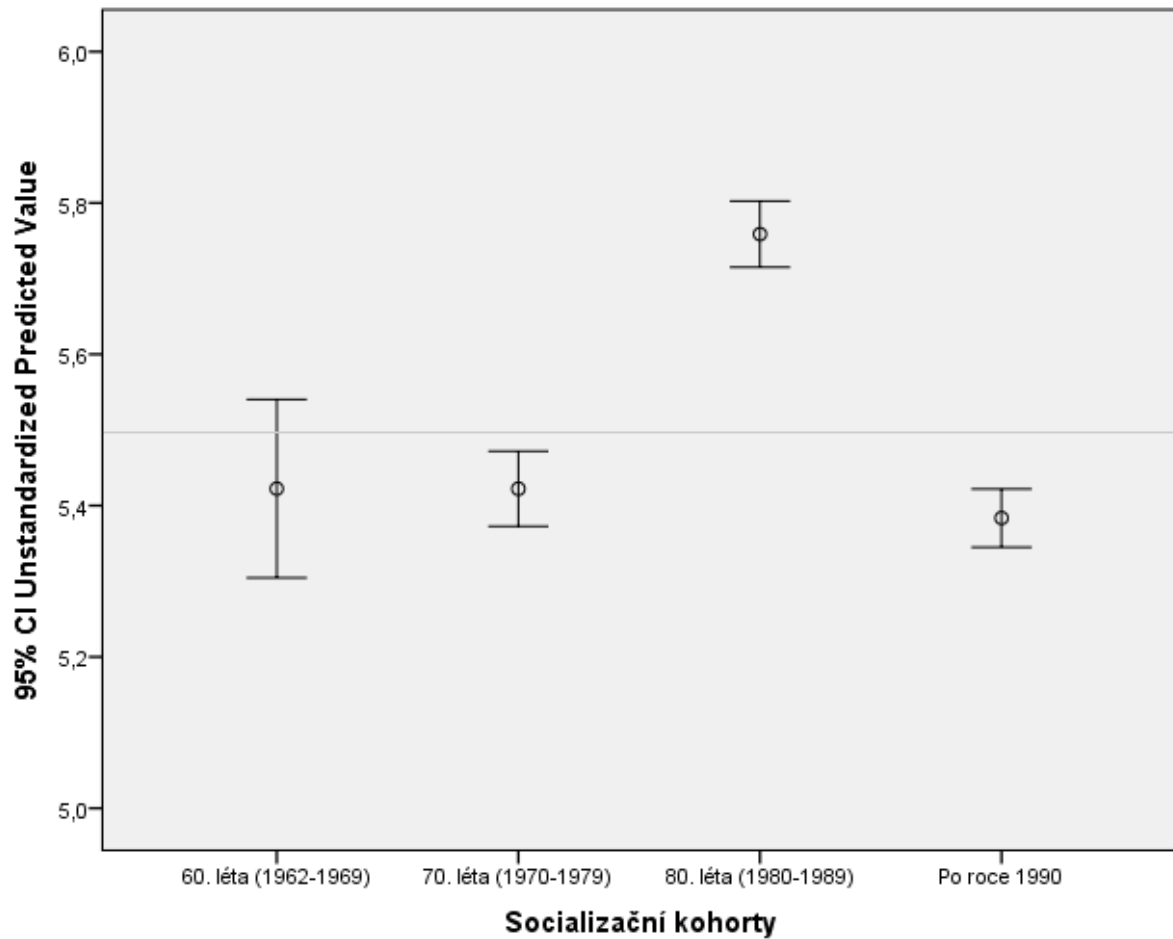

Graf 5 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže vyšších nemanuálních pracovníků na hodnotitelově třídě EGP při kontrole vlivu pohlaví, vzdělání, bydliště, doby socializace a subjektivní životní úrovně s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise).

Graf 6 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže vyšších nemanuálních pracovníků na době socializace hodnotitele při kontrole vlivu pohlaví, vzdělání, bydliště, třídy a subjektivní životní úrovně s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise).

3.5.3 VLIVY PŮSOBÍCÍ NA HODNOCENÍ PRESTIŽE VEŘEJNĚ ČINNÝCH OSOB

Další skupinou povolání, která vzešla z analýz PCA z dat IVVM z konce 90. let, jsou nemanuální pracující, mezi něž však v tomto případě patří zejména veřejně činné osoby, jedná se tedy o poslance, manažera, starostu, soudce, sekretářku, účetní, kněze a ministra. Tato skupina povolání sice nemá přesný ekvivalent ve skupinách vzešlých z analýz PCA z dat vzniklých po roce 2004, avšak lze k ní najít skupinu velmi podobnou, je to skupina, do které patří jen veřejně činné osoby (poslanec, ministr, starosta, soudce a kněz). Tyto skupiny jsou si velmi podobné, proto je budeme v rámci modelů porovnávat mezi sebou.

Ze sociodemografického modelu (Tabulka 3.10) ukazujícího stav na konci 90. let vidíme, že na hodnocení veřejně činných osob má vliv zejména vzdělání – čím vyšší vzdělání hodnotitel má, tím více bude veřejně činné osoby nadhodnocovat. Stejně tak lidé z malých obcí, kteří oproti lidem z měst taktéž přidávají veřejně činných osobám na prestiži, nicméně tento rozdíl na počátku tisíciletí mizí. Ve všech modelech z konce 90. let se také ukázal, ať už větší či menší, vliv pohlaví, tento vliv je však silnější v novějších datech z počátku tisíciletí (Tabulka 3.10). Nicméně tento zesilující se vliv pohlaví může být způsoben tím, že po roce 2004 se posuzovaná skupina profesí skládá pouze z veřejně činných osob, kdežto skupina z konce 90. let obsahuje kromě nich ještě další nemanuální profese. Jinými slovy, po roce 2004 byla posuzována poměrně homogenní skupina osob, na kterou pravděpodobně budou mít lidé spíše jednoznačný názor.

Další změny, které můžeme v datech z počátku tisíciletí sledovat, je nižší vliv vzdělání (Tabulka 3.10). Vysvětlená variance je však u obou souborů velmi nízká, proto výsledky lze brát pouze jako slabé vlivy v rámci společnosti.

Co se týče modelu generační změny, tak ten nemá na hodnocení prestiže veřejně činných osob žádný vliv. Stejně je to i s vlivem třídy (Tabulka 3.10). V tomto případě je třeba hypotézu o podobnosti vyvrátit, protože právě ve skupině veřejně činných osob jsou lidé zejména z první třídy EGP, jedná se o konkrétně o vysoké úředníky, tedy především politiky. Hypotéza o podobnosti zde neplatí, nicméně platí hypotéza o sdílené prestiži.

Všemi předcházejícími modely (sociodemografickým, generační změny a třídním) jsme vysvětlili necelé jedno procento variance, toto procento vzrostlo až v modelu subjektivní životní úrovně (Tabulka 9.23). Lidé s vyšší subjektivní životní úrovní hodnotí veřejně činné osoby jako prestižní, než lidé s nízkou subjektivní životní úrovní. Nicméně tento závislost se s postupem času snižuje (Tabulka 3.10), což může být způsobeno jednak tím, že CVVM předkládá respondentům pro hodnocení jejich subjektivní životní úrovně škálu s prostřední hodnotou, kam se lidé často zařazují, proto někteří se pak nezařadí mezi ty, kteří se mají špatně.

Tabulka 3.10 Lineárně regresní analýza hodnocení prestiže veřejně činných osob – model *sociodemografický, generační změny, třídní a subjektivní životní úrovně*; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním. (nestandardizované koeficienty B a standardní chyba, standardizované koeficienty Beta a statistická významnost).

Model		1997-2001 (IVVM)					2004-2013 (CVVM)				
		B	Std. Error	Beta	Sig.	Adj. Rsq.	B	Std. Error	Beta	Sig.	Adj. Rsq.
Sociodem.	(Constant)	4,365	0,266		0,000		4,389	0,226		0,000	
	Pohlaví (žena)	0,237	0,125	0,041	0,058		0,418	0,103	0,073	0,000	
	Vzdělání (4 kat.)	0,272	0,070	0,086	0,000	0,009	0,190	0,060	0,057	0,002	0,008
	Žije v Praze	0,223	0,214	0,023	0,298		-0,051	0,166	-0,006	0,758	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	0,306	0,135	0,051	0,023		0,095	0,111	0,016	0,395	
Generační změny	(Constant)	4,393	0,274		0,000		4,322	0,239		0,000	
	Pohlaví (žena)	0,228	0,125	0,040	0,069		0,432	0,104	0,075	0,000	
	Vzdělání (4 kat.)	0,278	0,070	0,087	0,000		0,197	0,060	0,059	0,001	
	Žije v Praze	0,224	0,214	0,024	0,295		-0,044	0,167	-0,005	0,789	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	0,311	0,135	0,052	0,021	0,008	0,088	0,111	0,015	0,428	0,008
	Soc. kohorta 60. léta	-0,218	0,285	-0,017	0,445		-----	-----	-----	-----	
	Soc. kohorta 70. léta	-0,138	0,159	-0,021	0,387		0,268	0,160	0,034	0,093	
	Soc. kohorta 80. léta	0,059	0,152	0,010	0,695		0,004	0,137	0,001	0,975	
Soc. kohorta 90. léta	-----	-----	-----	-----		-0,052	0,137	-0,008	0,703		
Třídní	(Constant)	4,379	0,300		0,000		4,399	0,252		0,000	
	Pohlaví (žena)	0,257	0,133	0,045	0,053		0,437	0,108	0,076	0,000	
	Vzdělání (4 kat.)	0,241	0,103	0,076	0,020		0,103	0,081	0,031	0,204	
	Žije v Praze	0,221	0,215	0,023	0,302		-0,047	0,167	-0,005	0,777	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	0,316	0,135	0,053	0,020		0,090	0,111	0,015	0,418	
	Soc. kohorta 60. léta	-0,243	0,286	-0,019	0,396		-----	-----	-----	-----	
	Soc. kohorta 70. léta	-0,169	0,161	-0,026	0,294		0,253	0,160	0,032	0,114	
	Soc. kohorta 80. léta	0,031	0,152	0,005	0,841	0,008	-0,011	0,137	-0,002	0,938	0,008
	Soc. kohorta 90. léta	-----	-----	-----	-----		-0,061	0,138	-0,009	0,657	
	Vysocí odborníci a manažeři	0,053	0,305	0,006	0,863		0,361	0,213	0,048	0,090	
	Střední odborníci	0,164	0,213	0,023	0,442		0,218	0,168	0,031	0,194	
	Podnikatelé	0,390	0,229	0,043	0,089		0,283	0,189	0,032	0,135	
	Nižší úředníci a pracovníci ve službách	-0,035	0,187	-0,005	0,853		0,102	0,158	0,015	0,521	
Subjektivní životní úrovně	(Constant)	2,936	0,384		0,000		3,564	0,317		0,000	
	Pohlaví (žena)	0,292	0,132	0,051	0,027		0,458	0,108	0,080	0,000	
	Vzdělání (4 kat.)	0,158	0,103	0,050	0,128		0,055	0,081	0,016	0,502	
	Žije v Praze	0,213	0,213	0,022	0,317		-0,038	0,166	-0,004	0,821	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	0,304	0,134	0,051	0,024		0,093	0,111	0,015	0,405	
	Soc. kohorta 60. léta	-0,233	0,283	-0,019	0,412		-----	-----	-----	-----	
	Soc. kohorta 70. léta	-0,141	0,159	-0,022	0,378		0,286	0,160	0,036	0,074	
	Soc. kohorta 80. léta	0,042	0,151	0,007	0,779	0,025	0,027	0,137	0,004	0,843	0,014
	Soc. kohorta 90. léta	-----	-----	-----	-----		-0,040	0,137	-0,006	0,771	
	Vysocí odborníci a manažeři	-0,045	0,303	-0,005	0,882		0,212	0,215	0,028	0,323	
	Střední odborníci	0,056	0,212	0,008	0,790		0,136	0,168	0,019	0,418	
	Podnikatelé	0,121	0,231	0,013	0,601		0,141	0,191	0,016	0,462	
	Nižší úředníci a pracovníci ve službách	-0,100	0,186	-0,014	0,590		0,045	0,158	0,007	0,774	
Subj. živ. úroveň domácnosti	0,626	0,105	0,136	0,000		0,293	0,068	0,083	0,000		

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise); CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

3.5.4 VLIVY PŮSOBÍCÍ NA HODNOCENÍ PRESTIŽE POVOLÁNÍ DŮLEŽITÝCH PRO SPOLEČNOST

Další skupinou povolání, kterou jsme získali z analýz dat z konce 90. let je skupina nazvaná povolání důležitá pro společnost – na konci 90. let se v této skupině nachází učitel na základní škole, lékař, policista a voják z povolání, kdežto po roce 2004 se tato skupina rozdělila na dvě poloviny – na lékaře, učitele na základní škole, učitele na vysoké škole a přibyl navíc i vědec a druhou skupinou je policista a voják z povolání. V tomto případě jsme se rozhodli, že tuto druhou skupinu (policistu a vojáka z povolání) budeme analyzovat zcela zvlášť a nejprve mezi sebou budeme porovnávat hodnocení učitele na základní škole, lékaře, policisty a vojáka z povolání z konce 90. let s profesemi lékaře, učitele na základní škole, učitele na vysoké škole a vědce. Tyto skupiny mají společný zejména fakt, že jejich zástupci jsou vesměs vysokoškolsky vzdělání lidé a jsou lidmi považováni za zástupce profesí důležité pro chod společnosti.

Pokud tento druh profesí podrobíme analýzám, tak zjistíme, že na konci 90. let mělo na hodnocení prestiže těchto povolání vliv pohlaví, jehož vliv je patrný ve všech modelech. Opět tedy platí, že ženy nejsou ve svém hodnocení tak přísné jako muži. V datech z počátku tisíciletí už je tento vliv menší. Stejně tak se změnil vliv vzdělání. Čím má hodnotitel vyšší vzdělání, tím bude lépe hodnotit povolání důležitá pro společnost (Tabulka 3.11). Nicméně tento fakt je způsoben mírně odlišnou skladbou posuzovaných skupin profesí.

Velikost bydliště má vliv pouze tehdy, pokud bydlí hodnotitel v malé obci, tento vliv je víceméně patrný jak ve starších datech z konce 90. let, tak i v datech z počátku tisíciletí (Tabulka 3.11).

Co se týče vlivu socializačních kohort, tak opět v datech z konce 90. let vidíme vliv socializační kohorty z 80. let (Tabulka 3.11). Důvod, proč tento vliv není patrný v novějších datech, je zejména ten, že se nejedná o zcela identické skupiny, což se ukazuje i v případě vlivu třídy, kde vidíme, že v novějších datech se projevuje mírný vliv třídy, kdy podnikatelé mírně nadhodnocují povolání důležitá pro společnost a stejně jejich prestiž nadhodnocuje skupina středních odborníků. Lépe nám tyto

rozdíly v hodnocení ukáže graf, který ukazuje, že se nicméně jedná o malé rozdíly mezi hodnoceními jednotlivých tříd, nicméně patrné tu je (Graf 7).

Na hodnocení prestiže povolání důležitých pro společnost neměl a v nejnovejších datech ani nemá vliv subjektivní životní úroveň domácnosti, v níž hodnotitel bydlí (Tabulka 3.11).

V sociodemografických modelech jsme v případě skupiny povolání důležitých pro společnost vysvětlili 1,2 % v případě dat z konce 90. let, resp. 1,6 % variance v případě dat z počátku tisíciletí, přičemž množství vysvětlené variance se příliš dalšími modely nijak výrazně nezvyšovalo (

Tabulka 9.25), lze tudíž konstatovat, že v tomto případě má na hodnocení příslušných profesí vliv jen několik sledovaných sociodemografických znaků, avšak třídní zařazení hodnotitele či socializační kohorta do hodnocení nijakým výraznějším způsobem neintervenuje, v tomto případě tedy platí hypotéza sdílené prestiže.

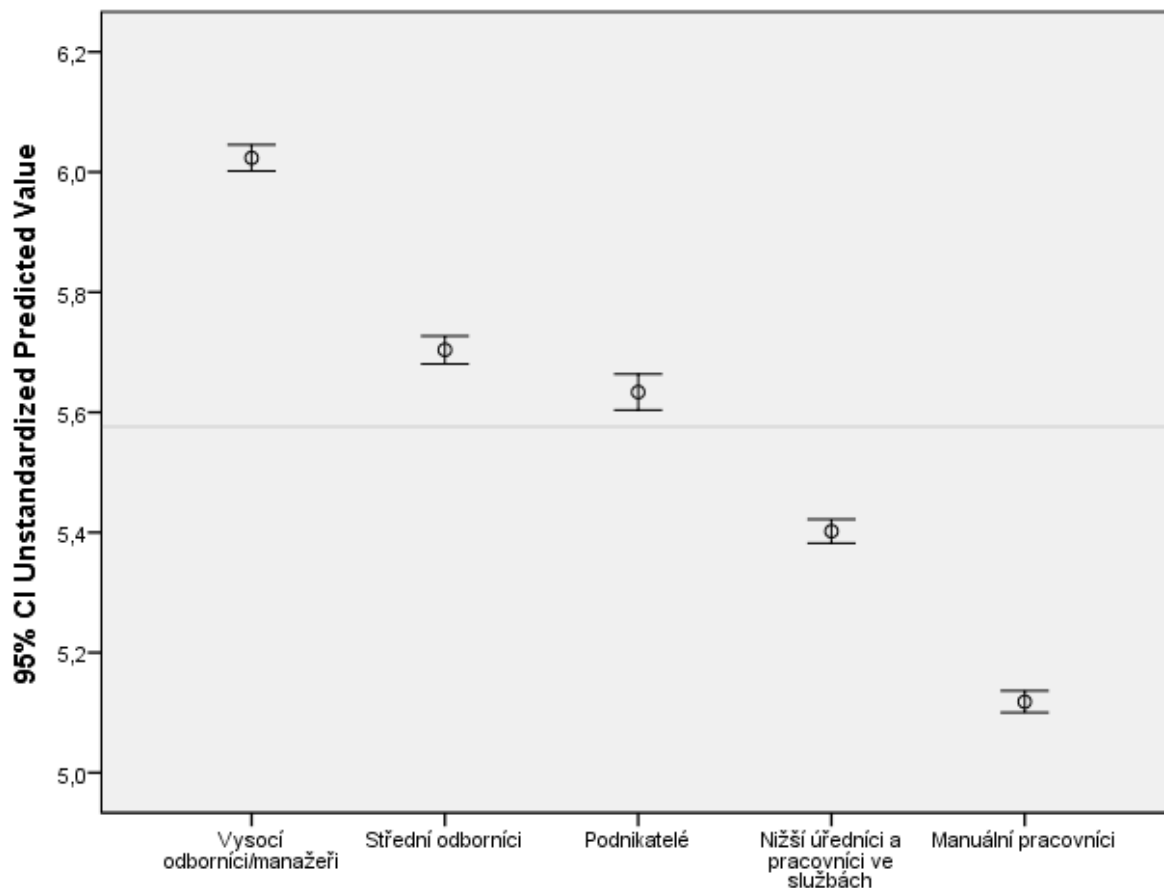
Tabulka 3.11 Lineárně regresní analýza hodnocení prestiže povolání důležitých pro společnost – model *sociodemografický, generační změny, třídní a subjektivní životní úrovně*; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním. (nestandardizované koeficienty B a standardní chyba, standardizované koeficienty Beta a statistická významnost).

Model		1997-2001 (IVVM)					2004-2013 (CVVM)				
		B	Std. Error	Beta	Sig.	Adj. Rsq.	B	Std. Error	Beta	Sig.	Adj. Rsq.
Sociodem.	(Constant)	4,586	0,267		0,000		4,105	0,226		0,000	
	Pohlaví (žena)	0,551	0,125	0,096	0,000		0,182	0,103	0,032	0,077	
	Vzdělání (4 kat.)	-0,002	0,070	-0,001	0,977	0,012	0,412	0,060	0,123	0,000	0,016
	Žije v Praze	-0,257	0,214	-0,027	0,230		0,146	0,166	0,016	0,378	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	0,373	0,135	0,062	0,006		0,201	0,111	0,034	0,071	
Generační změny	(Constant)	4,476	0,274		0,000		4,069	0,239		0,000	
	Pohlaví (žena)	0,549	0,125	0,095	0,000		0,203	0,103	0,035	0,050	
	Vzdělání (4 kat.)	-0,009	0,070	-0,003	0,893		0,418	0,060	0,125	0,000	
	Žije v Praze	-0,280	0,214	-0,029	0,193		0,146	0,166	0,016	0,380	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	0,382	0,135	0,064	0,005	0,013	0,193	0,111	0,032	0,082	0,017
	Soc. kohorta 60. léta	0,357	0,285	0,028	0,210		-----	-----	-----	-----	
	Soc. kohorta 70. léta	0,085	0,160	0,013	0,592		0,256	0,159	0,033	0,108	
	Soc. kohorta 80. léta	0,286	0,152	0,046	0,060		-0,102	0,136	-0,016	0,454	
Soc. kohorta 90. léta	-----	-----	-----	-----		-0,083	0,137	-0,013	0,546		
Třídní	(Constant)	4,508	0,300		0,000		4,115	0,251		0,000	
	Pohlaví (žena)	0,553	0,133	0,096	0,000		0,219	0,107	0,038	0,041	
	Vzdělání (4 kat.)	0,015	0,103	0,005	0,888		0,331	0,081	0,099	0,000	
	Žije v Praze	-0,269	0,215	-0,028	0,210		0,145	0,166	0,016	0,383	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	0,371	0,136	0,062	0,006		0,198	0,111	0,033	0,075	
	Soc. kohorta 60. léta	0,366	0,286	0,029	0,201		-----	-----	-----	-----	
	Soc. kohorta 70. léta	0,102	0,161	0,016	0,524		0,240	0,160	0,031	0,133	
	Soc. kohorta 80. léta	0,309	0,153	0,050	0,043	0,013	-0,118	0,137	-0,018	0,390	0,017
	Soc. kohorta 90. léta	-----	-----	-----	-----		-0,091	0,137	-0,014	0,509	
	Vysocí odborníci a manažeři	-0,006	0,306	-0,001	0,984		0,313	0,212	0,042	0,140	
	Střední odborníci	-0,198	0,213	-0,028	0,353		0,283	0,167	0,040	0,090	
	Podnikatelé	-0,373	0,229	-0,041	0,103		0,321	0,189	0,036	0,089	
	Nižší úředníci a pracovníci ve službách	-0,105	0,187	-0,015	0,577		0,040	0,158	0,006	0,802	
Subjektivní životní úrovně	(Constant)	4,475	0,388		0,000		4,017	0,317		0,000	
	Pohlaví (žena)	0,554	0,133	0,096	0,000		0,222	0,108	0,038	0,039	
	Vzdělání (4 kat.)	0,013	0,104	0,004	0,903		0,326	0,081	0,097	0,000	
	Žije v Praze	-0,269	0,215	-0,028	0,210		0,146	0,166	0,016	0,380	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	0,371	0,136	0,062	0,006		0,198	0,111	0,033	0,075	
	Soc. kohorta 60. léta	0,366	0,286	0,029	0,201		-----	-----	-----	-----	
	Soc. kohorta 70. léta	0,103	0,161	0,016	0,522		0,244	0,160	0,031	0,128	
	Soc. kohorta 80. léta	0,309	0,153	0,050	0,043	0,012	-0,113	0,137	-0,018	0,409	0,017
	Soc. kohorta 90. léta	-----	-----	-----	-----		-0,088	0,137	-0,014	0,521	
	Vysocí odborníci a manažeři	-0,008	0,306	-0,001	0,978		0,296	0,215	0,039	0,169	
	Střední odborníci	-0,201	0,214	-0,028	0,349		0,274	0,168	0,039	0,104	
	Podnikatelé	-0,379	0,234	-0,042	0,105		0,304	0,192	0,034	0,112	
	Nižší úředníci a pracovníci ve službách	-0,106	0,188	-0,015	0,572		0,033	0,159	0,005	0,835	
Subj. živ. úroveň domácnosti	0,014	0,106	0,003	0,893		0,034	0,068	0,010	0,615		

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise); CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Graf 7 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže povolání důležitých pro společnost na třídním zařazení hodnotitele při kontrole vlivu pohlaví, vzdělání, bydliště, socializační kohorty a subjektivní životní úrovně s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

Zařazení hodnotitele na škále EGP5

Zdroj: CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

3.5.5 VLVY PŮSOBÍCÍ NA HODNOCENÍ PRESTIŽE BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK STÁTU

Poslední posuzovanou skupinou povolání je skupina bezpečnostních složek státu zahrnující policistu a vojáka z povolání. Toto je nicméně skupina, která se vydělila pouze z dat po roce 2004. Tu tedy popíšeme z hlediska čtyř modelů, avšak nemůžeme ji srovnat s jinou skupinou z konce 90. let, navíc se nejedná o třídu, ale skutečně spíše skupinu povolání.

V rámci sociodemografického modelu vidíme, že vliv na hodnocení policisty a vojáka z povolání má vzdělání hodnotitele. Vliv vzdělání zmizí až v třídním modelu. Lidé s vyšším vzděláním přisuzují profesím policisty a vojáka z povolání vždy přibližně o necelá 2 % nižší prestiž než lidé s nižším vzděláním. Na tomto místě si však musíme uvědomit, že jsme sociodemografickým modelem vysvětlili zanedbatelné procento variance, které se však s každým dalším modelem mírně zvyšuje (

Tabulka 9.26). Množství vysvětlené variance se zvýšilo i v kohortním modelu generační změny, z něhož vidíme, že lidé socializovaní dříve budou povolání policisty a vojáka podhodnocovat oproti lidem socializovaným v době po roce 2000. Největší vliv je patrný u lidí socializovaných v 70. letech, kteří podhodnocují profese policisty a vojáka z povolání přibližně o 4 % (Tabulka 3.12). Je možné, že tento vliv je způsoben tím, že lidé socializovaní dříve mají špatné vzpomínky na dobu zejména před rokem 1989 a pod pojmem voják či policista si vybaví člověka, který potlačuje demokracii a svobodu.

Vliv socializačních kohort zůstal zachován i ve třetím modelu, v modelu třídním. Naopak vzdělání vliv ztratilo, ale bylo nahrazeno vlivem třídním – lidé z první třídy EGP (jedná se o vysoké odborníky a manažery) snižují hodnocení policistovi a vojákovi z povolání o necelých 6 % než lidé z páté třídy EGP (manuální pracující) (Tabulka 3.12). Je to z toho důvodu, že právě v první skupině se nachází mnoho lidí, kteří mají vysoké vzdělání. Díky tomu se vliv vzdělání stal statisticky nevýznamným. Toto částečně narušuje efekt hypotézy o sdílené prestiži.

Ve čtvrtém modelu, který zkoumal vliv subjektivní životní úrovně domácnosti, v níž hodnotitel bydlí, jsme zjistili, že pokud lidé svou životní situaci chápou jako

dobrou, budou policistovi a vojákovi z povolání přidávat na hodnocení prestiže (Tabulka 3.12). Nicméně i v tomto případě je potřeba brát výsledky analýz spíše jako náznaky, protože opět je procento vysvětlené variance velmi nízké (

Tabulka 9.26).

Tabulka 3.12 Lineárně regresní analýza hodnocení prestiže bezpečnostních složek státu – model *sociodemografický, generační změny, třídní a subjektivní životní úrovně*; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním. (nestandardizované koeficienty B a standardní chyba, standardizované koeficienty Beta a statistická významnost).

Model	2004-2013 (CVVM)					
		B	Std. Error	Beta	Sig.	Adj. Rsq.
Sociodem.	(Constant)	5,817	0,227		0,000	0,002
	Pohlaví (žena)	0,081	0,103	0,014	0,433	
	Vzdělání (4 kat.)	-0,181	0,060	-0,054	0,003	
	Žije v Praze	-0,097	0,167	-0,011	0,562	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	0,022	0,112	0,004	0,842	
Generační změny	(Constant)	6,031	0,240		0,000	0,004
	Pohlaví (žena)	0,085	0,104	0,015	0,413	
	Vzdělání (4 kat.)	-0,187	0,060	-0,056	0,002	
	Žije v Praze	-0,116	0,167	-0,013	0,488	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	0,023	0,112	0,004	0,835	
	Socializace završena v 70. letech	-0,418	0,160	-0,053	0,009	
	Socializace završena v 80. letech	-0,264	0,137	-0,041	0,053	
Socializace završena v 90. letech	-0,234	0,137	-0,036	0,088		
Třídní	(Constant)	5,851	0,252		0,000	0,005
	Pohlaví (žena)	0,085	0,108	0,015	0,430	
	Vzdělání (4 kat.)	-0,048	0,081	-0,014	0,556	
	Žije v Praze	-0,107	0,167	-0,012	0,521	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	0,027	0,112	0,005	0,808	
	Socializace završena v 70. letech	-0,395	0,160	-0,050	0,014	
	Socializace završena v 80. letech	-0,241	0,137	-0,037	0,079	
	Socializace završena v 90. letech	-0,220	0,138	-0,034	0,111	
	Vysocí odborníci a manažeři	-0,572	0,213	-0,076	0,007	
	Střední odborníci	-0,104	0,168	-0,015	0,535	
	Podnikatelé	-0,269	0,189	-0,030	0,156	
Nižší úředníci a pracovníci ve službách	-0,179	0,158	-0,027	0,260		
Subjektivní životní úroveň	(Constant)	5,419	0,318		0,000	0,006
	Pohlaví (žena)	0,096	0,108	0,017	0,372	
	Vzdělání (4 kat.)	-0,072	0,082	-0,022	0,375	
	Žije v Praze	-0,102	0,167	-0,011	0,540	
	Žije v malé obci do 4999 obyv.	0,028	0,111	0,005	0,800	
	Socializace završena v 70. letech	-0,378	0,161	-0,048	0,019	
	Socializace završena v 80. letech	-0,221	0,137	-0,034	0,107	
	Socializace završena v 90. letech	-0,209	0,138	-0,032	0,130	
	Vysocí odborníci a manažeři	-0,648	0,215	-0,087	0,003	
	Střední odborníci	-0,146	0,169	-0,021	0,386	
	Podnikatelé	-0,342	0,192	-0,038	0,075	
	Nižší úředníci a pracovníci ve službách	-0,208	0,159	-0,031	0,191	
	Subjektivní životní úroveň domácnosti	0,152	0,068	0,043	0,026	

Zdroj: CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

4. DISKUZE

Celkově velkou slabinou některých našich modelů, ať už sociodemografického, kohortního modelu generační změny, třídního modelu či modelu subjektivní životní úrovně, je nízké procento vysvětlené variance, což ostatně ukazuje na platnost hypotézy sdílené prestiže⁷.

Fakt, že jsme vysvětlili nízké procento variance, je způsoben několika vlivy – jednak seznamy povolání jak z 90. let od IVVM, tak i data z počátku tisíciletí od CVVM pokrývají pouze malou část povolání, která mohou lidé v České republice zastávat. Navíc tento poměrně chudý seznam je nevyvážený z pohledu genderového. Zástupce tu mají vesměs samá mužská povolání a ženská povolání zde mají pouze mužské zástupce. Navíc je v seznamu více nemanuálních povolání než manuálních, stejně tak je otázka, proč mají např. politici tak velké zastoupení v seznamech – proč jsou posuzování ministři i poslanci najednou, když by patrně stačilo použít pouze souhrnný název „politik“ nebo pouze „poslanec“?

Další problém je i v tom, že z analýz PCA nevzešly hierarchické skupiny, které by kopírovaly rozvrstvení společnosti. Vesměs vzešly z analýz skupiny, které spojují povolání, která se spíše vnitřně podobají – např. náplní práce apod. Samozřejmě je otázka, zda by toto platilo i případně, že by lidé mohli hodnotit delší seznam povolání zahrnující pestřejší škálu profesí. Navíc povolání se v rámci seznamů měnila tak, aby odrážela tehdejší společnost, což je na jednu stranu dobře, na druhou stranu porovnávání takovýchto profesí je velmi složité. Pokud si k tomuto problému připočteme ještě fakt, že se v některých výzkumech měnily škály odpovědí, ale i samotné otázky, je tím komparace v čase značně znesnadněna.

V tomto důsledku nám poté některé modely pomáhaly vysvětlit jen poměrně nízké procento variance. Avšak to nemusí být nutně na škodu. Ukazuje to, že bez ohledu na některé sociodemografické znaky, dobu socializace, třídní postavení či na to, jakou subjektivní životní úroveň má domácnost, v níž jedinec žije, vládne ve společnosti poměrně velký konsenzus v hodnocení prestiže povolání, neboli

---

⁷ I přes nízkou vysvětlenou varianci se však F-test ukázal statisticky významným.

ve společnosti je dominantní efekty hypotézy sdílené prestiže. To se dá považovat za dobrou zprávu, je však otázka, zda bychom získali stejné výsledky i za předpokladu, že by lidé mohli hodnotit větší škálu profesí. Také je otázka, jak se tato hodnocení budou vyvíjet do budoucna a jak se bude měnit vliv třídy. Pokud bychom chtěli v dnešní době lépe vidět třídní vztahy ve společnosti, museli bychom se spíše zaměřit na mezilidské vztahy a to, kdo se s kým přátelí či žení [srov. Häuberer, Šafr 2008].

Celkově však můžeme konstatovat, že co se hodnocení prestiže povolání týče, lidé ani v 90. letech, ani po roce 2004 nechápou českou společnost nijak tříděně rozdělenou. Názor na prestiž povolání je tudíž všemi sdílený a v souvislosti s ním vládne ve společnosti konsenzus.

5. ZÁVĚR

Výzkumy prestiže nejčastěji sledují žebříčky oblíbenosti profesí a případné proměny v pořadí konkrétních povolání (toto téma je detailněji pojednané v [Tuček 1991, 2003; Tuček, Machonin 1993]). V této práci jsme se tématu prestiže povolání věnovali poněkud podrobněji. Zaměřili jsme se na rozkrytí obecnějších latentních struktur v pozadí hodnocení povolání, jejich proměn a především pak na otázku, zda tato hodnocení jsou nějakým způsobem podmíněna společenským postavením hodnotitelů. Konkrétně si práce kladla dva cíle. Zaprvé zjistit, zda lze v rámci českých žebříčků mezi lety 1995 a 2013, tedy v období postsocialistické transformace (90. léta) a následného rozvoje znalostní ekonomiky (extenzivní růst užívání informačních technologií po roce 2000), nalézt nějaké vnitřní dimenze (latentní struktury) a zjistit, jak se tyto struktury případně mění v čase. Zadruhé jsme se snažili analyzovat faktory působící na hodnocení prestiže v rámci těchto latentních struktur. Zejména nás zajímalo, zda profesně-třídní pozice jednotlivce ovlivňuje hodnocení, které uděluje určitým skupinám profesí. Dále jsme také zkoumali, zda se při hodnocení prestiže neprojeví vliv doby, v níž jedinci vstupují na pracovní trh. Rozlišeny byly čtyři období: 60. léta 20. stol., 70., 80. léta, 90. léta a období po roce 2000. Konkrétně jsme si položili otázku, zda lidé, kteří vstupovali na trh práce v 60. letech minulého století, nenadhodnocují manuální profese především v důsledku tehdejší struktury hospodářství (dominující primární a sekundární sektor) ale i ideologie, která prosazovala právě tento druh povolání.

Pokud jde o první cíl této práce – zjistit, jak se v české společnosti měnila vnitřní struktura hodnocení prestiže povolání v posledních dvaceti letech, výsledky analýz hlavních komponent ukázaly, že žebříčky prestiže profesí byly zpočátku poněkud rozkolísané, nicméně nyní se ustalují a už nevykazují takové změny jako na konci 90. let. Zatímco v 90. letech se skupiny profesí mezi jednotlivými roky značně přeskupovaly, tak na počátku tisíciletí se již vesměs pravidelně vyčleňují čtyři (resp. pět) skupin povolání. První je skupina *veřejně činných osob*, kam patří zejména vysocí státní úředníci a také kněz. Jedná se o profese, které se ve společnosti příliš velké oblibě netěší. Dále se vyděluje skupina *manuálních profesí*, kam jsou často

zařazovány i rutinní nemanuální profese (zejména sekretářka). Další skupinou jsou povolání, která se těší značně vysoké společenské vážnosti, jedná se o povolání vyžadující vysokou kvalifikaci a lidé je patrně chápou jako *povolání důležitá pro společnost* (lékař, učitelé na vysoké a základní škole a vědec). Zbývající profese se seskupují v rámci kategorie *nemanuálních profesí*, mezi něž patří pestrá směsice kvalifikovaných profesí počínající manažerem a konče bankovním úředníkem. V poslední době se také samostatně vyděluje skupina obsahující pouze policistu a vojáka z povolání, jedná se tedy o *bezpečnostní složky státu*.

Z dosavadních výsledků výzkumů obecně vyplývá, že hodnocení povolání má (bez ohledu na konkrétní seznam hodnocených profesí) jasně hierarchicky uspořádanou podobu – ve výsledku tak tvoří škálu prestiže povolání, která je sdílená většinou společností a v čase se výrazněji nemění [Wegener 1992: 262-263]. Můžeme tedy hovořit o efektu všemi sdílené prestiže. Otázkou, kterou si klademe v hlavní části analýz ovšem je, zda se hodnocení profesí resp. určitých profesních seskupení přeci jenom nemůže lišit v závislosti na postavení jedince v sociální struktuře. Vyjadřuje to hypotéza o třídní podobnosti (Like-Me), podle níž lidé lépe hodnotí profese bližší jejich vlastnímu postavení [Laumann 1966; Häuberer, Šafr 2008]. K ověření platnosti této hypotézy jsme v datech identifikovali pozici hodnotitelů pomocí třídního schématu EGP a k hodnocení prestiže jsme využili výše uvedené latentní dimenze prestiže povolání. Dvě z těchto seskupení odrážejí zcela odlišné třídní pozice – manuální pracující oproti vyšším nemanuálním pracovníkům, zatímco zbylé dvě (resp. tři) za stratifikační považovat nemůžeme, protože odráží spíše horizontální pozici na pracovním trhu.

Vedle vlivu vlastní profesní pozice (třídy) však lze uvažovat i o specifickém vlivu doby, v níž jedinec vyrůstal a posléze vstupoval na trh práce. Specificky v českém prostředí se nejedná jen o proměny trhu práce (např. technologické a modernizační změny), ale také i o vnější zásahy státu do něj. Lze proto očekávat, že lidé, kteří vyrůstali v 60. letech, kdy byly vyzdvihovány manuální profese, budou tato povolání z hlediska prestiže nadhodnocovat. Stejně tak lze očekávat, že tento vliv bude s postupnou modernizací země klesat. Konkrétně budeme zkoumat vliv

socializačních kohort (věk vstupu na trh práce) od 60. let přes 70., 80., 90. léta až k době po roce 2000.

K otestování této hypotézy a posouzení dalších vlivů jsme využili regresní modely jednotlivých latentních dimenzí hodnocení prestiže. Strategie sestavení vzájemně provázaných modelů byla následující: základní rámec tvořil model, který ověřoval vliv sociodemografických faktorů (pohlaví, vzdělání a velikosti bydliště). Nejdůležitější byl model přidávající vliv sociální třídy. Dále jsme pomocí modelu generační změny analyzovali, zda do hodnocení prestiže povolání neintervenuje zkušenost z doby, v níž daný hodnotitel vstupoval na trh práce. A konečně v posledním modelu jsme zjišťovali, zda vedle vlivu třídní pozice hodnocení povolání také neovlivňuje subjektivně deklarovaná životní úroveň domácnosti.

Byť modely jako celek ukazují díky nízkému podílu vysvětlené variance (nejméně u bezpečnostních složek státu 0,6 % v období po roce 2004 a nejvíce 3,7 % u nemanuálních pracovníků v datech z konce 90. let), což znamená, že rozdíly v hodnocení prestiže napříč různými společenskými skupinami u nás nejsou nikterak dramatické, přesto výsledky provedených vícerozměrných analýz přinesly několik zajímavých skutečností o podmíněnosti přisuzování prestiže. Ženy hodnotí téměř všechna povolání (kromě nemanuálních a vyšších nemanuálních profesí) výše než muži. A to i přesto, že všechna hodnocená povolání byla v mužském rodě. Je otázka, zda by se tento genderový rozdíl v hodnocení změnil, pokud by byly do seznamu posuzovaných povolání přidány i ženské profese či pokud by alespoň některé profese ze seznamu byly uvedeny i v ženském rodě (např. místo lékaře lékařka).

Velmi silnou determinantou toho, jaké hodnocení určitým profesím jedinec přisoudí, je jeho vzdělání. Lidé s vyšším vzděláním nadhodnocují profese vyžadující vysokou kvalifikaci, léta praxe a náročnější studium. Naopak lidé s nižším vzděláním hodnotí lépe povolání, která mezi vysoko-kvalifikované nepatří. Tento fakt již částečně potvrzuje hypotézu o třídní podobnosti, neboť vyšší třídní pozice vyžaduje vyšší stupeň vzdělání. Zatímco vliv vzdělání a pohlaví je od poloviny 90. let stabilní, tak v případě velikosti místa bydliště došlo během sledovaného období k určitým

změnám. Na konci 90. let obyvatelé malých obcí na rozdíl od obyvatel měst nadhodnocovali prestiž manuálních pracovníků, veřejně činných osob a profesí důležitých pro společnost a naopak podhodnocovali vyšší nemanuální profese. V dnešní době už se obyvatelé vesnic v hodnocení prestiže od obyvatel měst neliší, avšak mění se představy obyvatel Prahy, ti v posledním desetiletí hodnotí prestiž manuálních profesí hůře než ostatní obyvatelé měst a obcí.

Mezi vlivy působícími na hodnocení profesí patří i subjektivní životní úroveň domácnosti, v níž daný hodnotitel žije. Nejznatelněji je to patrné u nižšího hodnocení veřejně činných osob. Lidé, kteří svou životní situaci vidí jako špatnou, patrně dávají vinu právě veřejně činným osobám, zejména politikům, je možné, že cítí, že ti pro ně nic nedělají. Nicméně tento efekt subjektivní životní úrovně se v čase snižuje.

Efekt podobnosti, tj. třídní podmíněnosti hodnocení, se projevil zejména v krajních společenských kategoriích hodnocených povolání – na jedné straně jde o vyšší nemanuální pracovníky a na druhé manuální pracující. Potvrzuje se tak výsledek již dříve dokumentovaný v případě subjektivních sociálních distancí k profesím, kdy vedle převažujícího efektu sdílené prestiže také, byť velmi slabě, působí i vliv třídního postavení a to ve směru preference své třídní pozici bližší skupině profesí [Häuberer, Šafir 2008]. V nejnovějších datech po roce 2004 je však tento vliv menší, ne-li zcela nevýznamný. V tomto období se navíc projevil i interakční vliv třídy a kohorty: nejvyšší prestiž manuálním profesím přisuzují hodnotitelé z třídy manuálních pracovníků, kteří vstupovali na trh práce v 70. letech.

K zajímavým výsledkům této práce patří skutečnost, že na hodnocení prestiže má rovněž částečně vliv doba, v níž hodnotitel vstupoval na trh práce. Lidé, kteří začínali pracovat v 60. a 70. letech, přisuzují manuálním profesím vyšší prestiž než pozdější kohorty. A naopak tito lidé ubírají prestiž policistům a vojákům z povolání. V této souvislosti lze konstatovat, že čím větší část života člověk prožil před rokem 1989, tím horší hodnocení policisty či vojáka. Je pravděpodobné, že zkušenost z dob socialismu před rokem 1989 zanechala u některých lidí určitý odpor k represivním složkám státu. Ukázali jsme tak, že v hodnocení profesí se projevuje určitá (být slabá) generační podmíněnost. Ta je navíc také částečně

provázána se stratifikační pozicí. V období po roce 2004 se totiž navíc projevil interakční vliv třídy a kohorty: nejvyšší prestiž manuálními profesím přisuzují hodnotitelé z třídy manuálních pracovníků, kteří vstupovali na trh práce v 70. letech.

Shrneme-li výsledky provedených empirických analýz, pak můžeme konstatovat, že při hodnocení prestiže povolání v české společnosti jednoznačně dominuje efekt sdílené představy o hierarchii prestiže. Ukazují na to jak skutečnost, že regresní modely ve všech čtyřech dimenzích dokáží vysvětlit jen velmi nízký podíl variance v hodnocení povolání, ale především fakt, že profese jsou z hlediska prestiže hierarchicky uspořádány.⁸

Přestože v druhé polovině 90. let minulého století vnitřní struktura hierarchie prestiže povolání dílčím způsobem krystalizovala, tak tato práce potvrdila, že pokud jde o podmíněnost hodnocení profesí vlastním stratifikačním postavením hodnotitele, dominuje dlouhodobě mechanismus sdílené prestiže. Jinými slovy uspořádání profesí má vnitřní výrazně hierarchickou logiku a tato hierarchie je široce sdílená napříč různými skupinami, ať už jde o vertikální pozici v sociální struktuře (vzdělání, sociální třída, subjektivní životní úroveň) nebo horizontální (pohlaví, velikost bydliště a věkové kohorty dle historické doby vstupu do práce). Nicméně efekt pozitivnějšího hodnocení profesí blízkých vlastní třídní pozici, resp. negativnějšího hodnocení skupiny profesí stratifikačně vzdálenější, je u nás přesto částečně přítomný (mechanismus podobnosti), nicméně jeho síla je v porovnání s celkovým konsensem velmi malá. V české společnosti se tedy vyhraněný třídní postoj při hodnocení jednotlivých povolání výrazněji neprojevuje. Výsledky analýz pro uplynulé dvě dekády navíc ukazují, že ani v budoucnu se zřejmě tento mechanismus výrazněji uplatňovat nebude.

---

⁸ Korelace pořadí průměrů prestiže čtyř skupin povolání s průměrem za stejné skupiny dle mezinárodního indexu prestiže SIOPS je pro první období $Rho = 0,9$ pro druhé 0,6.

6. SUMMARY

Every occupation in a society holds certain respect, prestige. This thesis “Occupational prestige from 1995 to 2013” assumes that occupational prestige is connected to class position of people who evaluate it and tries to verify validity of Like-Me hypothesis and the prestige hypothesis. The first one expects people to judge occupations which are similar to their class-occupational position as more prestigious than others and the second one expects people to share the notion of occupational prestige hierarchy.

A secondary analysis of data from public opinion surveys (IVVM/CVVM) from 1995 to 2013 was carried out. Structure of occupational prestige scale had consolidated from the late 1990s into these groupings: public servants, manual occupations, professional positions important for the society, other non-manual professions and security forces.

In order to verify the hypothesis, we will form groups of jobs from the evaluated occupations using Principal Component Analysis which will give us view of how stratified people see the society. We will use Goldthorpe class scheme (EGP) for stratification of people who evaluate occupations and we will compare the change of class influence between the 90s and the beginning of millennium. Using linear regression, we will also analyse the influence of sociodemographic factors (gender, education, residence size), the socialization period and the subjective living standards of people who evaluate the occupations on prestige of occupational groups.

It was revealed that the effect of the shared prestige is highly predominant, however the effect of Like-Me has some influence mainly at the end of the 1990s at the utmost class categories. Its effect after 2004 has decreased. The influence of the socialization cohorts of the 1960s and the 1970s was proven on the evaluation of manual workers. Furthermore, there is class and cohort interaction effect (after 2004): the highest prestige of manual occupations is attributed by manual workers who enter the labour market within the 1970s. Generally, in the Czech society we do not witness any pronounced class biased evaluation of occupational prestige.

7. SEZNAM CITOVANÝCH ZDROJŮ

- Boguszak, M., I. Gabal, P. Matějů. 1990. „Ke koncepcím vývoje sociální struktury v ČSSR: Příspěvek k sebereflexi československé sociologie.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 26 (3): 168-186.
- Brenner, M., V. Hrouda. 1968. „Věda a vysokoškolské vzdělání v prestiži povolání (Pokračování).“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 4 (1): 43-54.
- Erikson, R., J. H. Goldthorpe. 1992. *The Constant Flux. A Study of Class Mobility in Industrial Societies*. Oxford: Clarendon Press.
- Ganzeboom, H. B. G., P. M. De Graaf, D. J. Treiman. 1992. „A Standard International Socio-Economic Index of Occupational Status.“ *Social Science Research* 21(1): 1-56.
- Ganzeboom, H. B. G., D. J. Treiman. 1996. „Internationally Comparable Measures of Occupational Status for the 1988 International Standard Classification of Occupations.“ *Social Science Research* 25(3): 201-239.
- Giddens, A. 1999. *Sociologie*. Praha: Argo.
- Guppy, N. J. C Goyder. 1984. „Consensus on occupational prestige: A reassessment of the evidence.“ *Social Forces* 62(3): 709-725.
- Hauser, R. M., J. R. Warren. 1996. „Socioeconomic Indexes for Occupations: A Review, Update and Critique.“ *CDE Working Paper* 96-01. Wisconsin-Madison: University of Wisconsin – Madison.
- Häuberer, J., J. Šafr. 2008. „Class Differences in Subjective Social Distance in the Czech Republic: Like-me or Prestige Effect?.“ Pp. 31-45 in Šafr, J., J. Häuberer (eds.). *Social Distances and Stratification: Social Space in the Czech Republic*. Sociologické studie/Sociological Studies 08:4. Praha: Sociologický ústav AV ČR
- Institut pro výzkum veřejného mínění. 1997. *Kterých povolání si vážíme?*. Praha.
- International Labour Organization. 2012. *International Standard Classification of Occupations 2008 (ISCO-08): Structure, group definitions and correspondence tables*. Geneva: International Labour Office.

- Jungmann, B. 1969. „Sebehodnocení a sebeidentifikace.“ Pp. 351-376 in P. Machonin (ed.). *Československá společnost: sociologická analýza sociální stratifikace*. Bratislava: Epona.
- Kapr, J. 1967. „Prestiž povolání.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. 3 (6): 740-748.
- Kapr, J. 1969. „Obecná struktura prestiže povolání v Československu.“ Pp. 377-399 in P. Machonin (ed.). *Československá společnost: sociologická analýza sociální stratifikace*. Bratislava: Epona.
- Katrňák, T. 2005. *Třídní analýza a sociální mobilita*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Katrňák, T. 2009. „Kohortní analýza jako alternativa panelového výzkumu.“ *Data a výzkum – SDA info* 3(1). Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Katrňák, T., P. Fučík. 2010. *Návrat k sociálnímu původu: vývoj sociální stratifikace české společnosti v letech 1989 až 2009*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Kolářová, M., K. Vojtíšková. 2008. *Vnímání a utváření sociálních distancí a třídních nerovností v české společnosti*. Sociologické studie/Sociological Studies 08:5. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Laumann, E. 1966. *Prestige and Association in an Urban Community*. New York: Bobbs-Merrill.
- Lyons, P. 2012. „Data z výzkumů volebního chování v České republice.“ Pp. 225-243 in J. Krejčí, Y. Leontiyeva (eds.). *Cesty k datům. Zdroje a management sociálněvědních dat v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Machonin, P. 2003. „Proměny třídního uspořádání.“ Pp. 208-210 in M. Tuček (ed.). *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Marshall, G. 1998. „Goldthorpe class scheme.“ *A Dictionary of Sociology* [online]. [cit. 23. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.encyclopedia.com/doc/1O88-Goldthorpeclassscheme.html>.

Matějů, P., J. Večerník. 1998. „Společenské rozvrstvení u nás: minulé proměny a jejich vnímání.“ *Kdo je kdo revue* 1(1): 11-23.

Obrdlík, A. 1937. *Povolání a veřejné blaho: prestiž povolání a veřejné blaho ve světle sociálních postojů*. V Praze: Orbis. VIII, 262, [II] s. Sociologická knihovna. Větší řada; sv. 5.

Petrusek, M. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.

Šafr, J. 2008a. „Social Distance as a Relational Approach to Social Stratification: A Theoretical Introduction.“ Pp. 11-20 in Šafr, J., J. Häuberer (eds.). *Social Distances and Stratification: Social Space in the Czech Republic*. Sociologické studie/Sociological Studies 08:4. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Šafr, J. 2008b. „Sociální distance a interakce: relační přístup ke studiu stratifikace.“ Pp. 11-44 in Šafr (ed.). *Sociální distance, interakce, relace a kategorizace: alternativní teoretické perspektivy studia sociální stratifikace*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Šafr, J., D. Holý. 2012. „Měření sociálního statusu a sociálních tříd na základě povolání.“ Pp. 140-180 in J. Krejčí, Y. Leontiyeva (eds.). *Cesty k datům. Zdroje a management sociálněvědních dat v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Šanderová, J. 2008. „Hlavní proudy teorie a výzkumu sociální stratifikace.“ Pp. 277-308 in J. Šubrt (ed.). *Soudobá sociologie II (Teorie sociálního jednání a sociální struktury)*. Praha: Karolinum.

Tuček, M. 1991. „Sociální diference v profesní sféře ve vědomí československé populace.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. 27 (4): 504-518.

Tuček, M., P. Machonin. 1993. „Prestiž povolání v České republice v roce 1992.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 29 (3): 367-382.

Tuček, M. 2003. „Vnímání sociálních nerovností.“ Pp 265-291 in M. Tuček (eds.). *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Tuček, M. 20. července 2012. „Prestiž povolání - červen 2012.“ *Centrum pro výzkum veřejného mínění* [online] [cit. 12. 9. 2013]. Dostupné z:
http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6869/f3/eu120720.pdf

Vávra, M., Y. Leontiyeva. 2012. „Standardizace proměnných v sociálněvědním výzkumu.“ Pp. 96-117 in J. Krejčí, Y. Leontiyeva (eds.). *Cesty k datům. Zdroje a management sociálněvědních dat v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Wegener, B. 1992. „Concepts and Measurement of Prestige.“ *Annual Review of Sociology* 18 (1): 253-280.

Yogev, A. 1980. „Validating the Applicability of the Standard International Occupational Prestige Scale: Illustrations from Costa Rica and Israel.“ *International Review of Modern Sociology* 10 (1): 15-35.

8. ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Centrum pro výzkum veřejného mínění. datum neuvedeno. „Kdo jsme.“ [online]. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění [cit. 18. 4. 2014]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/o-nas/kdo-jsme>.

Český sociálněvědní archiv. 2012. „Datový soubor Naše společnost 2012 – červen.“ [online]. Praha: Český sociálněvědní archiv [cit. 18. 4. 2014]. Dostupné z: <http://nesstar.soc.cas.cz/webview/>.

Centrum pro výzkum veřejného mínění. 2013. „Tematické oblasti zpracovávané ve výzkumném projektu Naše společnost.“ [online]. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění [cit. 17. 4. 2014]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/dokumenty/nase-spolecnost-temata>.

Český statistický úřad. 2014. „Zaostřeno na ženy a muže 2013.“ [online]. Praha: Český statistický úřad [cit. 12. 4. 2014]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/publ/1413-13-r_2013.

9. PŘÍLOHA

9.1 TABULKY A GRAFY

Tabulka 9.1 Plná a kolapsované verze třídního schématu EGP

PLNÁ VERZE	VERZE 7 TŘÍD		VERZE 5 TŘÍD		VERZE 3 TŘÍDY
I Vyšší odborníci, zákonodárci, vysocí státní úředníci, ředitelé velkých podniků a organizací, vlastníci velkých podniků	I+II	Třída služeb (servisní třída): vyšší odborníci, zákonodárci, ředitelé velkých podniků, techničtí odborníci, vedoucí pracovníci ve vědě, vedoucí pracovníci ve vědě, výzkumu, kultuře	I-III	Bílé límečky	Nemanuální pracovníci
II Nižší odborníci, nižší státní úředníci, techničtí odborníci, ředitelé menších podniků a organizací, řadoví i někteří vedoucí pracovníci ve vědě, výzkumu, kultuře					
IIIa Vyšší rutinní nemanuální pracovníci (v administrativě a obchodě)	III	Rutinní nemanuální pracovníci: rutinní nemanuální zaměstnanci v administrativě a obchodu, obchodní zástupce a jiní pracovníci ve službách			
IIIb Nižší rutinní nemanuální pracovníci (prodej a služby)					
IVa Drobní vlastníci, živnostníci a řemeslníci s vlastními zaměstnanci	IVa+b	Drobní podnikatelé: drobní vlastníci, živnostníci a řemeslníci s vlastními zaměstnanci i bez zaměstnanců	IVa+b	Drobní podnikatelé	
IVb Drobní vlastníci, živnostníci a řemeslníci bez zaměstnanců					
IVc Farmáři, samostatně hospodařící zemědělci a ostatní samostatně hospodařící v prvovýrobě	IVc	Zemědělci: Farmáři, a samostatně hospodařící zemědělci a ostatní samostatně hospodařící v prvovýrobě	IVc+VIIb	Zemědělci	Zemědělci
V Nižší techničtí pracovníci, mistři	V+VI	Kvalifikovaní dělníci: nižší techničtí pracovníci, mistři, kvalifikovaní manuální pracovníci	V+VI	Kvalifikovaní dělníci	Manuální pracovníci
VI Kvalifikovaní manuální pracovníci					
VIIa Polokvalifikovaní a nemanuální pracovníci (ne v zemědělství)	VIIa	Nekvalifikovaní dělníci: polokvalifikovaní a nemanuální pracovníci (ne v zemědělství)	VIIa	Nekvalifikovaní dělníci	
VIIb Zemědělství a jiní pracovníci v prvovýrobě	VIIb	Pracovníci v zemědělství: zemědělství pracovníci a jiní zaměstnanci v prvovýrobě			

Zdroj: [Erikson, Goldthorpe 1992: 39]

Tabulka 9.2 Analýza hlavních komponent (PCA) pro povolání ze seznamu IVVM z roku 1995; obyvatelé ČR starší 15 let.

	Manuální pracovníci	Kreativní povolání	Lékaři a učitelé (povolání důležitá pro společnost)	Ostatní (vesměs) nemanuální pracovníci	Bezpečnostní složky státu
Nástrojář	0,728	0,268	0,031	0,006	0,139
Uklízeč	0,712	-0,080	0,074	-0,156	-0,076
Soukromý zemědělec	0,663	-0,154	0,330	0,052	-0,069
Majitel obchodu	0,641	-0,122	0,182	0,388	-0,124
Opravář televizorů	0,603	0,35	-0,041	0,083	0,180
Strojvedoucí	0,504	0,281	0,179	-0,080	0,371
Vědec	-0,138	0,7	0,192	0,160	-0,050
Konstruktér	0,277	0,62	0,144	0,080	0,046
Programátor	0,097	0,584	-0,011	0,416	0,010
Pedagog VŠ	-0,065	0,562	0,435	0,199	-0,111
Mistr v továrně	0,496	0,524	-0,039	-0,030	0,288
Lékař na poliklinice	0,120	0,174	0,783	0,006	0,078
Soukromý lékař	0,035	0,056	0,773	0,125	0,147
Učitel na ZŠ	0,259	0,172	0,673	-0,102	0,149
Bankovní úředník	0,116	0,103	0,063	0,733	0,099
Novinář	0,117	0,149	0,198	0,634	0,059
Profesionální sportovec	-0,146	0,099	-0,230	0,594	0,005
Ministr	-0,326	0,299	0,072	0,490	0,277
Policista	0,098	-0,042	0,210	0,028	0,750
Voják z povolání	-0,025	0,008	0,047	0,175	0,721

Zdroj: IVVM 1995; N (validní) = 980 (missing listwise).

Tabulka 9.3 Korelace mezi prestiží profese strojvedoucího ze seznamu IVVM z roku 1997 a truhláře ze seznamu CVVM z roku 2007; obyvatelé ČR starší 15 let.

	Prestiž povolání – strojvedoucí
Pearson Correlation	,009
Prestiž povolání – truhlář Sig. (2-tailed)	,785
N	936

Zdroj: IVVM 1997; CVVM 2007; N (validní) = 936 (missing listwise).

Tabulka 9.4 Korelace mezi prestiží profese nástrojáře ze seznamu IVVM z roku 1997 a stavebního dělníka ze seznamu CVVM z roku 2012; obyvatelé ČR starší 15 let.

		Prestiž povolání – stavební dělník
	Pearson Correlation	,022
Prestiž povolání – nástrojář	Sig. (2-tailed)	,507
	N	942

Zdroj: IVVM 1997; CVVM 2012; N (validní) = 942 (missing listwise).

Tabulka 9.5 Korelace mezi prestiží profese konstruktéra ze seznamu IVVM z roku 1997 a projektanta ze seznamu CVVM z roku 2012; obyvatelé ČR starší 15 let.

		Prestiž konstruktéra
	Pearson Correlation	-,014
Prestiž projektanta	Sig. (2-tailed)	,674
	N	945

Zdroj: IVVM 1997; CVVM 2012; N (validní) = 945 (missing listwise).

Tabulka 9.6 Analýza hlavních komponent (PCA) pro povolání ze seznamu IVVM z roku 1997; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	Bezpečnostní složky státu a veřejně činné osoby	Bílé límečky	Hlavně vyšší nemanuální pracovníci	Vesměs nižší manuální pracovníci	Lékaři a učitelé (povolání důležitá pro společnost)
Poslanec	0,822	0,162	0,129	-0,106	0,046
Starosta	0,700	0,343	0,026	0,021	0,155
Ministr	0,633	-0,071	0,367	-0,217	-0,042
Soudce	0,613	0,375	0,101	-0,146	0,225
Voják z povolání	0,522	-0,116	0,046	0,157	0,222
Kněz	0,491	0,233	0,078	-0,020	-0,081
Policista	0,468	0,087	-0,139	0,363	0,294
Účetní	0,128	0,832	0,037	0,184	0,067
Manažer	0,219	0,805	0,218	-0,044	0,050
Sekretářka	0,160	0,767	0,079	0,242	0,089
Programátor	-0,130	0,387	0,664	-0,007	0,130
Profesionální sportovec	0,023	0,142	0,589	0,101	-0,309
Učitel na VŠ	0,156	0,072	0,556	-0,089	0,537
Vědec	0,150	0,127	0,551	-0,051	0,364
Bankovní úředník	0,372	0,003	0,512	0,109	0,151
Novinář	0,313	-0,118	0,463	0,245	0,086
Majitel malého obchodu	0,113	0,039	0,286	0,761	-0,102
Soukromý zemědělec	-0,047	0,142	0,080	0,748	0,130
Uklízečka	-0,173	0,110	-0,130	0,693	0,096
Lékař na poliklinice	0,052	0,142	0,098	0,010	0,725
Učitel na ZŠ	0,206	0,020	0,044	0,319	0,693

Zdroj: IVVM 1997; N (validní) = 532 (missing listwise).

Tabulka 9.7 Analýza hlavních komponent (PCA) pro povolání ze seznamu IVVM z roku 1999; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	Zejména bílé límečky	Vesměs nižší manuální pracovníci	Zejména nemanuální pracovníci	Lékaři, učitelé, vojáci (povolání důležitá pro společnost)
Manažer	0,713	0,108	0,263	-0,078
Účetní	0,697	0,364	0,041	-0,093
Sekretářka	0,668	0,351	0,188	-0,058
Starosta	0,628	-0,257	-0,080	0,354
Soudce	0,606	-0,318	0,003	0,399
Poslanec	0,605	-0,386	0,314	0,144
Kněz	0,481	0,065	-0,039	0,264
Soukromý zemědělec	0,025	0,744	0,009	0,191
Majitel malého obchodu	0,092	0,716	0,170	0,018
Uklízečka	0,076	0,680	-0,266	0,087
Programátor	0,110	0,116	0,606	-0,130
Vědec	-0,034	-0,171	0,604	0,089
Učitel na VŠ	0,017	-0,059	0,546	0,166
Ministr	0,361	-0,373	0,509	0,124
Novinář	0,148	0,108	0,455	0,286
Profesionální sportovec	0,009	0,016	0,428	-0,041
Bankovní úředník	0,306	0,180	0,417	0,223
Učitel na ZŠ	-0,014	0,276	0,061	0,701
Lékař	-0,024	0,057	0,090	0,696
Policista	0,261	-0,004	0,052	0,586
Voják z povolání	0,205	-0,104	0,372	0,412

Zdroj: IVVM 1999; N (validní) = 563 (missing listwise).

Tabulka 9.8 Analýza hlavních komponent (PCA) pro povolání ze seznamu IVVM z roku 2000; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	Veřejně činné osoby	Bílé límečky	Vesměs nižší manuální pracovníci	Vysokokvalifikační nemanuální povolání	Bezpečnostní složky státu a někteří nemanuální pracovníci	Lékaři a učitelé (povolání důležitá pro společnost)
Poslanec	0,749	0,119	-0,102	0,047	0,305	-0,044
Starosta	0,743	0,262	-0,008	0,043	0,055	0,177
Soudce	0,712	0,215	-0,049	0,113	0,178	0,170
Kněz	0,559	0,091	0,324	0,064	0,003	-0,073
Ministr	0,517	-0,014	-0,314	0,212	0,417	-0,103
Účetní	0,174	0,806	0,248	0,088	0,013	0,133
Sekretářka	0,189	0,773	0,286	0,042	0,163	-0,061
Manažer	0,390	0,686	-0,069	0,276	0,123	-0,079
Soukromý zemědělec	0,076	0,034	0,819	0,105	-0,088	0,109
Majitel malého obchodu	0,043	0,192	0,745	0,092	0,172	-0,078
Uklízečka	-0,270	0,194	0,604	-0,096	0,040	0,161
Učitel na VŠ	0,229	-0,018	0,067	0,766	-0,054	0,251
Vědec	0,063	0,112	0,024	0,742	0,079	0,054
Programátor	-0,060	0,259	0,058	0,616	0,277	-0,162
Policista	0,042	0,247	0,045	-0,155	0,728	0,279
Voják z povolání	0,225	0,037	0,043	0,079	0,651	0,033
Novinář	0,177	-0,054	0,106	0,343	0,574	-0,077
Bankovní úředník	0,102	0,336	-0,015	0,371	0,456	0,018
Lékař	0,180	-0,068	0,094	0,250	0,210	0,677
Učitel na ZŠ	0,127	0,025	0,389	0,132	0,101	0,652
Profesionální sportovec	0,206	-0,080	0,239	0,283	0,164	-0,563

Zdroj: IVVM 2000; N (validní) = 534 (missing listwise).

Tabulka 9.9 Průměrný skór prestiže povolání, která se vydělila v rámci analýzy PCA jako první skupina – jedná se zejména o pracovníky státní správy; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	N	Mean	Std. Deviation
Ministr	555	49,93	31,982
Kněz	555	46,88	30,84
Poslanec	557	41,31	29,029
Starosta	558	63,99	28,307
Soudce	558	69,46	29,244

Zdroj: IVVM 2000; N (validní) = 552 (missing listwise).

Tabulka 9.10 Analýza hlavních komponent (PCA) pro povolání ze seznamu IVVM z roku 2001; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	Zejména bezpečnostní a politické složky státu	Zejména nižší manuální pracovníci a učitel ZŠ	Bílé límečky	Nemanuální pracovníci a profesionální sportovec	Povolání důležitá pro společnost
Poslanec	0,711	-0,220	0,211	0,165	0,132
Starosta	0,680	-0,019	0,282	-0,001	0,244
Soudce	0,631	-0,150	0,266	-0,015	0,274
Ministr	0,619	-0,283	0,050	0,220	0,279
Voják z povolání	0,618	0,177	0,063	0,295	-0,066
Policista	0,592	0,451	-0,068	-0,011	-0,074
Soukromý zemědělec	-0,150	0,756	0,068	0,135	0,113
Uklízečka	-0,134	0,699	0,248	-0,010	-0,174
Majitel malého obchodu	-0,038	0,681	0,184	0,320	0,030
Učitel na ZŠ	0,337	0,540	0,043	-0,142	0,269
Sekretářka	0,160	0,253	0,775	0,151	-0,010
Účetní	0,123	0,368	0,751	0,044	0,063
Manažer	0,288	-0,135	0,622	0,258	0,251
Kněz	0,248	0,064	0,286	0,230	-0,059
Novinář	0,256	0,158	-0,056	0,655	0,138
Bankovní úředník	0,390	0,181	0,055	0,598	0,113
Profesionální sportovec	-0,052	-0,055	0,227	0,590	0,034
Programátor	0,023	0,041	0,255	0,538	0,303
Učitel na VŠ	0,072	0,030	0,082	0,199	0,769
Vědec	0,175	-0,036	0,083	0,310	0,701
Lékař	0,305	0,337	-0,093	-0,241	0,511

Zdroj: IVVM 2001; N (validní) = 519 (missing listwise).

Tabulka 9.11 Analýza hlavních komponent (PCA) pro povolání ze seznamu CVVM z roku 2004; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	Nemanuální pracovníci	Povolání důležitá pro společnost	Zejména nižší nemanuální pracovníci	Veřejně činné osoby	Bezpečnostní složky státu
Manažer	0,733	0,047	0,042	0,280	0,061
Programátor	0,664	0,371	0,117	0,051	0,028
Profesionální sportovec	0,631	0,152	-0,017	0,040	0,120
Sekretářka	0,604	-0,001	0,408	0,241	0,127
Účetní	0,576	0,042	0,535	0,111	0,175
Bankovní úředník	0,479	0,279	0,197	0,263	0,151
Učitel na VŠ	0,268	0,745	0,067	0,002	0,071
Vědec	0,348	0,622	-0,054	0,016	0,134
Lékař	-0,076	0,615	0,094	0,144	-0,066
Učitel na ZŠ	0,073	0,578	0,315	-0,021	0,324
Novinář	0,237	0,478	0,143	0,268	0,067
Uklízečka	0,006	-0,082	0,769	-0,178	0,131
Soukromý zemědělec	0,080	0,356	0,724	0,006	0,019
Majitel malého obchodu	0,278	0,202	0,644	0,052	0,054
Poslanec	0,209	-0,051	-0,234	0,709	0,298
Ministr	0,199	0,148	-0,261	0,673	0,335
Kněz	0,014	0,011	0,336	0,633	-0,154
Starosta	0,247	0,215	0,020	0,62	0,057
Soudce	0,105	0,417	-0,105	0,447	0,386
Voják z povolání	0,217	0,068	0,149	0,026	0,784
Policista	0,073	0,126	0,127	0,260	0,780

Zdroj: CVVM 2004; N (validní) = 522 (missing listwise).

Tabulka 9.12 Analýza hlavních komponent (PCA) pro povolání ze seznamu CVVM z roku 2006; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	Povolání důležitá pro společnost	Zejména nižší nemanuální pracovníci	Veřejně činné osoby	Nemanuální pracovníci	Bezpečnostní složky státu a profesionální sportovec
Učitel na VŠ	0,744	0,226	0,199	0,072	0,071
Vědec	0,716	0,023	-0,043	0,111	0,170
Lékař	0,695	0,039	-0,034	0,123	-0,042
Učitel na ZŠ	0,556	0,498	0,243	-0,103	0,111
Novinář	0,424	0,100	0,241	0,268	0,239
Uklízečka	-0,071	0,763	-0,177	0,036	0,091
Soukromý zemědělec	0,248	0,740	-0,036	-0,036	0,124
Majitel malého obchodu	0,170	0,728	0,008	0,262	0,047
Poslanec	-0,003	-0,169	0,798	0,213	0,121
Ministr	0,168	-0,268	0,710	0,284	0,076
Starosta	0,221	0,101	0,691	0,181	-0,007
Kněz	-0,134	0,176	0,594	-0,046	0,270
Soudce	0,310	-0,123	0,426	0,379	0,273
Manažer	0,147	-0,069	0,198	0,779	0,144
Sekretářka	-0,074	0,424	0,217	0,668	0,091
Účetní	0,144	0,514	0,089	0,567	0,140
Bankovní úředník	0,240	0,093	0,208	0,539	0,291
Programátor	0,477	0,049	0,104	0,495	0,209
Voják z povolání	0,102	0,176	0,111	0,095	0,803
Profesionální sportovec	0,064	-0,027	0,078	0,311	0,701
Policista	0,210	0,253	0,240	0,129	0,532

Zdroj: CVVM 2006; N (validní) = 462 (missing listwise).

Tabulka 9.13 Analýza hlavních komponent (PCA) pro povolání ze seznamu CVVM z roku 2007; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	Nemanuální pracovníci	Politické a bezpečnostní složky státu	Zejména nižší manuální pracovníci	Učitelé a lékaři	Profesionální sportovec a kněz
Manažer	0,677	0,191	-0,169	0,209	0,193
Sekretářka	0,667	0,166	0,351	-0,045	0,101
Programátor	0,665	-0,064	0,015	0,250	0,307
Bankovní úředník	0,665	0,334	-0,025	0,119	-0,190
Účetní	0,593	0,168	0,411	0,118	0,138
Novinář	0,492	0,405	-0,011	0,138	-0,213
Policista	0,046	0,719	0,268	0,152	-0,053
Voják z povolání	0,153	0,662	0,175	0,052	0,172
Poslanec	0,299	0,547	-0,427	0,020	0,270
Ministr	0,318	0,541	-0,499	0,140	0,246
Soudce	0,347	0,507	-0,296	0,323	0,051
Starosta	0,294	0,496	-0,076	0,195	0,299
Uklízečka	0,072	-0,077	0,765	-0,114	-0,111
Soukromý zemědělec	-0,002	0,083	0,709	0,313	0,167
Majitel malého obchodu	0,220	0,190	0,656	0,170	0,168
Učitel na VŠ	0,162	0,077	0,029	0,779	0,028
Lékař	-0,01	0,163	-0,049	0,690	-0,164
Učitel na ZŠ	0,137	0,118	0,275	0,667	-0,028
Vědec	0,162	0,061	0,032	0,646	0,293
Kněz	0,050	0,122	0,025	0,015	0,744
Profesionální sportovec	0,404	0,195	0,150	-0,057	0,423

Zdroj: CVVM 2007; N (validní) = 561 (missing listwise).

Tabulka 9.14 Průměrný skór prestiže těch povolání, která se vydělila v rámci analýzy PCA jako třetí komponenta – jedná se majitele malého obchodu, soukromého zemědělce a uklízečku; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	N	Průměr	Std. Dev.
Soukromý zemědělec	572	58,21	24,80
Majitel malého obchodu	572	50,26	21,84
Uklízečka	572	28,73	26,64

Zdroj: CVVM 2007; N (validní) = 571 (missing listwise).

Tabulka 9.15 Analýza hlavních komponent (PCA) pro povolání ze seznamu CVVM z roku 2008; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	Veřejně činné osoby	Nemanuální pracovníci	Povolání důležitá pro společnost	Smíšená skupina nemanuálních i manuálních profesí	Bezpečnostní složky státu
Poslanec	0,780	0,266	-0,026	-0,177	0,022
Ministr	0,754	0,345	0,065	-0,190	0,069
Starosta	0,705	0,120	0,184	0,074	0,033
Soudce	0,578	0,205	0,335	-0,082	0,259
Kněz	0,530	-0,112	0,011	0,311	0,198
Programátor	0,089	0,691	0,366	0,027	-0,018
Profesionální sportovec	0,043	0,666	-0,042	0,012	0,256
Manažer	0,398	0,628	0,248	0,048	-0,111
Bankovní úředník	0,314	0,558	0,218	0,155	0,235
Novinář	0,247	0,503	0,203	0,191	0,329
Učitel na ZŠ	0,016	-0,050	0,735	0,300	0,155
Učitel na VŠ	0,077	0,270	0,724	0,042	0,100
Vědec	0,094	0,303	0,681	-0,023	0,016
Lékař	0,157	0,057	0,675	0,089	0,105
Uklízečka	-0,260	-0,070	-0,070	0,754	0,031
Majitel malého obchodu	0,090	0,191	0,136	0,739	0,074
Soukromý zemědělec	-0,092	-0,020	0,187	0,723	0,197
Účetní	0,169	0,440	0,243	0,575	-0,065
Sekretářka	0,319	0,498	-0,002	0,521	-0,096
Voják z povolání	0,046	0,279	0,061	0,068	0,774
Policista	0,249	-0,029	0,299	0,137	0,649

Zdroj: CVVM 2008; N (validní) = 576 (missing listwise).

Tabulka 9.16 Analýza hlavních komponent (PCA) pro povolání ze seznamu CVVM z roku 2011; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	Nemanuální pracovníci	Politické složky státu	Vesměs nemanuální profese	Povolání důležitá pro společnost	Bezpečnostní složky státu	Kněz
Programátor	0,706	0,113	0,114	0,225	0,048	-0,052
Manažer	0,615	0,324	-0,028	0,077	0,176	0,061
Bankovní úředník	0,594	0,343	0,049	0,226	0,030	-0,077
Profesionální sportovec	0,571	-0,078	-0,014	0,047	0,220	0,298
Sekretářka	0,527	0,173	0,496	-0,065	0,170	0,061
Účetní	0,516	0,096	0,479	0,146	0,181	-0,121
Novinář	0,451	0,359	0,160	0,234	-0,166	-0,026
Poslanec	0,203	0,788	-0,117	-0,150	-0,022	0,111
Ministr	0,240	0,774	-0,195	0,056	0,020	0,077
Starosta	0,045	0,684	0,169	0,123	0,153	-0,083
Soudce	0,133	0,596	-0,120	0,344	0,160	0,180
Uklízečka	-0,038	-0,163	0,781	-0,082	0,158	0,006
Majitel malého obchodu	0,163	0,053	0,767	0,163	-0,005	0,053
Soukromý zemědělec	0,035	-0,131	0,731	0,277	-0,023	0,025
Učitel VŠ	0,282	0,069	0,163	0,734	-0,037	0,063
Lékař	0,008	0,145	0,067	0,685	0,180	-0,246
Učitel na ZŠ	0,056	-0,018	0,395	0,642	0,175	0,063
Vědec	0,347	0,074	-0,076	0,634	0,066	0,212
Voják z povolání	0,251	0,017	0,017	0,082	0,791	0,133
Policista	0,079	0,231	0,253	0,209	0,735	-0,080
Kněz	0,025	0,159	0,087	0,033	0,046	0,898

Zdroj: CVVM 2011; N (validní) = 509 (missing listwise).

Tabulka 9.17 Analýza hlavních komponent (PCA) pro povolání ze seznamu CVVM z roku 2013; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	Zejména politické složky státu	Nemanuální pracovníci	Smíšená skupina nemanuálních i manuálních profesí	Lékař a učitel na ZŠ	Bezpečnostní složky státu
Ministr	0,830	0,121	-0,072	-0,030	0,038
Poslanec	0,794	0,030	-0,117	-0,174	0,052
Starosta	0,711	0,081	-0,033	0,160	0,151
Soudce	0,561	0,236	-0,045	0,308	0,143
Bankovní úředník	0,517	0,310	0,206	0,155	-0,167
Programátor	0,112	0,725	0,105	0,212	-0,127
Profesionální sportovec	0,057	0,642	-0,235	0,014	0,172
Účetní	0,193	0,569	0,372	0,060	0,195
Manažer	0,441	0,550	0,001	0,014	0,021
Sekretářka	0,169	0,543	0,460	-0,271	0,133
Vědec	0,068	0,541	-0,029	0,395	0,214
Majitel malého obchodu	0,043	0,049	0,765	0,067	-0,018
Uklízečka	-0,227	-0,104	0,676	-0,178	0,112
Soukromý zemědělec	-0,169	0,136	0,607	0,253	0,162
Učitel na ZŠ	0,042	-0,029	0,572	0,394	0,064
Lékař	0,031	0,058	0,043	0,763	0,069
Učitel na VŠ	0,175	0,274	0,285	0,620	-0,007
Voják z povolání	0,045	0,105	0,082	0,181	0,735
Policista	0,212	0,143	0,419	0,106	0,549
Kněz	0,224	0,156	0,216	-0,252	0,393
Novinář	0,302	0,314	0,150	0,092	-0,348

Zdroj: CVVM 2013; N (validní) = 487 (missing listwise).

Tabulka 9.18 Analýza hlavních komponent (PCA) pro povolání ze seznamů IVVM z let 1997 – 2001; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	1	2	3	4	5	6
Seřizovač, nástrojář	0,736	0,035	0,091	0,148	0,065	-0,005
Uklízečka	0,690	-0,194	0,072	-0,160	0,050	0,101
Strojvedoucí	0,671	0,206	0,038	0,238	-0,198	0,090
Soukromý zemědělec	0,639	-0,184	0,080	-0,018	0,299	0,190
Mistr v továrně	0,628	0,262	0,139	0,240	-0,136	-0,047
Majitel malého obchodu	0,578	-0,085	0,124	0,022	0,448	-0,029
Poslanec	-0,156	0,697	0,343	0,085	0,155	-0,021
Ministr	-0,196	0,681	0,069	0,274	0,134	-0,136
Voják z povolání	0,154	0,619	-0,011	0,096	0,187	0,041
Policista	0,324	0,575	0,039	-0,075	0,026	0,253
Starosta	-0,036	0,541	0,482	0,032	0,048	0,233
Soudce	-0,155	0,519	0,469	0,105	0,074	0,255
Účetní	0,341	0,007	0,761	0,103	-0,003	0,027
Manažer	0,001	0,176	0,738	0,309	0,067	-0,076
Sekretářka	0,331	0,074	0,727	0,105	0,089	-0,056
Kněz	-0,022	0,172	0,433	-0,080	0,329	0,110
Vědec	-0,008	0,190	0,039	0,712	0,061	0,105
Programátor	0,168	0,079	0,157	0,670	0,077	-0,222
Konstruktér, projektant	0,278	0,012	0,144	0,638	0,064	0,148
Učitel na VŠ	-0,122	0,016	0,114	0,625	0,311	0,337
Novinář	0,033	0,206	0,036	0,159	0,734	0,014
Bankovní úředník	0,088	0,258	0,181	0,221	0,599	0,005
Lékař	0,096	0,164	0,027	0,255	0,024	0,674
Učitel na ZŠ	0,304	0,164	0,042	0,091	0,161	0,64
Profesionální sportovec	0,124	0,175	0,016	0,271	0,239	-0,453

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2141 (missing listwise).

Tabulka 9.19 Průměrné hodnocení prestiže povolání z jednotlivých skupin vzešlých z analýz hlavních komponent (s vyřazeným povoláním profesionálního sportovce); ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	Průměr profese	Průměr skupiny
Seřizovač, nástrojář	48,03	49,07
Uklízečka	27,69	
Soukromý zemědělec	59,63	
Majitel malého obchodu	48,62	
Strojvedoucí	59,76	
Mistr v továrně	50,70	
Poslanec	41,62	52,42
Manažer	57,80	
Starosta	62,29	
Soudce	69,42	
Sekretářka	39,70	
Účetní	51,96	
Kněz	45,56	
Ministr	51,04	
Vědec	78,01	63,29
Učitel na VŠ	80,40	
Programátor	62,85	
Konstruktér, projektant	63,87	
Bankovní úředník	44,79	
Novinář	49,84	
Učitel na ZŠ	71,09	60,46
Lékař	84,06	
Policista	49,34	
Voják z povolání	37,34	

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise).

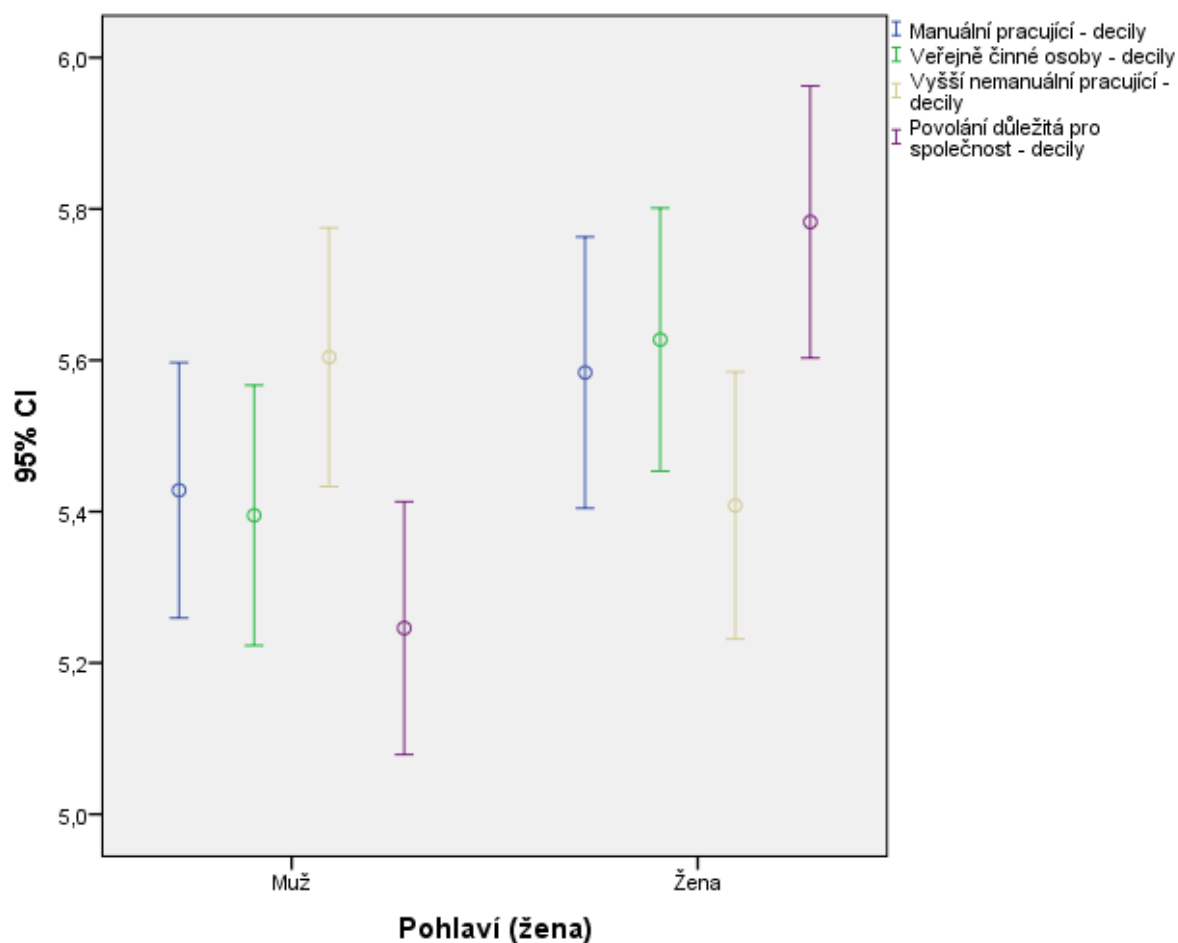

Tabulka 9.20 Průměrné hodnocení prestiže povolání z jednotlivých skupin vzešlých z analýz hlavních komponent; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

	Průměr profese	Průměr skupiny
Uklízečka	31,57	47,86
Stavební dělník	48,27	
Prodavač	43,12	
Truhlář	52,40	
Soukromý zemědělec	59,72	
Majitel malého obchodu	52,05	
Programátor	64,61	54,32
Manažer	56,30	
Profesionální sportovec	53,76	
Projektant	64,21	
Sekretářka	42,32	
Účetní	53,55	
Bankovní úředník	48,76	
Novinář	51,02	
Poslanec	33,09	48,24
Ministr	46,75	
Starosta	56,36	
Soudce	64,63	
Kněz	40,38	
Učitel na VŠ	76,75	79,51
Lékař	89,90	
Učitel na ZŠ	71,43	
Vědec	79,96	
Voják z povolání	46,70	48,99
Policista	51,28	

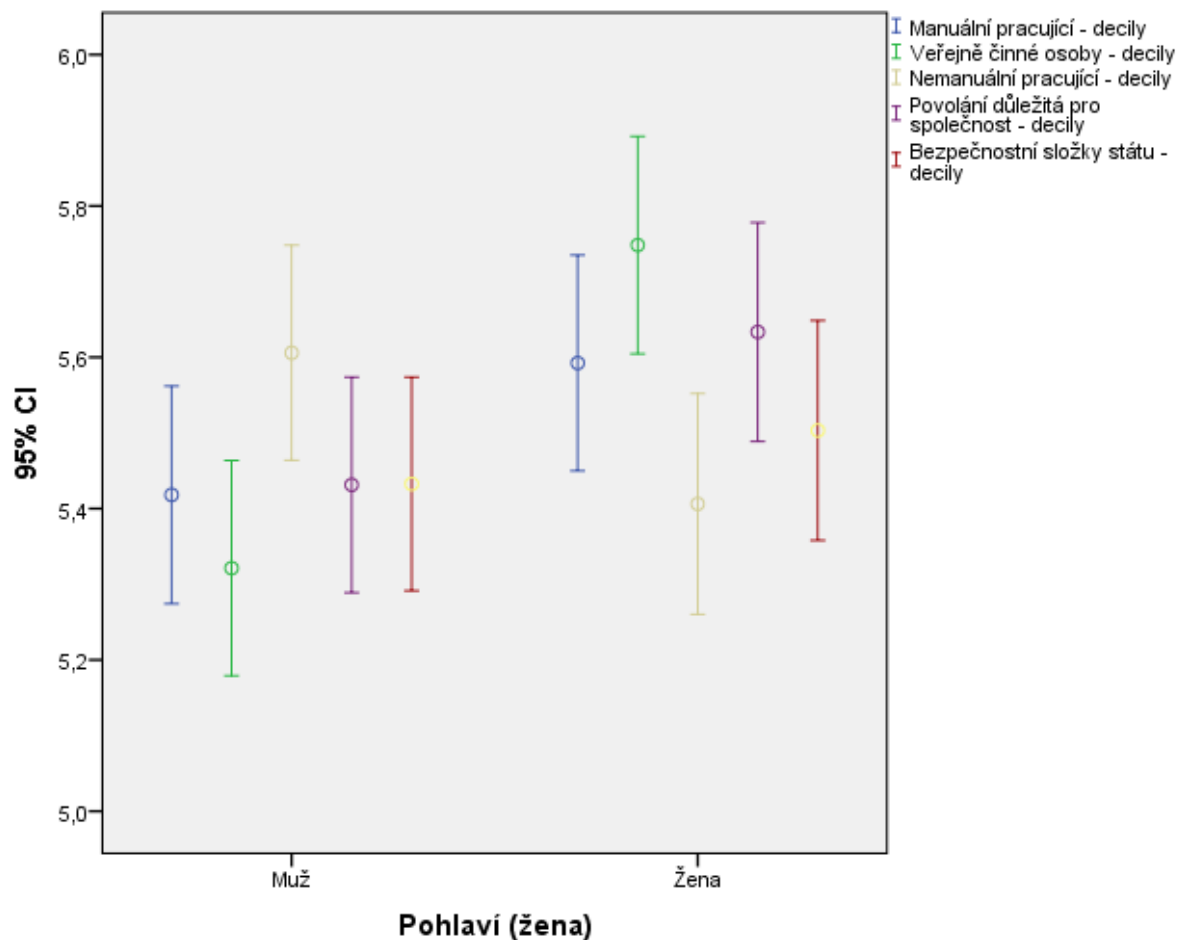
Zdroj: CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Graf 8 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních profesí v závislosti na pohlaví; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

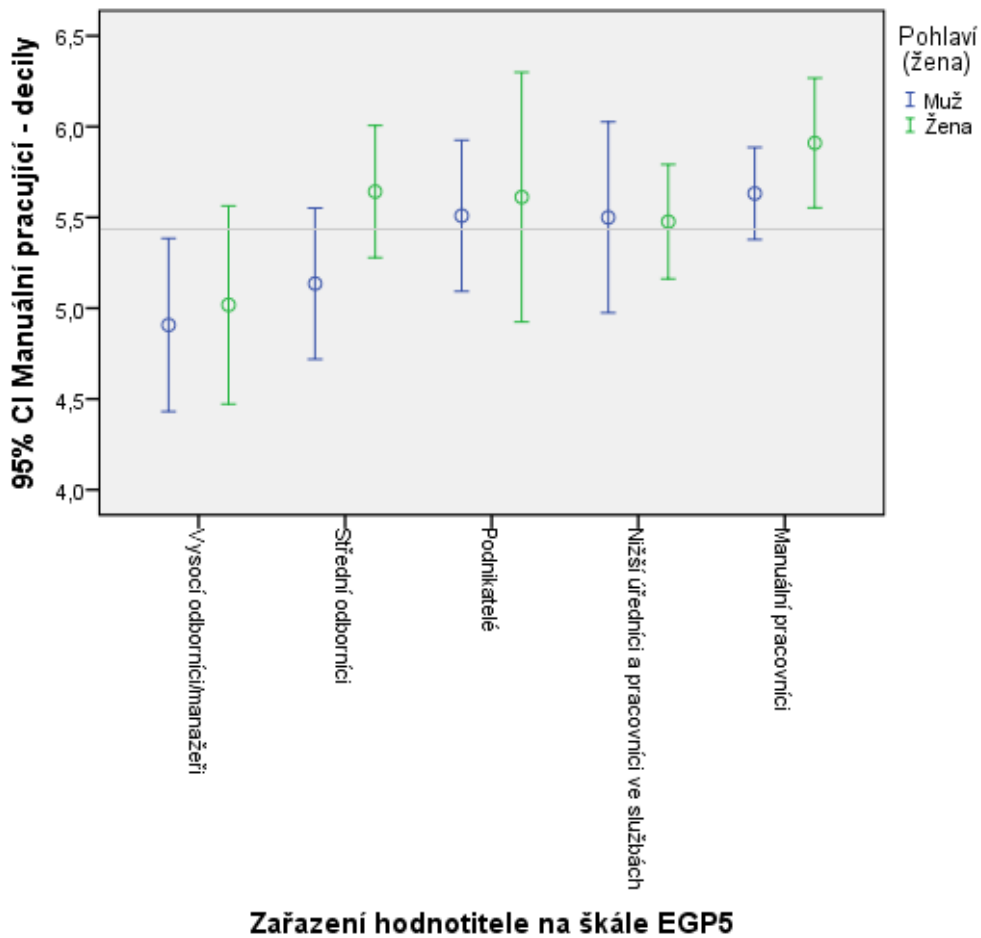
Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise).

Graf 9 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních profesí v závislosti na pohlaví; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

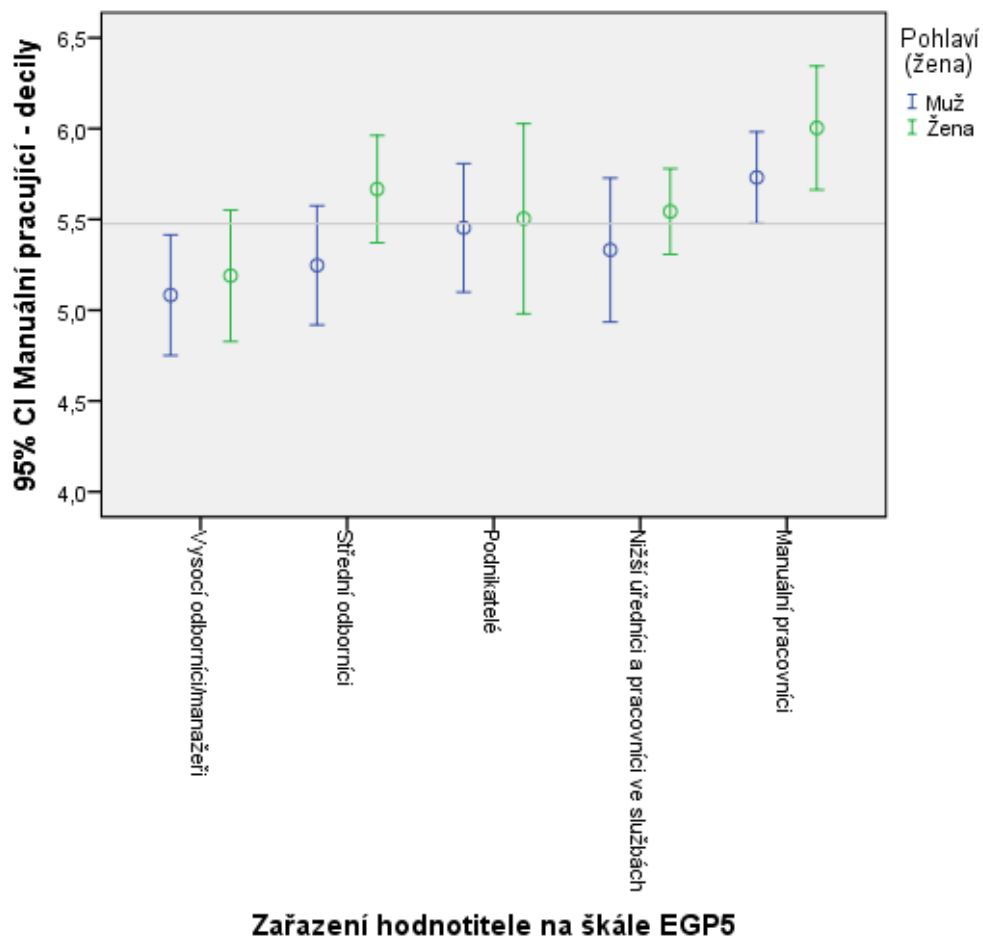
Zdroj: CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Graf 10 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních profesí na zařazení hodnotitele na škále EGP a pohlaví s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

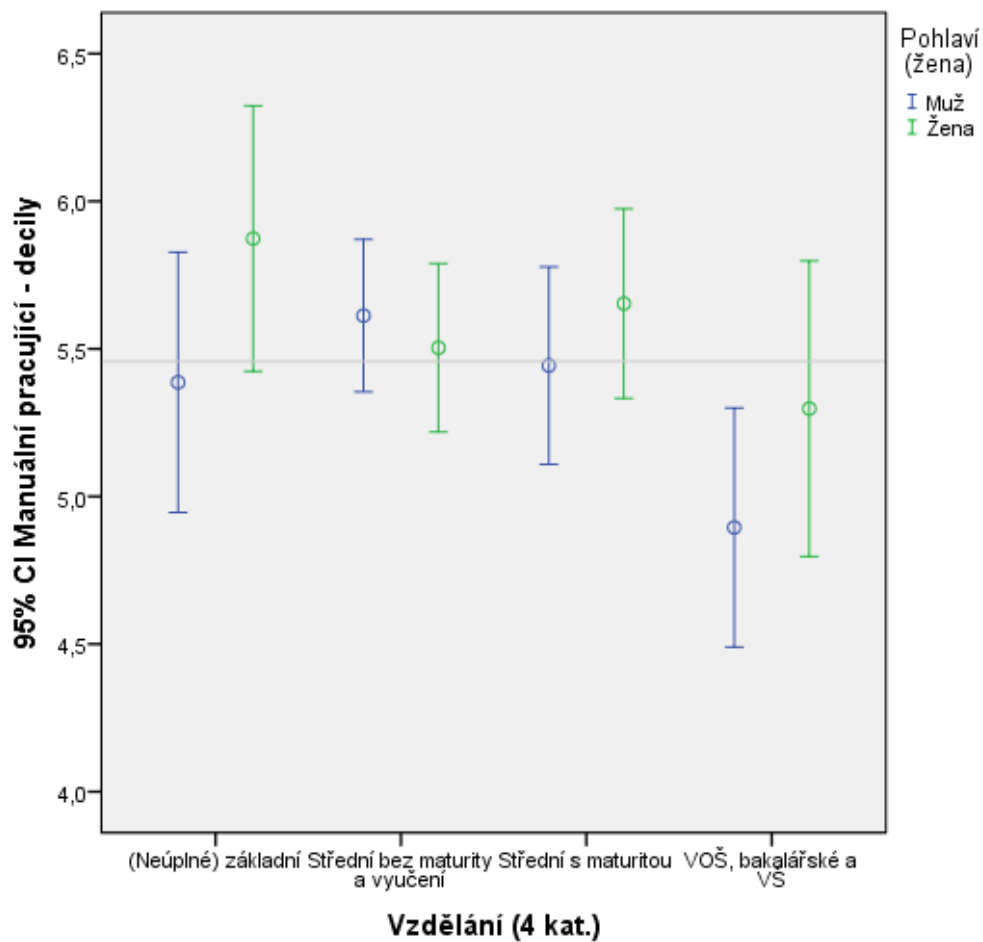
Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise).

Graf 11 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních profesí na zařazení hodnotitele na škále EGP a pohlaví s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

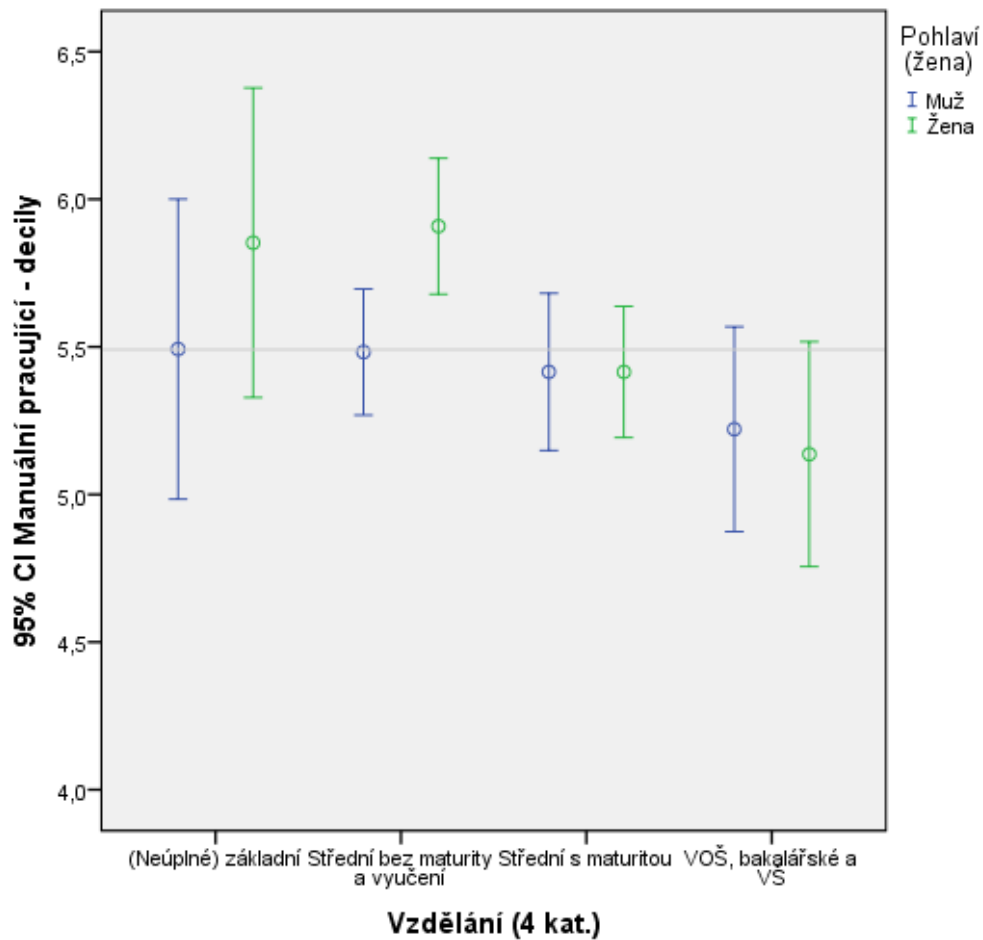
Zdroj: CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Graf 12 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních profesí na vzdělání a pohlaví s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

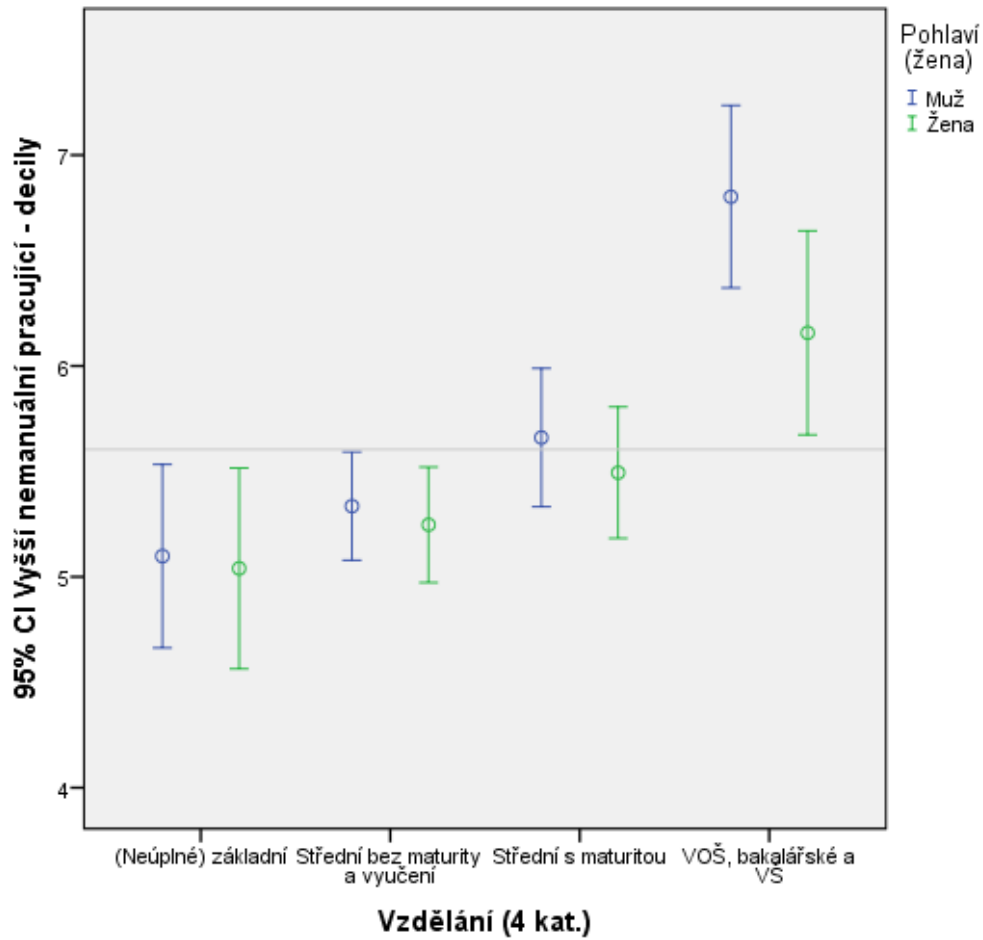
Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise).

Graf 13 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních profesí na vzdělání a pohlaví s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

Zdroj: CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

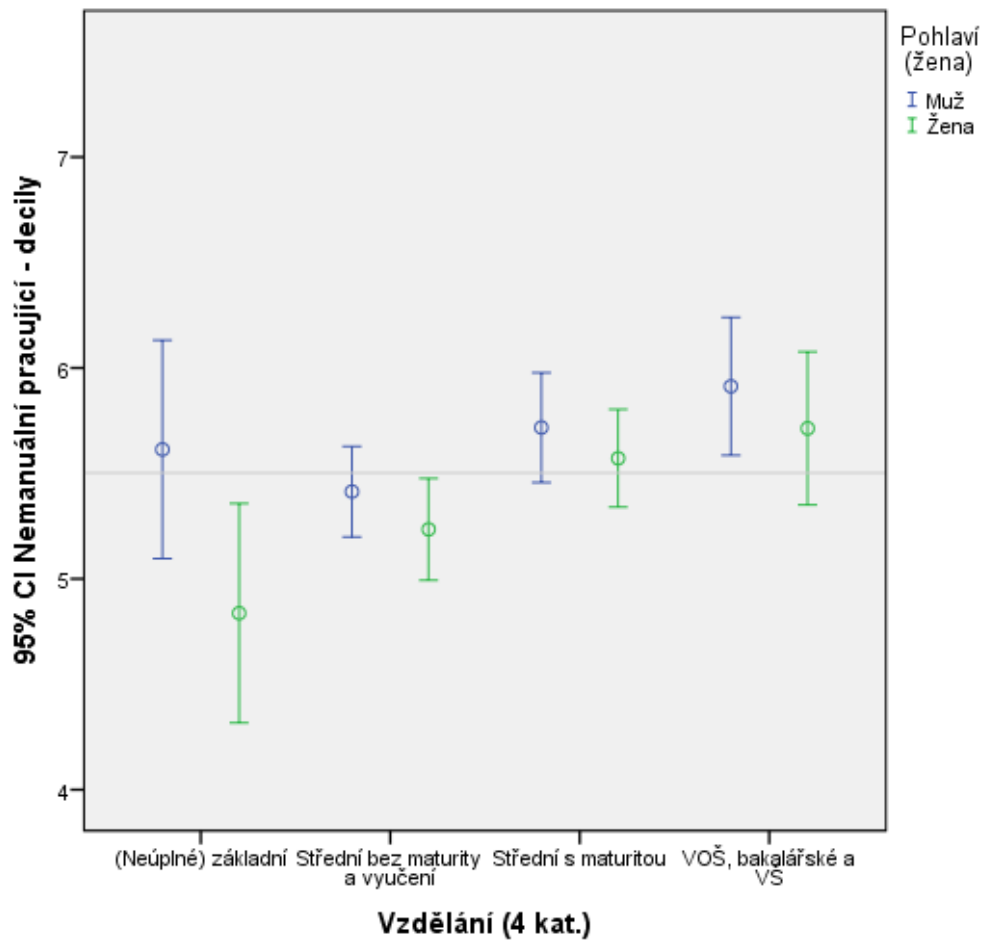
Graf 14 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže vyšších nemanuálních profesí na vzdělání a pohlaví s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise).

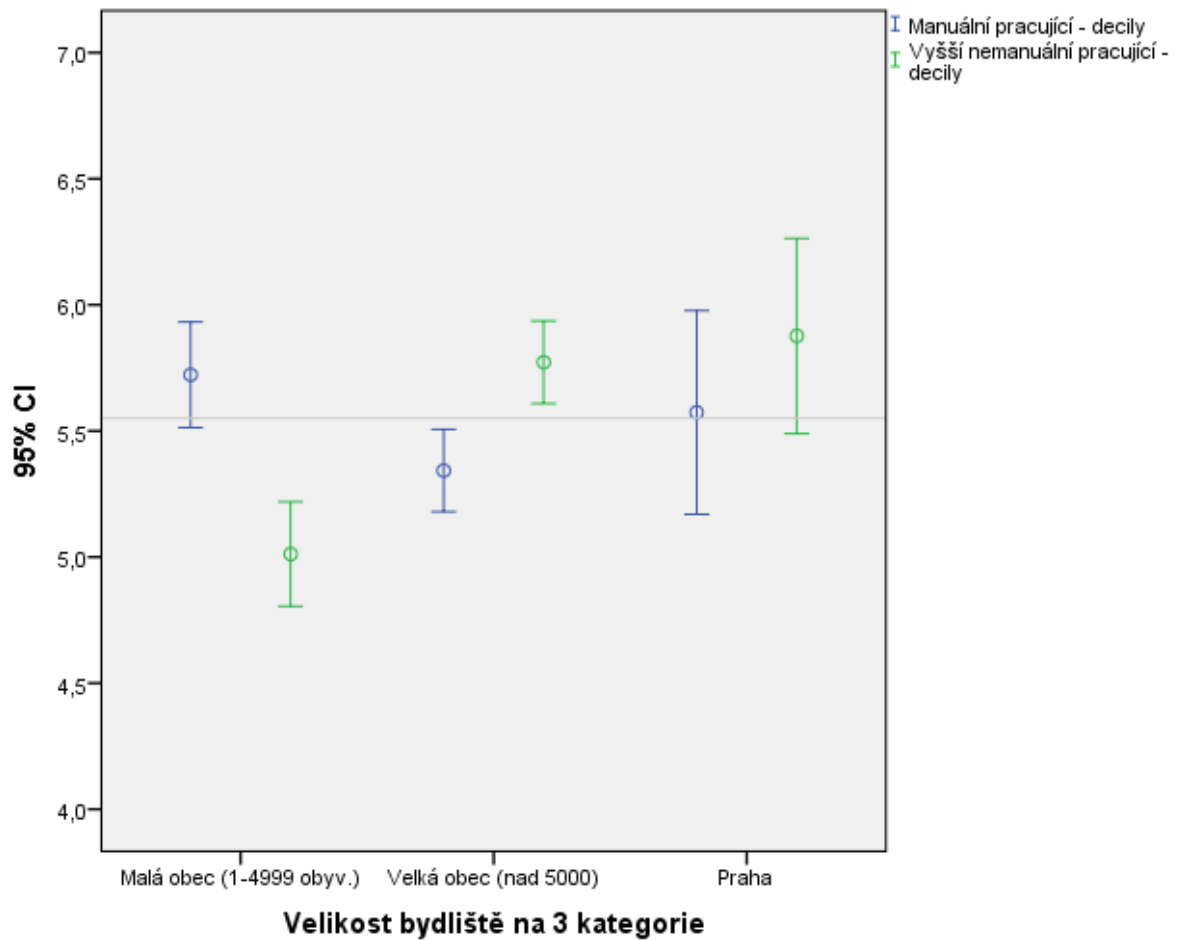

Graf 15 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže nemanuálních profesí na vzdělání a pohlaví s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

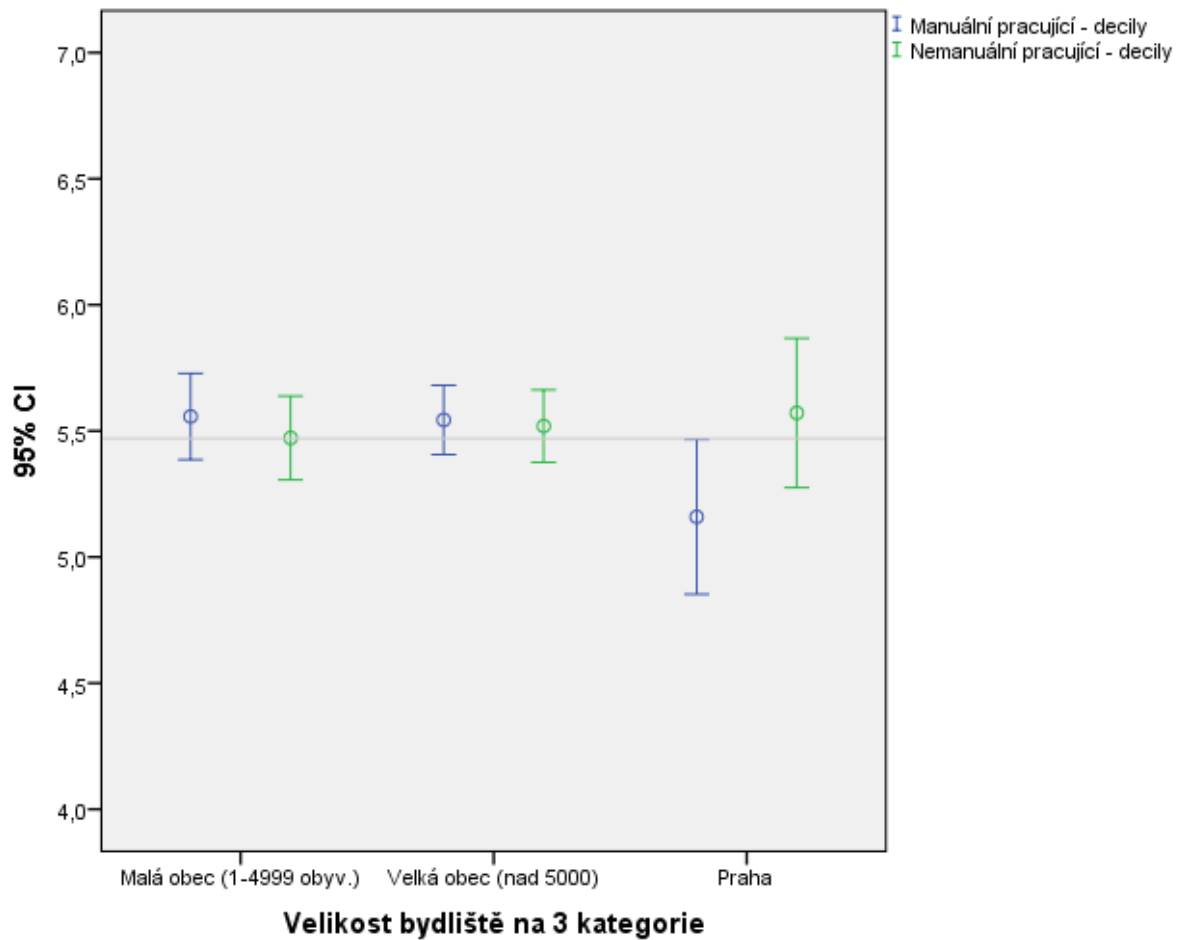
Zdroj: CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Graf 16 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních a vyšších nemanuálních profesí na velikosti bydliště hodnotitele s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

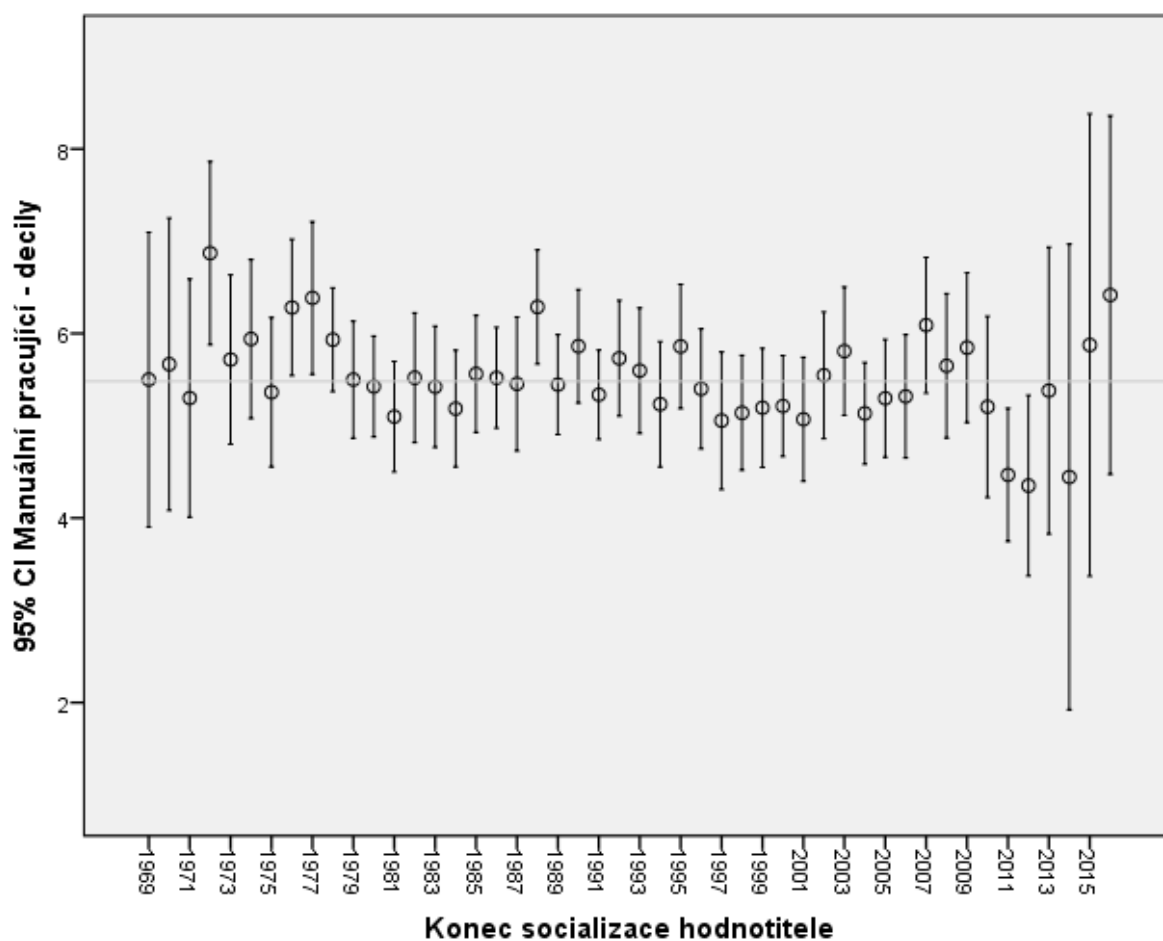
Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise).

Graf 17 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních a vyšších nemanuálních profesí na velikosti bydliště hodnotitele s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

Zdroj: CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Graf 18 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních na době socializace hodnotitele s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

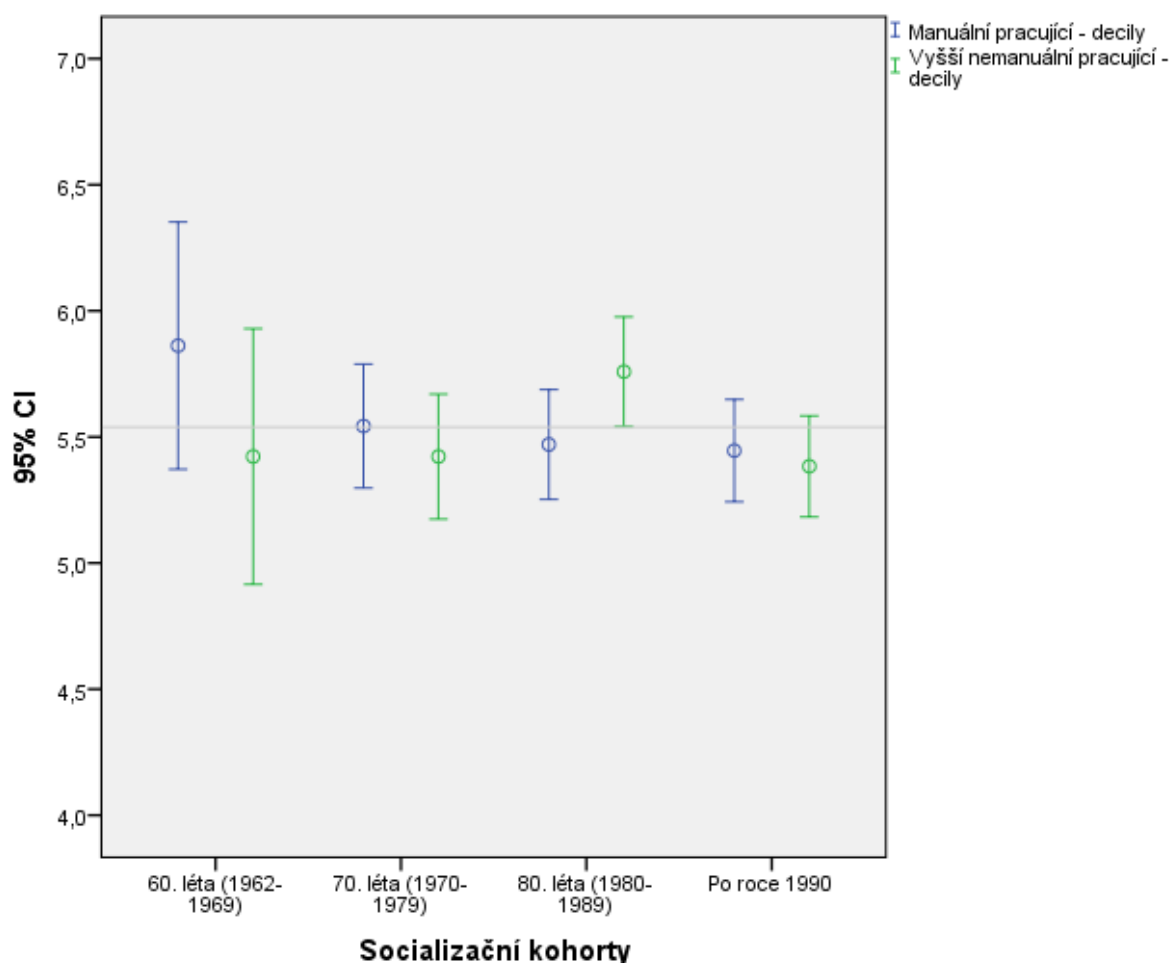
Zdroj: CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Tabulka 9.21 Počty případů v jednotlivých socializačních kohortách; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

Data z konce 90. let (IVVM)			Data z počátku tisíciletí (CVVM)		
Doba socializace	Četnost	Procenta (%)	Doba socializace	Četnost	Procenta (%)
60. léta (1962-1969)	116	5,5			
70. léta (1970-1979)	547	26,0	Rok 1969 + 70. léta (1969-1979)	493	15,9
80. léta (1980-1989)	651	30,9	80. léta (1980-1989)	847	27,4
Po roce 1990 (1990-2006)	790	37,5	90. léta (1990-1999)	822	26,6
			Po roce 2000 (2000-2018)	933	30,1
Celkem	2104	100,0		3095	100,0

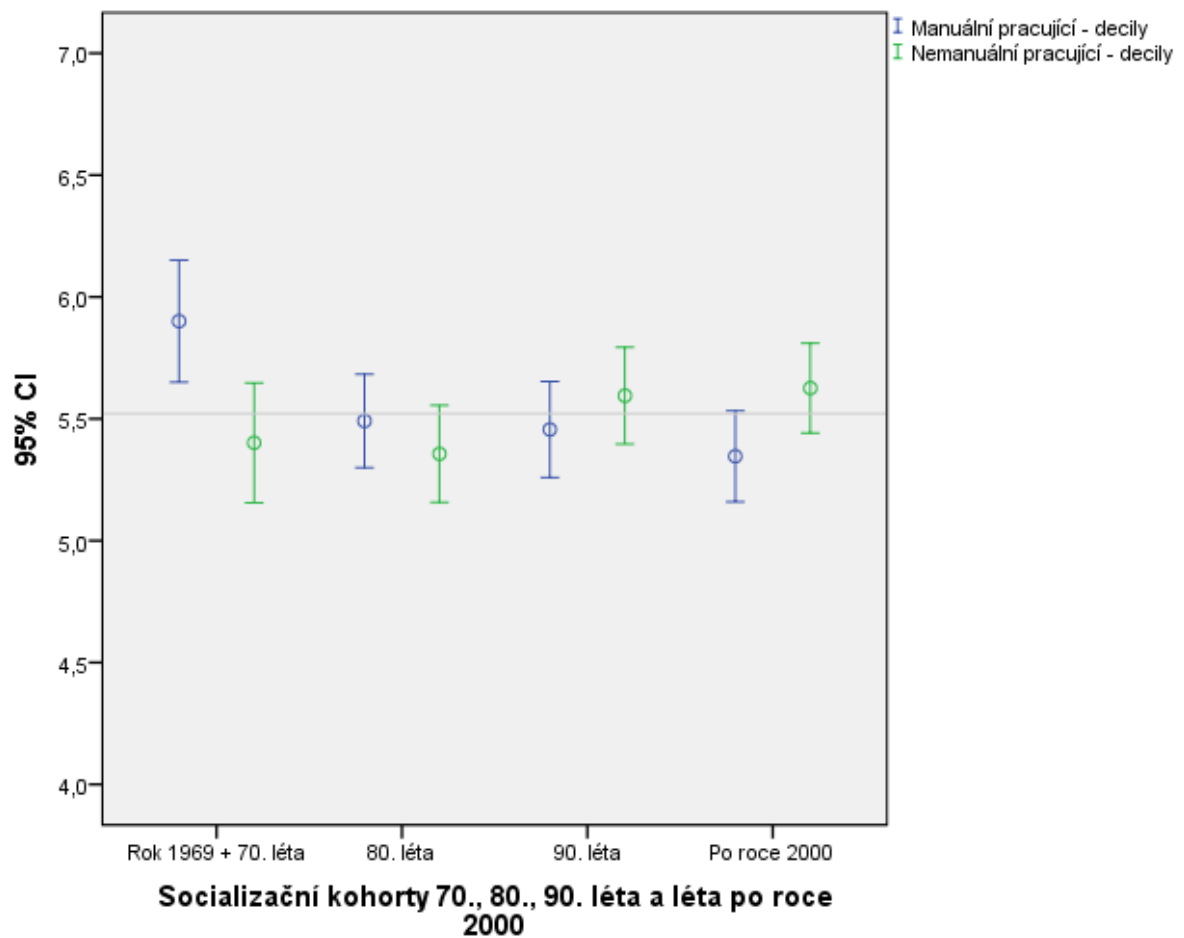
Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise); CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Graf 19 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních a vyšších nemanuálních profesí na době socializace hodnotitele s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

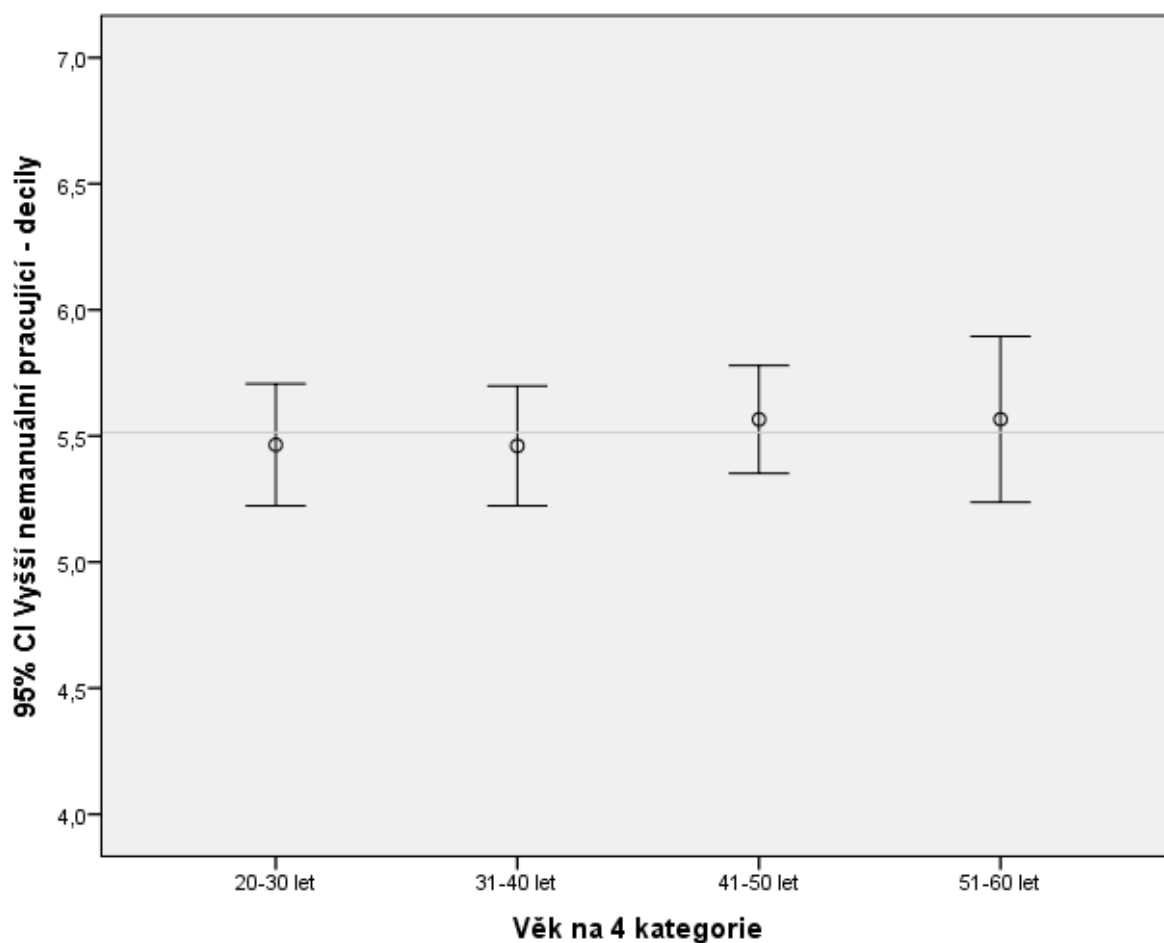
Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise).

Graf 20 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních a vyšších nemanuálních profesí na době socializace hodnotitele s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

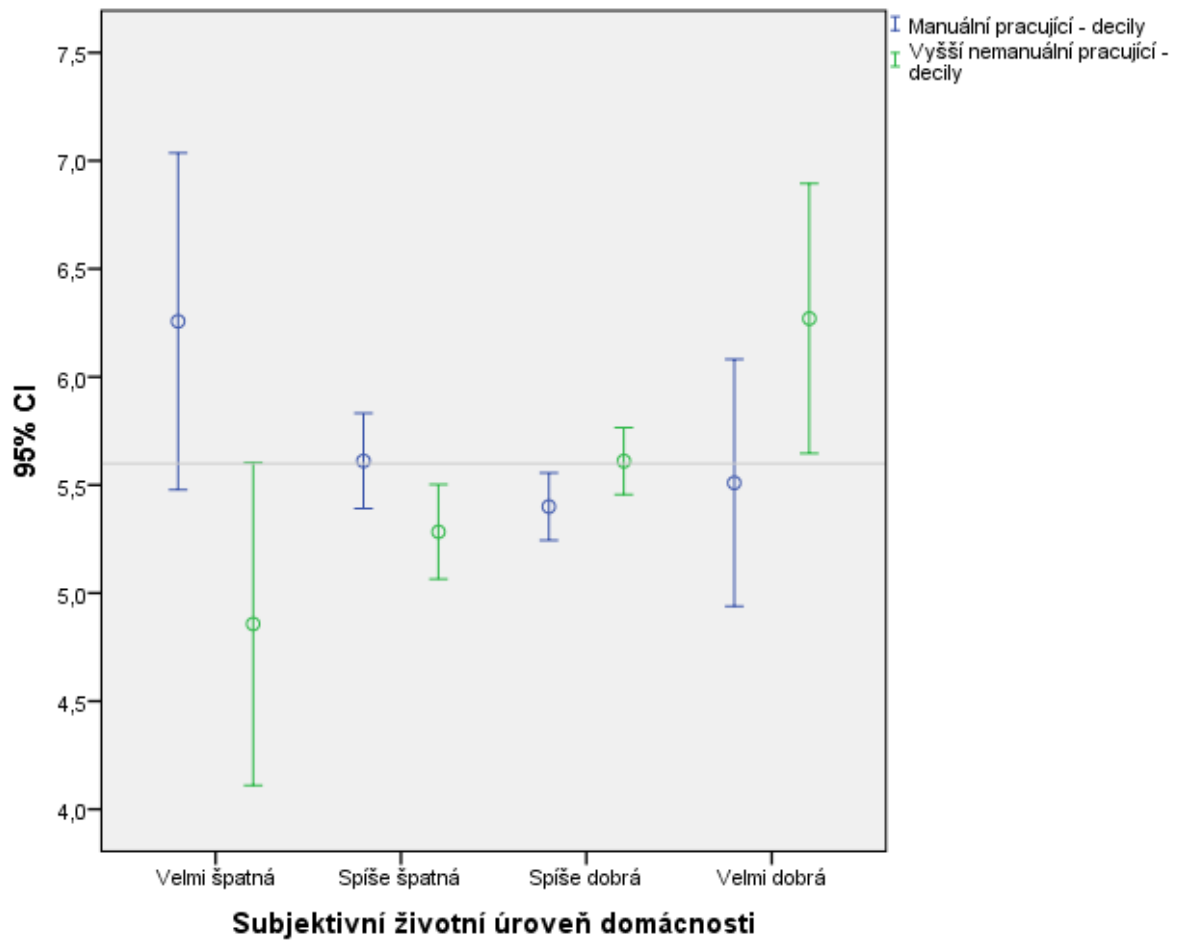
Zdroj: CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Graf 21 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže vyšších nemanuálních profesí na věku hodnotitele s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise).

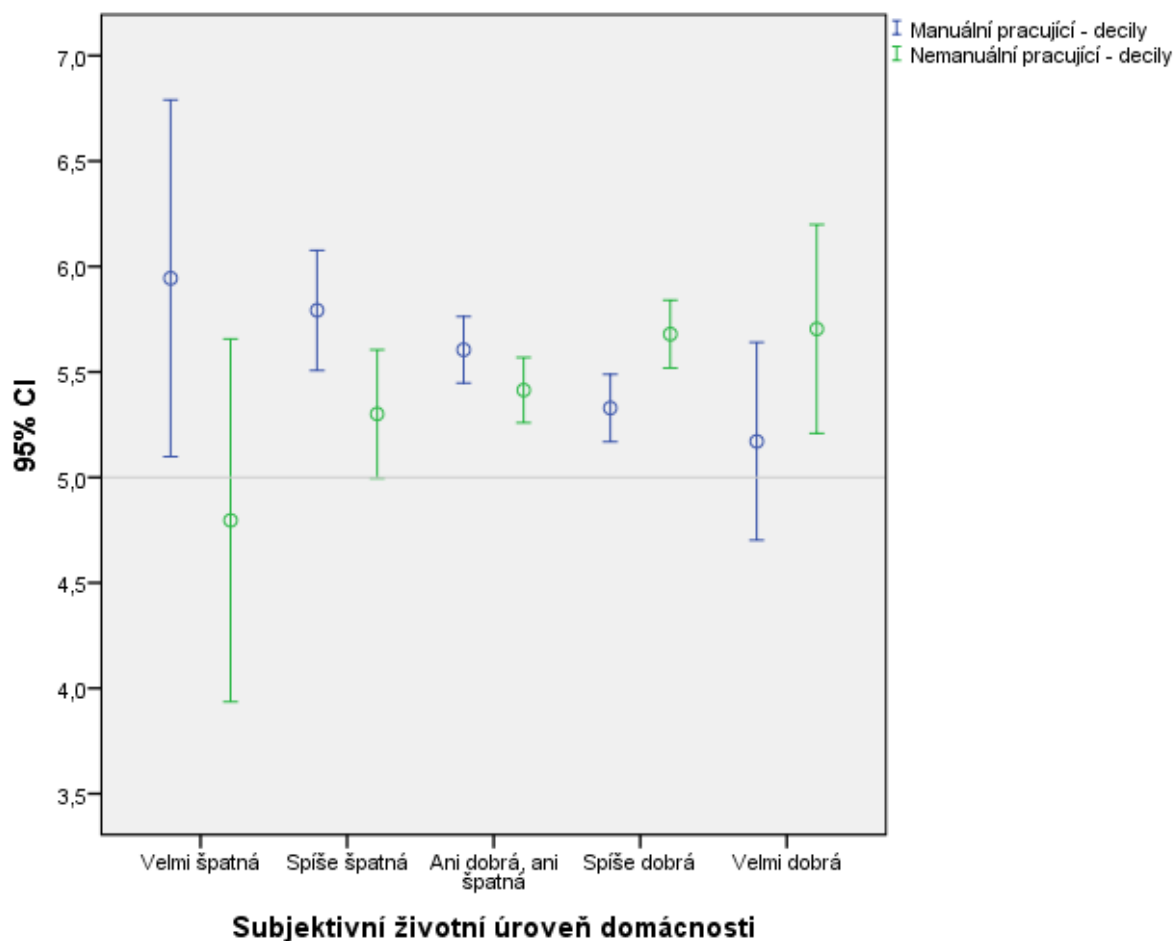
Graf 22 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních a vyšších nemanuálních profesí na subjektivní životní úrovni domácnosti hodnotitele s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise).

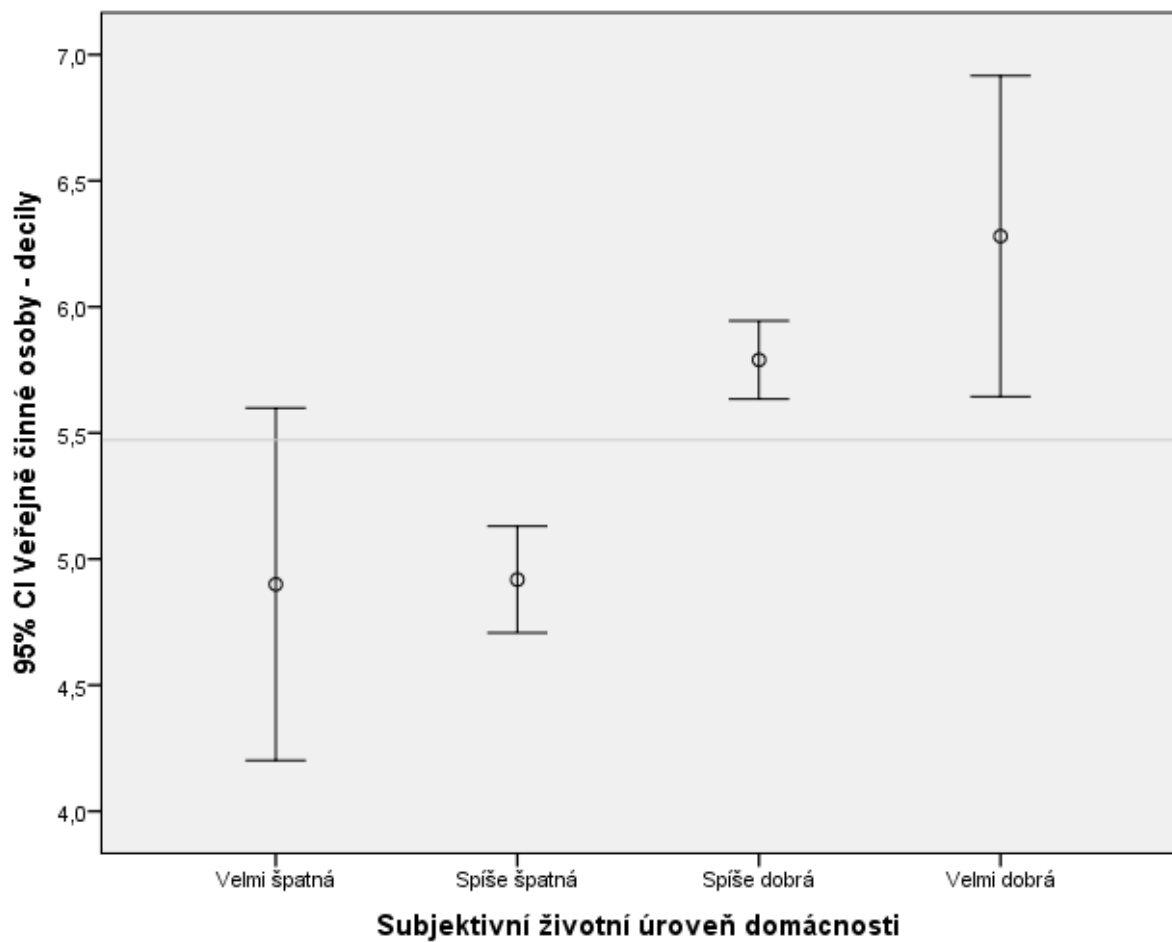

Graf 23 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže manuálních a nemanuálních profesí na subjektivní životní úrovni domácnosti hodnotitele s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

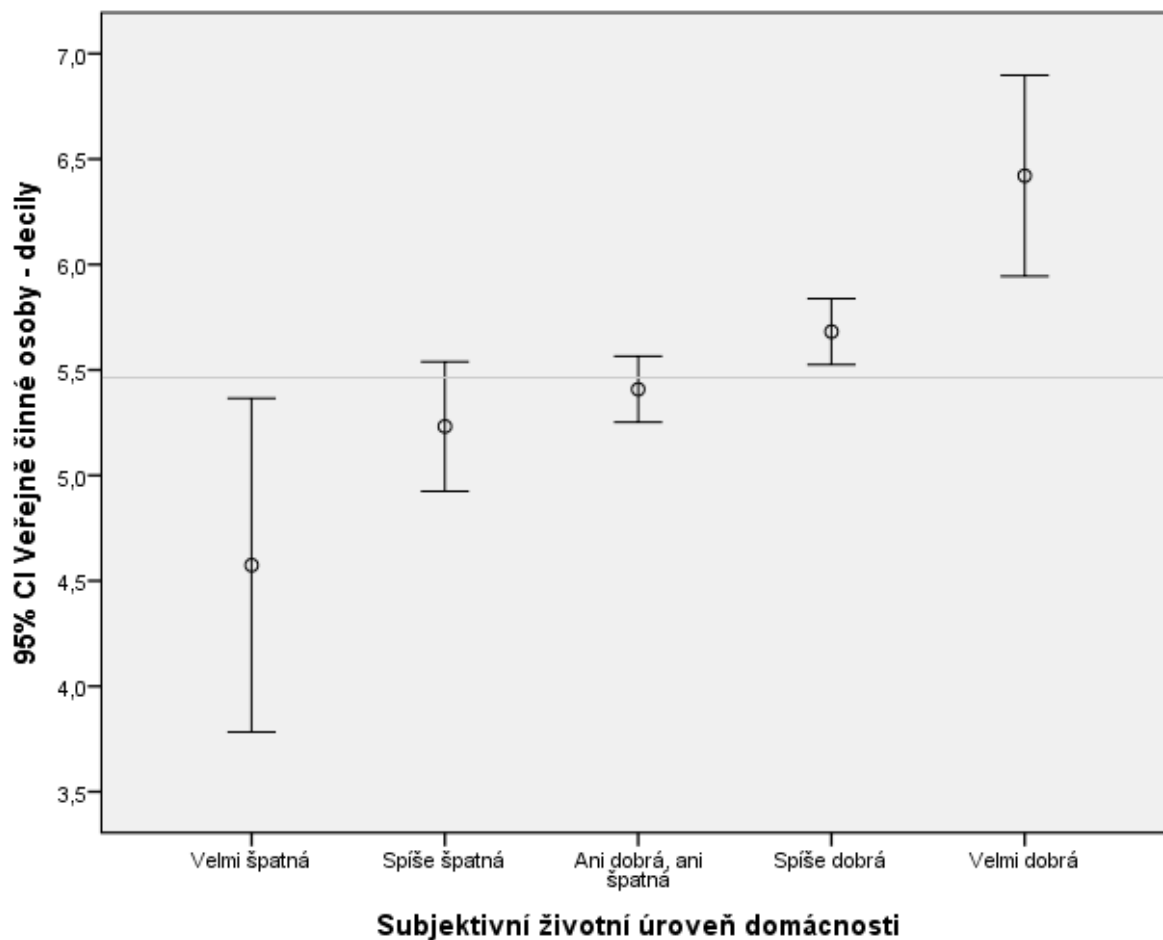
Zdroj: CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Graf 24 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže veřejně činných osob na subjektivní životní úrovni domácnosti hodnotitele s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise).

Graf 25 Konfidenční intervaly závislosti hodnocení prestiže veřejně činných osob na subjektivní životní úrovni domácnosti hodnotitele s vyznačenou průměrnou hodnotou; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

Zdroj: CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Tabulka 9.22 Porovnání lineárně regresních analýz hodnocení prestiže manuálních pracovníků – model *sociodemografický, generační změny, třídní a subjektivní životní úrovně*; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním. (nestandardizované koeficienty B a standardní chyba, standardizované koeficienty Beta a statistická významnost).

Model	1997-2001 (IVVM)			2004-2013 (CVVM)		
	Adj. R square	Std. Error of the estimate	Sig. F change	Adj. R square	Std. Error of the estimate	Sig. F change
Sociodemografický	0,004	2,868	0,010	0,005	2,865	0,000
Generační změny	0,004	2,868	0,416	0,008	2,861	0,010
Třídní	0,007	2,864	0,035	0,010	2,858	0,039
Subjektivní životní úrovně	0,008	2,863	0,121	0,011	2,857	0,039
Interakční	-----	-----	-----	0,012	2,855	0,046

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise); CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Tabulka 9.23 Porovnání lineárně regresních analýz hodnocení prestiže veřejně činných osob – model *sociodemografický, generační změny, třídní a subjektivní životní úrovně*; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

Model	1997-2001 (IVVM)			2004-2013 (CVVM)		
	Adj. R square	Std. Error of the estimate	Sig. F change	Adj. R square	Std. Error of the estimate	Sig. F change
Sociodemografický	0,009	2,851	0,010	0,008	2,864	0,000
Generační změny	0,008	2,851	0,572	0,008	2,863	0,239
Třídní	0,008	2,851	0,396	0,008	2,863	0,411
Subjektivní životní úrovně	0,025	2,828	0,000	0,014	2,855	0,000

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise); CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Tabulka 9.24 Porovnání lineárně regresních analýz hodnocení prestiže vyšších nemanuálních a nemanuálních pracovníků – model *sociodemografický, generační změny, třídní a subjektivní životní úrovně*; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním. (nestandardizované koeficienty B a standardní chyba, standardizované koeficienty Beta a statistická významnost).

Model	1997-2001 (IVVM)			2004-2013 (CVVM)		
	Adj. R square	Std. Error of the estimate	Sig. F change	Adj. R square	Std. Error of the estimate	Sig. F change
Sociodemografický	0,032	2,827	0,000	0,005	2,881	0,001
Generační změny	0,033	2,825	0,131	0,005	2,881	0,249
Třídní	0,037	2,819	0,018	0,005	2,881	0,387
Subjektivní životní úrovně	0,037	2,818	0,083	0,006	2,880	0,079

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise); CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Tabulka 9.25 Porovnání lineárně regresních analýz hodnocení prestiže povolání důležitých pro společnost – model *sociodemografický, generační změny, třídní a subjektivní životní úrovně*; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním. (nestandardizované koeficienty B a standardní chyba, standardizované koeficienty Beta a statistická významnost).

Model	1997-2001 (IVVM)			2004-2013 (CVVM)		
	Adj. R square	Std. Error of the estimate	Sig. F change	Adj. R square	Std. Error of the estimate	Sig. F change
Sociodemografický	0,012	2,855	0,000	0,016	2,858	0,000
Generační změny	0,013	2,854	0,220	0,017	2,857	0,130
Třídní	0,013	2,855	0,454	0,017	2,856	0,231
Subjektivní životní úrovně	0,012	2,855	0,893	0,017	2,857	0,615

Zdroj: IVVM (1997-2001); N (validní) = 2104 (missing listwise); CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

Tabulka 9.26 Porovnání lineárně regresních analýz hodnocení prestiže bezpečnostních složek státu – model *sociodemografický, generační změny, třídní a subjektivní životní úrovně*; ekonomicky aktivní obyvatelé ČR 20-60 let s ukončeným vzděláním.

2004-2013 (CVVM)			
Model	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Sig. F Change
Sociodemografický	0,002	2,869	0,041
Generační změny	0,004	2,867	0,048
Třídní	0,005	2,865	0,069
Subjektivní životní úrovně	0,006	2,863	0,026

Zdroj: CVVM (2004-2013); N (validní) = 3095 (missing listwise).

9.2 VYUŽITÉ VÝZKUMY

(Řazeno chronologicky)

Institut pro výzkum veřejného mínění Českého statistického úřadu. 1995. V9507.
Praha.

Institut pro výzkum veřejného mínění Českého statistického úřadu. 1997. V9707.
Praha.

Institut pro výzkum veřejného mínění Českého statistického úřadu. 1999. V9906.
Praha.

Institut pro výzkum veřejného mínění Českého statistického úřadu. 2000. V0006.
Praha.

Sociologický ústav, Akademie věd ČR. 2001. V0106. Praha.

Sociologický ústav, Akademie věd ČR 2007. *Naše společnost 2004 - listopad*. Praha.

Sociologický ústav, Akademie věd ČR 2007. *Naše společnost 2006 - září*. Praha.

Sociologický ústav, Akademie věd ČR 2007. *Naše společnost 2007 - červen*. Praha.

Sociologický ústav, Akademie věd ČR 2008. *Naše společnost 2008 - červen*. Praha.

Sociologický ústav, Akademie věd ČR 2011. *Naše společnost 2011 - červen*. Praha.

Sociologický ústav, Akademie věd ČR 2012. *Naše společnost 2012 - červen*. Praha.

Sociologický ústav, Akademie věd ČR 2013. *Naše společnost 2013 - červen*. Praha.

(všechny výzkumy byly získávány z Českého sociálně-vědního datového archivu)